

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI VE MİKROFİNANS
YÖNTEMİ**

FATMA ADIYAMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA/2019

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI VE MİKROFİNANS
YÖNTEMİ**

FATMA ADIYAMAN

**Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Yelda TEKGÜL
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Neşe ALGAN
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Ünal AY**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA /2019

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından İktisat Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Dr. Öğretim Üyesi Yelda TEKGÜL

Çukurova Üniversitesi İktisat Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Üye: Prof. Dr. Neşe ALGAN

Çukurova Üniversitesi İktisat Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Üye: Prof. Dr. Ünal AY

Çağ Üniversitesi İşletme Bölüm Başkanı

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../.../2019

Prof. Dr. Serap ÇABUK

Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
  - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
  - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
  - Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
  - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,
- bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. .... / .... / 2019

Fatma ADIYAMAN

ÖZET

YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI VE MİKROFİNANS YÖNTEMİ

FATMA ADIYAMAN

Yüksek Lisans Tezi, İktisat Ana Bilim Dalı

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Yelda TEKGÜL

Ağustos 2019, 94 sayfa

İnsanlığın en önemli sorunlarından birisi olan yoksulluk günümüzde birçok ülkenin gündemini meşgul etmektedir. Yoksulluk bireylerin sosyal hayata katılmasını ve ekonomik özgürlük kazanmasını engellemesinin yanında, ülkeleri ekonomik olarak da dezaavantajlı bir konumda bırakmaktadır. Yoksul insanların kaynaklara erişim problemi, birçok ulusal ve uluslararası kuruluşun çalışmasıyla azaltılmaya çalışılmaktadır. Ancak yine de günümüzde yoksulluğun etkileri özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha ciddi boyuttadır. Bu yüzden ülkeler yoksullukla mücadele ederek, etkilerini azaltmayı ve ortadan kaldırmayı istemektedirler. Bu kapsamda da birçok farklı yol kullanmakta ve denemektedirler. Özellikle 21. yüzyıldan sonra kullanılan bir araç olan mikrofinans yöntemi de bu amaçla ortaya çıkmış bir araçtır. Mikrofinansın temelinde, yoksul bireylere düşük faizli ve düşük tutarlı kredi sağlama mantığı yatmaktadır. Araştırma kapsamında mikrofinansın yoksullukla mücadelede etkileri araştırılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda, mikrofinansın yoksullukla mücadelede etkili bir yöntem olduğu ancak yoksulluğu ortadan kaldırmada tek başına yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde de durum benzer şekilde olup, mikrofinans sadece kısa vadede yoksulları ekonomik olarak rahatlatmaktadır.

Anahtar kelimeler: Yoksulluk, mikrofinans, mikro kredi, yoksullukla mücadele.

ABSTRACT**THE FIGHT AGAINST POVERTY AND MICROFINANCE METHOD****FATMA ADIYAMAN****Master Thesis, Department of Economics****Supervisor: Asisst. Yelda TEKGÜL****August 2019, 94 pages**

Poverty, as one of humanity's most significant problem, occupies the agenda of many states in today's world. Besides preventing individuals from involving in social life and gaining economic freedom, poverty leaves the states in an economically disadvantaged position. With the endeavors of many national and international institutions, the attempts to resolve the problem of access to resources that people in poverty experience has been made. Today, however, the effects of poverty can be observed more significantly in undeveloped and developing countries. Therefore, through fighting against poverty, such countries aim to reduce the effects of poverty, and ultimately end poverty. Within this context, such countries refer to many different methods and attempt to employ these methods. Microfinance, which was employed as a tool especially after 21st century, has come forward in order to achieve this goal. Microfinance is based on providing poor individuals with loans in low amounts with low interest. Within the scope of this study, the effects of microfinance approach on fighting against poverty have been investigated. As a result, it is concluded that microfinance is an effective method in terms of fighting against poverty; however, it is by itself not sufficient to end poverty. As is true for the developing countries such as Turkey, microfinance relieves the poor economically only in the short term.

Keywords: Poverty, microfinance, microcredit, fighting against poverty.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada yoksulluk kavramı tüm yönleri, etkileri, nedenleri ve sonuçlarıyla ortaya konarak önemi vurgulanmış; yoksulluğun dünyada ki boyutuyla beraber ülkemizdeki boyutu ve önemi de belirtilmiş; yoksulluğun tanımı yanında onunla mücadele de yine ulusal ve uluslararası olarak ortaya konan ve uygulanan politikalar belirtilmiş ve son zamanlarda oldukça popüler olan ve fikir babasına 2006 Nobel Barış Ödülünü kazandıran mikrofinans yöntemi ve uygulamaları anlatılmıştır.

Yüksek lisans tez çalışmamda bana yardımcı olan, sabrı ve hoşgörüsü ile beni motive eden ve her zaman güler yüzüyle karşılayan yüksek lisans tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Yelda TEKGÜL' e, manevi desteklerinden ve yol göstericiliklerinden dolayı değerli hocalarım Prof. Dr. Neşe ALGAN ve Prof. Dr. Ünal AY' a, eğitim-öğretim hayatıma başladığım günden beri beni sürekli destekleyen ve bugünlere getiren adımı sayamadığım tüm hocalarıma ve eğitimime katkı yapmış olan herkese en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca bu süreçte manevi olarak desteklerini hep yanımda hissettiğim aileme özellikle fikirleriyle bana her daim yol gösteren teyzeme, tez çalışmam sürecinde pes edişlerim ve vazgeçişlerimde devam etmem konusunda beni ikna eden ve süreci tamamlamamda manevi varlığını asla inkar edemeyeceğim amcam Cemal ÇOL' a teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak biricik oğlum Ali TEKİN' e çalışma sürecinde ondan çalmış olduğum vakitler için özür diler, tüm gayretlerimin ona iyi bir rol model olmak için olduğunu belirtirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
KISALTMALAR	x
TABLolar LİSTESİ	xi

BÖLÜM I

YOKSULLUK KAVRAMI, TÜRLERİ, NEDENLERİ, SONUÇLARI, DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE YOKSULLUK

GİRİŞ

1.1. Yoksulluk Kavramı.....	4
1.2. Yoksulluk Çeşitleri	7
1.2.1. Mutlak Yoksulluk	7
1.2.2. Görelî Yoksulluk.....	8
1.2.3. Öznel Yoksulluk	8
1.2.4. İnsani Yoksulluk.....	9
1.2.5. Gelir Yoksulluk	10
1.2.6. Kırsal - Kentsel Yoksulluk	11
1.2.7. Farklı Kriterler Açısından Yoksulluk	11
1.3. Yoksulluğun Nedenleri	14
1.4. Yoksulluğun Sonuçları	17
1.5. Dünyada Yoksulluk	19
1.6. Türkiye’de Yoksulluk.....	22

BÖLÜM II

YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI VE TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMALAR

2.1.	Yoksullukla Mücadele Politikaları	25
2.1.1.	Ulusal Gelirin Eşitsizliği Artırmayacak Şekilde Büyümesi	29
2.1.2.	Gelir Dağılımındaki Adaletsizliğin Azaltılması	31
2.1.3.	Beşeri Sermayenin Güçlendirilmesi	33
2.1.3.1.	Eğitimin Kalitesinin Artırılması	34
2.1.3.2.	Eğitim Arzının ve Talebinin Artırılması.....	35
2.1.3.3.	Sosyal Kalkınmanın Sağlanması.....	35
2.1.4.	Kadın ve Çocuk Yoksulluğunun Azaltılması	36
2.1.5.	Mikro Kredi	39
2.2.	Türkiye’de Uygulanan Yoksullukla Mücadele Politikaları	41
2.2.1.	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu	43
2.2.2.	İşsizlik Sigortası.....	46

BÖLÜM III

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE MİKROFİNANS YÖNTEMİ VE TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMADAN ÖRNEKLER

3.1.	Yoksullukla Mücadelede Mikrofinans Yöntemi.....	49
3.1.1.	Mikrofinansın Tanımı ve Kapsamı	50
3.1.2.	Mikrofinansın Ortaya Çıkışı	55
3.1.3.	Mikrofinansın İşleyişi	58
3.1.4.	Mikrofinans Yönteminin Yoksulluğu Azaltmadaki Etkisi	61
3.1.5.	Mikrofinans’ın Kadınlar Üzerindeki Etkisi	67
3.2.	Türkiye’deki Mikro Kredi Uygulamaları	71

3.2.1. Bazı İllerimizdeki Mikro Kredi Uygulamaları	78
--	----

BÖLÜM IV

SONUÇ.....	84
KAYNAKÇA.....	83
ÖZGEÇMİŞ.....	94

KISALTMALAR

- BPR** : (The Bank Perkreditan Rakyat) Endonezya Halkının Kredi Bankaları
- DPT** : Devlet Planlama Teşkilatı
- GSMH** : Gayri Safi Milli Hasıla
- GSYİH** : Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
- IFC** : (International Finance Corporation) Uluslararası Finansman Kurum
- İŞKUR** : Türkiye İş Kurumu
- KEDV** : Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı
- MFI** : (Micro Financial Institutions) Mikro Finansal Kurumlar
- NBFC** : (Non Banking Financial Company) Bankacılık Dışı Finansal Şirketler
- SEWA** : (Self Employed Women's Association) Serbest Çalışan Kadın Derneği
- SGK** : Sosyal Güvenlik Kurumu
- STK** : Sivil Toplum Kuruluşları
- SYDTF** : Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu
- SYDV** : Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
- TESK** : Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
- TESKOMB** : Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri
Merkez Birliği
- TGMP** : Türkiye Grameen Mikrofinans Programı
- TİSVA** : Türkiye İsrافی Önleme Vakfı
- TÜİK** : Türkiye İstatistik Kurumu
- TÜSİAD** : Türkiye Sanayicileri ve İşadamları Derneği
- UNİCEF** : (United Nations International Children's Emergency Fund) Birleşmiş
Milletler Çocuklara Yardım Fonu

TABLolar LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 1. Günde 1.9 Dolardan Daha Az Gelirle Yaşayan Nüfus Yüzdesi.....	20
Tablo 2. Dünyada Günlük Farklı Gelir Düzeyleriyle Yaşayan Nüfus Yüzdesi.....	21
Tablo 3. Türkiye’de Günlük Farklı Gelir Düzeyleriyle Yaşayan Nüfus Yüzdesi.....	22

BÖLÜM I

GİRİŞ

Yoksulluk kavramı, daha az eğitim, yetersiz geçim kaynağı, daha az sağlık olanakları, düşük gelir ve tüketim seviyesinden oluşmakta olup izolasyon, güvenlik açığı, güvensizlik, güçsüzlük, sosyal dışlanma, cinsiyet ve çevresel eşitsizlik gibi tüm sosyal boyutları kapsamaktadır. En kötü yoksulluk türü, insanların fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak gibi yaşamın temel gereksinimlerine erişememesidir (Hussain ve Hanjra, 2003: s.431).

Genellikle yoksulluğun dinamik bir fenomen olduğuna inanılmaktadır. Bu yüzden zamana ve bölgeye göre birçok boyutu bulunmaktadır. Visconti (2015: s.372), yoksulluğun eşitsiz bir servet dağılımı, paraya sınırlı erişim, araçların güçlü varlığı, tekel ve demokrasinin yokluğu ile doğduğunu belirtmiştir. Yerleşik bir yoksulluk tanımı yoktur, çünkü yoksulluk aynı zamanda söz konusu ülkenin politik durumuna da bağlıdır (Chaudhry, 2009: s.25).

Mikrofinans, fakir oldukları ve teminat sunamadıkları için geleneksel finansal hizmetlere erişiminden mahrum olanlara, kredi, tasarruf, mevduat ve sigorta hizmetleri gibi bir finansal hizmetler sunumu olarak bilinmektedir (Diaz-Bonilla ve Robinson, 2001: s.14). Temel mantık, finansal hizmetlerin genişletilmesi yoluyla düşük gelirli kişilerin ekonomik pazara girme ve mevcut işletmeleri genişleten veya yeni faaliyetler tanıtan yeni işletmeler kurarak girişimcilik fırsatlarından yararlanma becerisine sahip olmalarıdır.

Mikrofinans hizmetleri ile insanlar, yoksullukla mücadele edebilecek ve evlerinin ihtiyaçlarını bağımsız ve tutarlı bir şekilde karşılayabilecekler. Buna karşılık, mikrofinans kuruluşları, verilen kredilere az miktarda faiz uygulayarak kapasitelerini geliştirme kabiliyetine sahip olacaklar. Çeşitli disiplinlerden yapılan geniş kapsamlı mikrofinans araştırmaları, mikrofinansın, yoksulluğu azaltmanın yanı sıra varlık refahı, evsel beslenme, sağlık, gıda güvenliği, çocuk eğitimi, kadınların güçlendirilmesi ve sosyal uyum gibi farklı seviyelerde hanehalkının refahı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Mikrofinans, ya da yoksulların yoksulluktan kurtarılması amacıyla fakirlere küçük kredilerin sağlanması, şu anda 60'tan fazla ülkede faaliyet gösteren ve son 20 yılda hızla yayılan ve kilitlenen bir yoksulluğu azaltma stratejisidir (Bateman, 2010).

Birçok araştırmacı ve politika yapıcıya göre, mikrofinans girişimciliği teşvik etmekte, gelir getirici faaliyeti artırmakta, böylece yoksulluğu azaltmakta, fakirleri güçlendirmekte, sağlık ve eğitime erişimi artırmakta, fakir ve savunmasız topluluklar arasında sosyal sermaye oluşturmaktadır (Westover, 2008: s.3).

Gelişmekte olan ülkelerde finans sektörünün fakirlere hizmet vermede başarısız olduğu sık sık tartişılmaktadır. Kayıtlı sektör ile ilgili olarak, bankalar ve diğer finansal kuruluşlar genellikle önemli bir teminat talep etmekte, yüksek gelirli ve yüksek kredili müşterileri tercih etmekte, uzun ve bürokratik başvuru prosedürlerine sahiptir. Kayıt dışı sektörle ilgili olarak, borç verenler genellikle çok yüksek faiz oranları talep etmekte, teminatın değerini düşürmekte ve çoğu zaman ırkçı ve / veya cinsiyetçi tutumların borç verme kararlarını yönlendirmesine izin vermektedir. Resmi ve gayri resmi finans sektörlerinin düşük gelirli ve / veya düşük gelirli bireyler için uygun kredi sağlama konusundaki başarısızlığı, genellikle sonuçta yoksulluğa neden olan ekonomik, sosyal ve demografik yapıların kısır döngüsünü güçlendiren temel faktörlerden biri olarak görölmektedir (Meyer ve Nagarajan, 2006: s.170). Finansmanın ekonomik büyümeye ve yoksulluğun azaltılmasına nasıl katkıda bulunduğunu anlamak zorunludur. Kredi ve mikro krediler şeklinde sağlanan bu fon sağlama yoksulları, gelir düzeylerini yükseltmeye ve böylece ekonomideki yoksulluğu azaltmaya yardımcı olabilecek üretken ekonomik faaliyetlerde bulunmalarını sağlar.

Mikrofinans kuruluşları, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde önemlidir, çünkü geleneksel olarak resmi finansal piyasalardan dışlananlara kredi sağlayarak finansal aracılık sınırını genişletirler (Caudill ve diğerleri, 2009: s.660). Mikrofinans, yoksul insanlar için kredilere ve tasarruf hizmetlerine erişimi iyileştirme çabasıdır. şu anda yoksulluğun azaltılması ve ekonomik güçlenmenin teşvik edilmesi için kilit bir kalkınma stratejisi olarak tanıtılmaktadır. Maddi yoksulluk, mal ve hizmetlerin fiziksel olarak yoksun bırakılması ve resmi bankacılık sektörü tarafından hizmet verilmeyen hanelere finansal hizmetler sağlayarak bunlara ulaşma gelirini etkin bir şekilde ele alma potansiyeline sahiptir.

Mikrofinans, yoksulluğu azaltmayı teşvik etmek ve girişimciliği geliştirmek için etkili bir araçtır. Finansal hizmetler, yoksul ve düşük gelirli hanelerin ekonomik fırsatlardan yararlanmalarını, varlık inşa etmelerini ve yaşam standartlarını olumsuz yönde etkileyen dış şoklara karşı kırılganlıklarını azaltmalarını sağlar. Ancak, mikro kredilerin fakirlerin hayatlarını iyileştirmelerine yardım edip edemediği ve nasıl olacağı konusunda hala belirsizlikler bulunmaktadır (Caudill ve diğerleri, 2009: s.662). Bu

soruları cevaplamak, özellikle mikro kredi endüstrisinin çeşitli şekillerde değiştiği için özellikle önemlidir.

Araştırma kapsamında mikro kredinin yoksulluk üzerindeki etkisi araştırılmış, mikro kredinin yoksulluğu önlemedeki rolleri incelenmiştir. Araştırmanın ilk bölümünde yoksulluk kavramı incelenmiş, Dünya ve Türkiye'deki yoksulluk verileri desteklenerek açıklanmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde yoksullukla mücadele politikaları analiz edilmiştir. Araştırmanın son bölümünde ise mikro kredi hakkında bilgiler sunulmuş, mikro kredinin yoksullukla mücadeledeki rolü irdelenmiştir.

BÖLÜM II

YOKSULLUK KAVRAMI, TÜRLERİ, NEDENLERİ, SONUÇLARI, DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE YOKSULLUK

Yoksulluk, basit ifadeyle kıtlık veya belirli miktarda maddi mal veya paranın bulunmamasıdır. Yoksulluk, sosyal, ekonomik ve politik unsurları içerebilen çok yönlü bir kavramdır. Dünya, son çeyrek yüzyıl boyunca yoksulluğu azaltmada dikkate değer bir ilerleme kaydetmiştir. 2015 yılında, 1990' a oranla bir milyar daha az insan yoksulluk içinde yaşamaktaydı.

Uluslararası kalkınma topluluğu on yıldan fazla bir süredir odak noktasında yoksulluğu yerleştirmiştir. Zirve toplantılarında, dünya liderleri, yoksulluğun azaltılması ve eninde sonunda ortadan kaldırılması gerektiği konusundaki anlaşmalarını belirtmektedirler.

Yoksulluğa karşı mücadele her geçen gün zorlaşmaktadır. Dünya da ki yoksulların sayısı önlenemez bir şekilde yüksek olmaya devam etmekte ve ekonomik büyümenin faydalarının bölgeler ve ülkeler arasında eşit olmayan bir şekilde paylaşıldığı açıkça ortaya çıkmaktadır. Dünya' nın büyük bir kısmı yoksulluğa önlem alsa bile, yoksulluk, özellikle şiddet içeren ve zayıf otoriteler tarafından yönetilen ülkelerde büyük bir sorun haline gelmektedir. İlerleyen bölümlerde yoksulluğun temel kavramları, türleri, nedenleri ve sonuçları analiz edilecek; Türkiye ve Dünya da ki yoksulluk incelenecektir.

1.1. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk kavramının birçok tanımı bulunmakla birlikte, bu tanım ekonomik birimlere, ülkelere ve şehirlere göre bile değişebilmektedir. Yoksulluğun temel göstergesi ekonomidir. Ekonomik durumu iyi olan bir ülkede yoksulluk tanımı, ekonomik durumu kötü olan bir ülkedeki tanımla aynı olmayacaktır.

Yoksulluk, normal ya da sosyal olarak kabul edilebilir miktarda para ya da maddi maldan yoksun olanın durumunu ifade etmektedir (Tosuner, 2007: s.5). Diğer bir ifadeyle yoksulluk, para ile ifade edilebilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yoksul insanların temel ihtiyaçlarını karşılama araçlarından yoksun olduğu söylenmektedir. Bu bağlamda, önce fakir insanların tespit edilmesi, temel ihtiyaçların

nelerden oluştuğunun belirlenmesi gerekmektedir. Bunlar hayatta kalmak için gerekli olanlardan, dar ya da toplumda hüküm süren yaşam standardını yansıtanlara kadar geniş bir biçimde tanımlanabilmektedir (Aktan ve Vural, 2002: s.2).

İlk kriter sadece açlık sınırına yakın olanları veya maruz kalınan ölümleri kapsamaktadır. İkinci kriter ise hayatı sürdürmek için yeterli olmasına rağmen, beslenme, barınma ve giyim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamayan insanları kapsamaktadır.

Tanım sorunu, yoksulluk kelimesinin edindiği ekonomik olmayan çağrışımlarla daha da artmaktadır. Yoksulluk örneğin sağlıksızlık, düşük eğitim veya beceri düzeyleri, çalışma yetersizliği veya isteksizliği, yıkıcı veya düzensiz davranış oranları ve uygunsuzluk ile ilişkilendirilmiştir.

Bu niteliklerin çoğu kez yoksulluk ile var olduğu görülse de, onların bir yoksulluk tanımına dahil edilmeleri, aralarındaki ilişkiyi ve birinin temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumunu gizleme eğilimindedir.

Kişinin kullandığı tanım ne olursa olsun, yetkililer ve meslekten olmayanlar genelde yoksulluğun etkilerinin hem bireylere hem de topluma zararlı olduğunu varsaymaktadır.

Yoksulluk, insanlık tarihi kadar eski olmasına rağmen, önemi zaman içinde değişmiştir. Geleneksel (yani sanayileşmemiş) ekonomik üretim biçimleri altında, yaygın yoksulluk kaçınılmaz olarak kabul edilmektedir. Mal ve hizmetlerin toplam çıktısı, eşit olarak dağıtılsa bile, tüm nüfusa hakim standartlara göre konforlu bir yaşam standardı sağlamakta yetersiz kalacaktır (Kale, 2007: s.2).

Bir başka tanıma göre de yoksulluk, insanların kıtlık yaşadıkları ya da para ve maddi şeyler gibi insan hayatı için gerekli olan belirli malların bulunmadığı ekonomik bir durumdur. Bu nedenle, yoksulluk, sosyal, ekonomik ve politik unsurları içeren çok yönlü bir kavramdır (Şenses, 2006: s.62).

Yoksulluk, seçimlerin ve fırsatların reddedilmesi, insan onurunun ihlalidir. Diğer bir ifadeyle, topluma etkili biçimde katılmak için temel kapasitenin olmaması demektir. Yoksulluk, bir ailenin beslenememesi, eğitim hizmeti için bir okul veya sağlık hizmeti için bir klinik bulamaması, işsiz olması, yaşamak için bir eve sahip olmaması şeklinde farklı açılardan tanımlanabilmektedir (Seyyar, 2003: s.39).

Yoksulluk, herhangi bir zamanda herhangi birinin başına gelebilecek bir durumdur. Bazı yoksulluk vakaları durumlar tarafından yaratılırken, bazı yoksulluk

durumları ise önceki nesil nedeniyle ortaya çıkmıştır. Bu nitelikteki bir yoksulluk, kısır döngüye sebep olup bütün aileyi derin bir fakirliğe sürükleyebilmektedir.

Baratz ve Grigsby yoksulluğu, yetersiz ekonomik kaynaklar ve tüketim ile yakından ilişkili, ciddi fiziksel ve zihinsel refah eksikliği olarak tanımlamaktadır (Baratz and Grigsby, 1971: s.54).

Yoksulluk, tek bir boyutla sınırlı değildir; konut, eğitim, sağlık gibi yaşamın tüm alanlarında kendini göstermektedir (Deleeck ve diğerleri, 1992: s.15).

İnsanlar yoksulluk halinde barınma gibi belirli ihtiyaçlar olmadan yaşayabilirler, ancak bu ihtiyaçlar hala yoksulluğun temel göstergeleri olarak kabul edilmektedir (Whelan and Whelan, 1995: s.2).

Yoksulluk kesinlikle karşılanmayan temel ihtiyaçlarla ilgilidir. Bu, para kaynaklarının yetersizliğinden kaynaklanıyor olabilir, ancak kaynaklar da yetersiz olabilmektedir. Öte yandan yoksulluk, bu ihtiyaçları karşılamak için gerekli olan para eksikliğini ifade etmektedir (Ashton, 1984: s.8).

Birleşmiş Milletler yoksulluğu insanların yiyecek, içme suyu, sağlık tesisleri, sağlık, barınma, eğitim ve bilgi gibi temel insani ihtiyaçlardan ciddi şekilde yoksun bırakılması ile karakterize edilen bir durum olarak ifade etmektedir. Yoksulluk sadece gelirle değil, hizmetlere erişim ile de ilgilidir (Birleşmiş Milletler, 1995).

En basit düzeyde, bireyler veya aileler, gelir veya tüketim açısından ölçülen yaşam düzeyleri belirli bir standardın altında kaldığında, yoksul olarak kabul edilmektedirler.

Yoksulluk meselesinin tabakalaşma açısından kullanılması, yoksulluğun bir eşitsizlik meselesi olarak görülmesine yol açmaktadır. Bu yaklaşımda, yoksulluk sınırlarını sözde bilimsel doğrulukla ölçme çabalarından uzaklaşmaktadır. Bunun yerine, yüzde 20 veya 10 ile toplumun geri kalanı arasındaki farkların doğasına ve boyutuna bakılmaktadır (Miller ve Roby, 1967: s.22).

Temel gerçek, fakirlerin işçi sınıfının en dezavantajlı tabakasını oluşturan ayrılmaz bir parçası olmasıdır. Yoksulluk, sınıf eşitsizliğinin genel durumuyla yakından bağlantılı bir sınıf meselesidir (Miliband, 1974: s.45).

Sosyolojik olarak yoksul kişi, araçların yetersizliğinden dolayı yardım alan bireydir (Simmel, 1908: s.3). Burada araçlardan kasıt, bireyin toplumsal olarak yaşamını devam ettirmesi için gerekli olan araçlardır.

Devlet ile ilgili bir bağımlılık durumu ile birlikte vatandaşların tüm sosyal katılımlardan yapısal dışlanması da yoksulluktur (Işık ve Pınarcıoğlu, 2012: s.6). Bu tanım da yoksullağa ekonomik açıdan bir açıklama getirmektedir.

Yoksulluk, maddi kaynakların ve zenginliğin küresel ölçekte ve uluslar içindeki eşit olmayan dağılımının bir sonucudur. Sosyologlar, eşitsiz ve adaletsiz gelir ve servet dağılımına sahip toplumların sosyal bir durumu, batı toplumlarının sanayileşmesi ve küresel kapitalizmin sömürücü etkileri olarak görmektedir.

Yoksullukta fırsat eşitliği sosyal bir durum değildir. Tüm dünyada ve ABD'de kadınlar, çocuklar ve renkli insanların yoksulluk yaşama ihtimali beyaz erkeklerden daha fazladır.

1.2. Yoksulluk Çeşitleri

Yapılan tanımlar yoksulluğu ekonomik, sosyolojik ve politik birçok açıdan ele almıştır. Bu yüzden yoksulluğu sosyal, ekonomik ve politik yönlerden çeşitli alt sınıflara ayırmak mümkündür.

1.2.1. Mutlak Yoksulluk

Aşırı yoksulluk olarak da bilinen mutlak yoksulluk, temel gıda, temiz su, sağlık, barınma, eğitim ve bilgi kıtlığını kapsamaktadır. Mutlak yoksulluk içinde olanlar, sıtma, kolera ve suyla bulaşan hastalıklar gibi önlenemez hastalıklardan dolayı çok sayıda çocuk ölümleri karşısında yaşamak için mücadele etmek zorundadır. Mutlak yoksulluk, gelişmiş ülkelerde nadiren görülmektedir (Kale, 2007: s.4).

Yiyecek, güvenli içme suyu, sağlık tesisleri, sağlık, barınma, eğitim ve bilgi de dahil olmak üzere temel insan ihtiyaçlarının ciddi şekilde yoksun bırakılması ile karakterize bir durumdur. Sadece gelire değil, sosyal hizmetlere erişime de bağlıdır. Bu yaklaşıma göre, bir aile, yemek, su ve hatta yaşamak için sazlıktan yapılmış bir eve sahip değilse, fakir olarak nitelendirilmektedir (Şenses, 2006: s.64).

İlk kez 1990 yılında ortaya çıkan günlük dolar yoksulluk sınırı, dünyanın en fakir ülkelerinin standartlarına göre mutlak yoksulluğu ölçmüştür. Ekim 2015'te Dünya Bankası mutlak yoksulluk sınırını günde 1.90 dolar olarak belirledi. Bu tutar genel kabul görmedi. Bu nedenle, her ulusun mutlak yoksulluk sınırı için kendi eşiği bulunmaktadır.

Dünya Bankası eski başkanı Robert McNamara'ya göre yoksulluk insan beslenmesinin makul bir tanımının altında olması nedeniyle yetersiz beslenme, okuma yazma bilmeme, hastalık, kaçak çevre, yüksek bebek ölümü ve düşük yaşam beklentisi ile sınırlı bir durumdur (Seyyar, 2003: s.41).

1.2.2. Göreli Yoksulluk

Görelî yoksulluk ise çevrede yaşayan nüfusun ekonomik standartlarına göre yaşam standardı olarak sosyal açıdan tanımlanmaktadır. Bu nedenle gelir eşitsizliğinin bir ölçüsüdür. Örneğin, bir ailenin tatil masraflarını karşılayamaması, Noel'de çocuklar için hediye alamaması veya gençlerini üniversiteye gönderememesi durumunda fakir olduğu düşünülebilmektedir (Şenses, 2006: s.91-92).

Genellikle, göreceli yoksulluk, medyan gelirin sabit bir kısmından daha az olan geliri olan nüfusun yüzdesi olarak ölçülmektedir. Ülkenin medyan gelirinden oldukça düşük olan bir hanehalkı gelir düzeyidir. Toplumun diğer üyelerine kıyasla, kaynak yetersizliğidir. Göreceli bir kavramdır, bu nedenle ülkeler arasında farklılık gösterir. Örneğin, yemek, su, barınak vb. gibi temel olanaklara sahip olsalar bile, çocuklarını iyi okula gönderemiyorsa, aile fakir olarak kabul edilebilmektedir (Arpacıoğlu, 2012: s.11).

Göreceli yoksulluk bazen göreceli yoksulluk olarak tanımlanmaktadır. Çünkü bu kategoriye giren insanlar toplam yoksulluk içinde yaşamamakta, ancak ülkedeki herkesle aynı yaşam standardından yararlanmamaktadır (Beken, 2006: s.12).

Göreceli Yoksulluk zengin gelişmiş ülkelerde yoksulluk oranlarının belirlenmesi için yaygın olarak kullanılan bir ölçektir. Avrupa Birliği'nde göreceli yoksulluk önlemi, AB sosyal içerme göstergelerinin en belirgin ve en çok kullanılanıdır (Arpacıoğlu, 2012: s.11).

1.2.3. Öznel Yoksulluk

Yoksulluğu öznel açıdan ele alan subjektif yoksulluk, yoksulluğu kişisel değerlendirmelere göre değerlendirmektedir (Tosuner, 2007: s.7). Subjektif yoksulluğu belirlenmesinde bireylere birer anket sunulur. Bireyler bu anketi öznel düşüncelerine göre cevaplar ve yorumlar. Bu ankette bireylerin temel ihtiyaçlara ulaşmaları için gereken asgari düzey belirlenir. Ancak subjektif yaklaşımın en büyük dezavantajı aynı gelire sahip insanların kendisini farklı değerlendirebilme olasılığıdır. Bu yüzden bu

yöntem tercih edilen bir yöntem olmamakla birlikte, küçük çaplı gruplar için kullanılmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: s.6).

Diğer bir yandan objektif yoksullukta ise önceden belirlenen kriterler göz önüne alınmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: s.6). Objektif yoksulluk yaklaşımında daha önceden belirlenmiş temel göstergeler söz konusudur. Bireyler ve aileler bu kriterlere göre değerlendirilir ve yoksul olup olmadıkları belirlenir. Yoksulluğun ölçülmesinde kullanılan temel kriterler; gelir, besin, tüketim gibi temel kavramlardır. Bu sayede yoksullukla ilgili karşılaştırma ve genelleme yapmak mümkün olmaktadır. Bu yaklaşımın en büyük dezavantajı farklı objektif yoksulluk yaklaşımlarının ortak bir noktası bulunamaması durumudur. Diğer bir ifadeyle, anketlerde kullanılan farklı kriterler, farklı yerlerde yapılan yoksulluk ölçeklerinin karşılaştırılmasını engelleyebilir (Kaya, 2011: s.34).

1.2.4. İnsani Yoksulluk

İnsani yoksulluk ise, gelir yoksulluğundan daha geniş bir ifadedir. İnsani yoksulluk temel ihtiyaçları karşılamak için bir gelire sahip olmanın yanısıra, siyasi, sosyal ve kültürel olanaklara da sahip olmayı ifade etmektedir (Kaya, 2011: s.37).

İnsani yoksulluk içerisinde eğitim hizmetleri eksikliği, kısa yaşam süresi, işsizlik, çocuk ölümlerinin yüksekliği, sağlık hizmetlerinin yetersizliği, özgürlük durumu gibi kavramlar yer almaktadır. İnsani yoksulluk, gelir yoksulluğuna göre daha geniş bir kavram olduğundan dolayı, ülkeler arası karşılaştırmalara olanak sağlamaktadır (Güneş, 2009: s.4).

İnsani yoksulluk içerisinde yer alan diğer bir yoksulluk da sosyal imkanlar yoksulluğudur. Burada yoksulluk sadece maddi açıdan değil, aynı zamanda insani gelişme için lazım olan gereksinimlere ne derece ulaşabildiğine göre incelemektedir. Sosyal imkanlar yoksulluğu tanımına ilk defa Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporunda rastlanmaktadır. Birleşmiş Milletler'e göre sosyal imkanlar yoksulluğu üç temel kriter üzerine kurulmuştur. Bu kriterler sağlıklı üreme, sağlıklı büyüme ve yeterli beslenme ile okuma yazma olarak ayrılmaktadır. Bu üç kriter için belirlenen oranlar tek bir yüzdeye çevrilerek sosyal imkanlar yoksulluğu düzenlenmektedir (Pire, 2011: s.8).

1.2.5. Gelir Yolsulluğu

Gelir yoksulluğu, bireylerin yaşamlarını sürdürmek ve temel ihtiyaçlarını karşılamak için asgari düzeyde gelire sahip olamaması durumudur (Aktan ve Vural, 2002: s.6). Bu kapsamda, asgari gelir sınırının altında gelire sahip olanlar yoksul olarak nitelendirilmektedir. Diğer bir ifadeyle, gelir yoksulluğu bireylerin satın alma gücünden yoksun olup olmamasıyla ilgilidir.

Gelir yoksulluğu belirlenirken ülkeler genellikle açlık sınırı ve yoksulluk sınırı gibi kavramları değerlendirmektedirler. Bu sınırların altında olan bireyler yoksul olarak değerlendirilmektedir. Ancak ülkeler veya bölgeler arasında karşılaştırma yaparken bu kriterleri kullanmak her zaman doğru sonuçlar vermeyebilir. Bunun en önemli nedeni her ülke ve bölge için gelir düzeyi ve ekonomik gelişmişliğin farklı olmasıdır (Aktan ve Vural, 2002: s.6).

Geliri olmakla birlikte asgari ihtiyaçların yalnızca yüzde 80'ini karşılayabilenler ultra yoksul olarak nitelendirilmektedir. Ultra yoksulluk bazı kaynaklar tarafından olağanüstü yoksul olarak da nitelendirilmektedir. Ultra yoksulluk, bireylerin temel ihtiyaçlarının tamamını karşılayamaması durumudur. Birleşmiş Milletler ve Dünya Sağlık Örgütü, yoksulluğu tespit ederken ayrıca ultra yoksulluğu da incelemektedirler. Bu durum ülkeler arası karşılaştırma yapmaya olanak sağlamaktadır (Pire, 2011: s.8).

Yoksulluk ve maddi yaşam standartlarını anlama ile ilgili araştırmaların çoğu, parasal yoksulluğun bir ölçüsü olarak tüketim harcamalarına odaklanmıştır. Tüketim harcamaları, özellikle vergi ve sosyal yardım sistemleri yoluyla, hükümet politikalarından doğrudan etkilenebileceği bir önlem olarak caziptir (Erdoğan, 2002: s.5).

Kavramsal olarak, tüketim harcamalarının, insanların ihtiyaç duydukları ve zaman içinde istedikleri mal ve hizmetlerin tüketimiyle olduğu gibi ulaşılan yaşam standartlarının daha iyi bir ölçüsü olduğu düşünölmektedir. Bu tartışmayı destekleyen araştırmacılar, tüketim ile refah arasında gelir ile refah arasında olduğundan daha güçlü bir ilişki bulmuşlardır (Çalışkan, 2010: s.100).

Ek olarak, gelir tüketimden daha değişken olma eğilimindedir ve bu nedenle bir bireyin refahını yeterince yansıtmayabilir. Örneğin, kısa süreli işsizlik ya da hastalık, gelirden geçici bir azalmaya neden olabilir, bu, tüketimde ya da iyilikte karşılıklı gelen bir düşüşle mutlaka eşleşmeyecektir. Benzer şekilde, gelirin azalmasına yol açan daha

sistemantik yaşam boyu dalgalanmalar, örneğin servetlerini harcadıkları için tüketimi olumsuz yönde etkileyebilir (Erdoğan, 2002: s.5).

Genel olarak, hem gelir hem de tüketimin kendi güçlü yönleri ve sınırlamaları vardır. Bu nedenle, yoksulluk ölçülürken gelir ve tüketim dikkate alındığında önemli görüşler elde edilebilir (Çalışkan, 2010: s.100).

1.2.6. Kırsal – Kentsel Yoksulluk

Kırsal yoksulluk, nüfusu 50.000' in altında olan kırsal alanlarda ortaya çıkmaktadır. Daha az iş imkanının olduğu, hizmetlere daha az erişim, engellilere daha az destek ve kaliteli eğitim olanaklarının düşük olduğu alanlarda görülmektedir. İnsanlar çoğunlukla çevredeki mevcut tarım ve diğer maddi çalışmalarla yaşama eğilimindedirler (Pehlivan, 2010: s.22).

Kırsal yoksulluk oranı 1960'larda veri toplanmasından bu yana her yıl giderek artarak şehirdeki yoksulluk oranını geçmiştir. İki yoksulluk oranı arasındaki fark, son 30 yılda ortalama yüzde 5'tir. Kentsel yoksulluk düzeyi yüzde 10–15 civarında iken kırsal yoksulluk oranı yüzde 15–20 seviyelerindedir (Kocatepe, 2011: s.22-23).

Kentsel yoksulluk ise nüfusu 50.000' in üzerinde olan metropol bölgelerde ortaya çıkmaktadır. Kent yoksullarının yaşadığı bazı önemli zorluklar şunlardır (Zülfikar, 2010: s.11):

- Sağlık ve eğitime sınırlı erişim,
- Yetersiz konut ve servis,
- Kalabalık nedeniyle şiddetli ve sağlıksız bir ortam,
- Düşük sosyal koruma mekanizması.

1.2.7. Farklı Kriterler Açısından Yoksulluk

Kapasite yoksunluğu olarak yoksulluk görüşüne göre yoksulluğun tanımlanmasında standart kriter olan gelirlerin düşüklüğü değil, temel yeteneklerin yoksunluğu olarak görülmelidir. İnsanlar arasındaki yoksulluk ölçme standartları, kazançlar ya da elde edilen gelirler üzerinde tekrarlanmıştır. Büyük veya artan gelir sayısının özü, kategorik bir zenginlik algısı veya yoksulluktan kaçınmadır (Buğra, 2016: s.44).

İnsanların sosyal yaşamı, toplumdaki birçok yapılandırmaya tabidir. Doğuştan gelen ve dışsal yeteneklere sahip sağlam bir topluma sahip olmanın özü, bu toplumlarda yoksulluğu ortadan kaldırmanın yollarını aramanın bir yönergesidir. Yoksulluk, toplumda yaşamı mümkün kılan temel olanakların bulunmadığı bir durumdur. Bu olanaklara erişmenin uygunsuz yollarının başarısızlığı anlamına gelmez. Bununla birlikte, insanlar arasındaki yoğun ihtiyacı azaltmak için bu tesislerin bulunamaması ve kullanılmaması anlamına gelmektedir (Durgun, 2008: s.8).

Gelir, insanlar arasında değişimi ve yenilenen yaşam tarzlarını etkilemenin temel yollarına girdikten sonra ortaya çıkan bir gerçektir. Hayatı değiştirmek ve yoksulluğu ortadan kaldırmak için, insanlara hazır gelirlerin dışındaki yeteneklere erişimin artırılması gerekmektedir. Gelirler tükenmeye eğilimlidir. Gelirin kullanılması insanların toplumdaki yoksulluk tehditlerinden kaçmasına neden olmaz. Bununla birlikte, zenginlik oluşturma kanallarına erişim, şimdi ve gelecek yıllar boyunca yoksullukla mücadelenin kesin bir yoludur (Buğra, 2016: s.44).

Yeterlilikten yoksun bırakma, yoksulluğa karşı savaşmanın yollarını bulmak için yoksulların gelirlerini artırmaya odaklanmaktan daha güçlü bir yaklaşımdır. Yetenek, toplumda yaşayan birçok insanın hayatını etkileyen kazançlı bir yöntemdir. Yeteneğe sahip olmanın özü, insanların adil bir destek için birbirlerine bağımlı olmadan barış ve uyum içinde yaşamalarını sağlayabilecek genel yaklaşımlar üzerindeki etkisinden kaynaklanmaktadır (Önder ve Şenses, 2006: s.200).

İnsanlar yetenekleri ile hayatta kalmak için çeşitli aktivitelere katılabilecekler. Bu nedenle, insanlara, yoksullukla mücadele için hazır gelir sağlamak dışında, yetenek yönlerini tanıtmak daha önemlidir. Yeteneklerin çeşitliliği, insanların toplumdaki farklı refah alanlarına girmenin bir yolu içinde yaşayabilecekleri anlamına gelmektedir (Durgun, 2008: s.8).

Sosyal imkanlar yoksulluğu, yoksulluğu sadece maddi açıdan değil, aynı zamanda insani gelişme için lazım olan gereksinimlere ne derece ulaşabildiğine göre incelemektedir. Sosyal imkanlar yoksulluğu tanımına ilk defa Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporunda rastlanmaktadır. Birleşmiş Milletler'e göre sosyal imkanlar yoksulluğu üç temel kriter üzerine kurulmuştur. Bu kriterler sağlıklı üreme, sağlıklı büyüme ve yeterli beslenme ile okuma yazma olarak ayrılmaktadır. Bu üç kriter için belirlenen oranlar tek bir yüzdeye çevrilerek sosyal imkanlar yoksulluğu düzenlenmektedir (Pire, 2011: s.8).

Sosyo – ekonomik zayıflık, bireylerin sosyal yönden toplumun asgari standartlarının altında kalması olarak nitelendirilmektedir. Bunun en önemli göstergesi bireylerin çalışma şartlarıdır. Toplum standartlarının altında çalışan ve sosyo – ekonomik olarak güçlü olamayan bireyler bu yaklaşıma göre yoksul olarak nitelendirilmektedir. Bu kavram özellikle Sanayi Devrimi ile ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan işçi sınıfının çalışma şartlarının zamanla standartların gerisinde kalması sonucunda, işçiler sosyo – ekonomik yönden yoksullaşmaya başlamıştır (Kaya, 2011: s.37).

Yoksulluğun bir diğer yaklaşımı da korunmasızlıktır. Korunmasızlık, yoksulluğa karşı korunmasız olan bireyleri ifade etmektedir. Bir diğer ifadeyle, yoksulluğa açık olanları, yakın gelecekte fakir olma olasılığına sahip olanları ifade etmektedir. İnsanların gelecek dönemde fakir olma ihtimali varsa savunmasız olarak nitelendirilmektedir. Korunmasızlık, belirli toplulukların gelecek yıllarda fakir olma veya kalmama olasılığını tanımlayan bir önlemdir. Yoksulluğa en açık olan sosyal grupları şu şekilde sıralamak mümkündür (Kaya, 2011: s.30-31) :

- Kırsal kesim çalışanları,
- Kentlerdeki geçici işçiler,
- Doğal afet bölgesinde yaşayan işçiler,
- Savaş durumu olma olasılığı olan bölgelerde yaşayanlar.

Sosyal dışlanma karmaşık ve çok boyutlu bir süreçtir. Ekonomik, sosyal, kültürel veya politik alanlarda, kaynakların, hakların, malların ve hizmetlerin yokluğunu ve toplumdaki kişilerin çoğunluğunun yararlanabileceği normal ilişkilere katılmamayı içerir. Hem bireylerin yaşam kalitesini hem de bir bütün olarak toplumun eşitliği ve uyumunu etkiler. Sosyal dışlanmışlık çoğu toplumda bu açıdan bir yoksulluk göstergesi olarak ele alınmaktadır (Güneş, 2009: s.11).

Bireylerin sosyal katılım düzeylerini yaş, cinsiyet, hanehalkı tipi ve istihdam durumu ile yoksulluktan etkilenmektedir. Tüm bu değişkenlerden yoksulluk, sosyal ilişkiler üzerinde en güçlü olumsuz etkiye sahiptir. Diğer bir ifadeyle sosyal dışlanmışlık, bireylerin yoksulluğuyla da alakalıdır. Yoksul olarak nitelendirilen bireyler kendini sosyal olarak dışlanmış hissetmekte ve bu durum bireyi madde bağımlılığı gibi kötü alışkanlıklara yönlendirmektedir (Pehlivan, 2010: s.24).

Birleşmiş Milletler tarafından benimsenen yoksulluk tanımında, sosyal ayrımcılık ve dışlanmada yer almaktadır. Bir diğer ifadeyle, yoksulluk Birleşmiş Milletler'e göre içerisinde sosyal ayrımcılığı da içermektedir. Burada sosyal dışlanma bir insanın veya bir grubun sosyal, ekonomik, politik ve kültürel hayata katılma yeteneğini ifade etmektedir (Güneş, 2009: s.11).

1.3. Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluğun nedenleri ülkeden ülkeye ve toplumdan topluma değişebilir. Bazı nedenler ekonomik, bazı nedenler toplumsal, bazı nedenler ise siyasal olabilir. Temel olarak yoksulluğun nedenlerini gelir eşitsizliği, siyasal çatışmalar ve siyasal dengesizlik, ekolojik koşullar, hastalık durumu, eğitim, ayrımcılık ve doğal afetler olarak ele almak mümkündür (Öztürk ve Çetin, 2009: s.2668).

Araştırmalar bir ülke ekonomik olarak büyüdüğünde genel yoksulluğun azaldığını göstermektedir. Ulusal gelir, ülkedeki tüm topluluklar arasında eşit olarak dağıtılmıyorsa, fakir toplulukların daha da fakir hale gelmesi ve bireylerin en fakir olarak kendilerini hissetme riski vardır (Gündoğan, 2003: s.161).

Mutlak yoksulluk içindeki toplulukların yaklaşık % 33'ü çatışma yerlerinde yaşamaktadır. Geçmişte, Ruanda ve Sri Lanka gibi ülkeler, yıllar süren kabile ve iç savaşlar sonucu yoksulluk çekmiştir. Son yıllarda, Afganistan, Irak ve benzerlerinin hepsi zor zamanlar geçirmekte ve bu alanlarda yoksulluk hüküm sürmektedir. Huzursuzluklar, insan yaşamında hastalıkları, açlığı ve şiddeti arttırırken ekonomik yatırımlar ve kaliteli iş gücünün azalması ile sonuçlanmaktadır. Aynı zamanda yabancı yatırımlar için de engelleyici bir unsurdur. Böyle bir ortamda zenginlik yaratmak kesinlikle mümkün değildir (Yalçın, 2008: s.13).

Ülkelerin yanı sıra ülkedeki topluluklar da insanları yoksullaştırabilir. Dağlar, bataklıklar, çöller ve benzerleri gibi coğrafi ve ekolojik faktörler de birçok yerde yaşam koşullarını dayanılmaz kılmıştır. Bu nedenle, bazı kırsal bölgeler aynı ülkede bile diğerlerinden daha fakirdir. Örneğin, Peru'da And Dağları'ndaki yoksulluk, Amazon bölgesindeki topluluklardan altı kat daha yüksektir (Özey, 2003: s.137).

Diğer durumlarda, bazı topluluklar ülkenin ana ekonomik merkezlerinden koparılmıştır. Yollardan, pazarlardan, sağlık hizmetlerinden, okullardan ve ekonomik tesislerden uzakta yaşamaktadırlar. Bu, bölge halkının destek ve yardıma erişimini imkansız kılmaktadır ve aynı zamanda ekonomik yatırımcıların oraya yatırım yapmasını

da engellemektedir. Örneğin Bangladeş'te, yoksulluk, kırsal alanlarında şiddetlidir (Yılmaz, 2006: s.42).

Eğer topluluklar Sıtma ve HIV gibi hastalıklardan etkilenirse, yoksulluk daha da kötüleşebilir. Hastalıklar birçok ölüme neden olmakta, çocuklar ebeveynleri veya bakıcıları olmadan ortada kalmaktadır. Hane halkı refahı, engelli aile üyelerinin olması ile de hızla düşebilmektedir. Birçok toplulukta, engelli üyelere bakılmakta ve varlıkları devralmalarına izin verilmemektedir. Engelliler bir leke olarak kabul edilmekte ve kamuya açık olaylardan dışlanmaktadır. Bu zihniyet, ailelerin refahını olumsuz yönde etkilemektedir. Yoksulluk insidansı, engelli olan hanelerde % 15-44 daha yüksektir (Şenses, 2006: s.157).

Ömür boyu yoksulluk içinde olan aileler durumu çocuklarına geçirme eğilimindedir. Çocuklar yeterli eğitimi alamamakta ve yeteneksiz büyümektedirler. Çocuklar aileleri ile aynı işlerde çalışmakta ve yetişkinliğe ulaştıklarında aynı koşullara sahip ailelerden biriyle evlenmektedirler. Bununla beraber geleneği de çocuklarına aktarmaktadırlar (Schiller, 2004: s.67).

Eğitim almış veya bazı eğitim ve becerilere sahip kişiler, temel problemleri çözmek ve geçim kaynaklarını geliştirmek için fikir ve bilgiyi uygulamak için daha iyi bir konumdadır. Geçim kaynaklarını iyileştirebilecek bilgi, araç ve desteğe erişmek için planlama yapabilmekte, talimatları izleyip ulaşabilmektedirler. Beceri veya eğitim olmadığında, insanlar kendilerine yardım edememektedir. Hastalıkları önleyememekte ve yeni şeyler yapmanın yollarını uygulayamamaktadır. Sonuçta, yoksulluk durumlarının daha kötü olduğu ve öncekinden daha savunmasız oldukları bir durumla karşı karşıya kalmaktadırlar (Akçakaya, 2009: s.14-15).

Birçok Afrika toplumunda kızların okula gitmesine izin verilmemektedir. Aileler kız çocuklarına göre erkeklerin eğitime yatırım yapmayı tercih etmektedir. Kadınların ekonomik faaliyette bulunmalarına izin verilmemiştir. Ayrıca toprak ve malvarlığına kadınlar daha az sahip olmuştur. Bu fikir kadınların refahını olumsuz yönde etkilemekte dolayısıyla çocuklarının gelişimini de olumsuz yönde etkilemektedir (Pire, 2011: s.26).

Dünyadaki en yoksul ulusların çoğu, sömürgeci ülkelerin yararına kölelerin ve kaynakların sistematik olarak çıkarıldığı eski sömürgelerdi. Her ne kadar bu eski sömürgelerin çoğu için kayda değer istisnalar olmasa da, sömürgecilik ve mirası, birçok insanın toprağa, sermayeye, eğitime ve insanların kendilerini yeterince desteklemelerine izin veren diğer kaynaklara erişmelerini engelleyen koşulları yaratmaya yardımcı olmuştur (Yalçın, 2008: s.13).

Savaş ya da politik nedenlerle ne olursa olsun güvenliğin, istikrar, geçim kaynağı ve bunun ötesinde ekonomik refah ve büyüme için gerekli olduğu açıktır. Bu temel gereksinimler olmadan, doğal kaynaklar bireysel ya da toplu olarak kullanılamaz ve hiçbir eğitim, yetenek ya da teknolojik bilgi birikimi insanların çalışmasına ve emeklerinin karşılığını almasına izin vermemektedir. Hakları, mülkleri ve yatırımları korumak için yasalara ihtiyaç vardır ve yasal koruma olmadan çiftçiler, girişimciler ve işletme sahipleri bir ülkenin ekonomisine güvenle yatırım yapamamaktadır. Bu, dünyanın en fakir ülkelerinin 20. yüzyılda bir noktada iç savaş ve ciddi siyasi ayaklanmalar yaşadıklarının ve çoğunun insanları şiddete karşı koruyamayacak zayıf hükümetlere sahip olduğunun bir işaretidir (Yalçın, 2008: s.13).

Birçok fakir ülke, zengin ülkelere ve uluslararası finans kurumlarından aldıkları krediler nedeniyle önemli borçlar altında bulunmaktadır. Yoksul ülkeler, kredi olarak alınan her 1 ABD Doları için ortalama 2,30 ABD Doları borç yükünün altına girmektedirler. Ayrıca, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi kuruluşlar tarafından yapılan yapısal uyum politikaları, genellikle piyasalarını dış ticarete ve yatırımcılara açmaları için fakir ülkeleri zorlamakta, böylece yerel işletmelerle rekabeti arttırmakta ve çoğu, yerel ekonomilerin potansiyel gelişimini baltalamaktadır. Son yıllarda, yoksulluğu azaltmanın temel bir aracı olarak görüldüğünden, borç azaltma ve affedilme çağrıları artmaktadır. Birleşmiş Milletler, ekonomik yapısal uyum politikalarının hassas nüfuslara daha az baskı yapmak için nasıl tasarlanabileceğini incelemeyi öncelik haline getirmiştir (Akçakaya, 2009: s.24).

Yoksulluk ve eşitsizlik iki farklı şeydir, ancak eşitsizlik, sosyal statüye sahip olan grupların kendilerini desteklemek için araçlara ve kaynaklara ulaşmalarını engelleyerek yaygın yoksulluğu beslemektedir. Birleşmiş Milletler Sosyal Politika ve Kalkınma Birimi'ne göre, gelir dağılımındaki eşitsizlikler üretken kaynaklara erişim, temel sosyal hizmetler, fırsatlar, pazarlar ve bilgiye ulaşma konusunda sıkıntılara sebep olmakta, bu da genellikle yoksulluğa neden olmaktadır. Birleşmiş Milletler ve birçok yardım kuruluşu, cinsiyet ayrımcılığının dünyadaki birçok kadının ve çocuğun yoksulluk içinde olmasında önemli bir etken olduğunu belirtmektedir (Pire, 2011: s.26).

Zaten dünyanın daha az zengin olan bölgelerinde, tekrarlayan ya da ara sıra meydana gelen doğal afetler, yoksulluğu ortadan kaldırmak için önemli bir engel teşkil edebilmektedir. Bangladeş'teki sellerin, Afrika Boynuzu'ndaki kuraklığın ve Haiti'deki 2005 depreminin etkileri, doğal afetlere karşı kırılganlığın etkilenen ülkelere zarar vermesinin örnekleri olarak gösterilebilmektedir. Bu vakaların her birinde, zaten yoksul

insanlar kendi ülkelerinde mülteci durumuna düştüler, sahip oldukları her şeyi kaybettiler, yaşam alanlarının dışına çıkmaya zorlandılar ve hayatta kalmak için neredeyse tamamen başkalarına bağımlı hale geldiler. Dünya Bankası'na göre, 2008'de Cyclone Nargis Myanmar'ı vurduktan iki yıl sonra, yerel balıkçıların borç yükü iki katına çıkmıştı. Solomon Adaları 2007'de bir deprem ve tsunami yaşadı ve bu felaketten kaynaklanan kayıplar ulusal bütçenin yüzde 95'i seviyesine ulaşmıştı. Dış yardım olmadan bu ülkelerdeki hükümetler halklarının ihtiyaçlarını karşılayamazdı (Yalçın, 2008: s.9).

Kuraklıklar, taşkınlar, kasırgalar ve diğer beklenmeyen doğal olaylar ölüm, hastalık ve gelir kaybına neden olmaktadır. Sadece Etiyopya'da, 1978 ve 1998 yılları arasında 1 milyondan fazla insanın yerinden edilmesine, yaralanmasına veya ölümüne yol açan 15 kuraklık (ve açlık) hadisesi gerçekleşmişti. Daha iyi bağlanmış topluluklarda, aileler yoksulluktan kurtulup yaşamlarına devam edebilmektedir, ancak diğer uzak ve daha az erişilebilir topluluklar daha uzun süre boyunca acı çekmektedirler (Pire, 2011: s.26).

1.4. Yoksulluğun Sonuçları

Yoksulluk, dünya nüfusunun neredeyse yarısını etkileyen durumdadır ve hızla dünyaya yayılmaktadır. Etkileri günden güne daha derinlere ulaşmaktadır. Yoksulluğun etkilerini tam olarak anlamak için nedenlerini ortaya çıkarmak ve böylece açlığı sona erdirmek için stratejiler geliştirmek gerekmektedir (Önder ve Şenses, 2006: s.22).

Küresel olarak, milyonlarca insan bulaşıcı hastalıklardan muzdarip durumdadır. Bulaşıcı hastalıklar yılda yaklaşık 14 milyon insanın hayatını kaybetmesine sebep olmaktadır. Bu da yoksulluğun en önemli etkilerinden biridir. Bu hastalıklar, kirli su ve uygun sağlık hizmetlerine erişim eksikliği gibi sebeplerden kaynaklanmaktadır.

Ekonomik fırsatların eksikliği, yoksulluğa, dolayısıyla suça yol açmaktadır. Küresel işsizlik oranı çok yüksek seviyelere çıkmıştır. Dünyada yüz doksan iki milyon insan işsizdir. Dünyanın bazı bölgelerinde, çoğunlukla fakir kısımlarda işsizlik durumu bu rakamı daha da yükseltmektedir. Karayipler'de gençlerle ilgili yapılan bir çalışmada, işsizliğin 15 ila 24 yaş grubundaki kişilerin suç faaliyetlerini artırdığı tespit edilmiştir (Karluk ve Ünal, 2017: s.14).

Karayipler iş piyasasında yaşanan mücadeleler nedeniyle cinayet oranları dünyadaki diğer bölgelere göre daha yüksektir. Suç oranı, Karayipler'de yüzde 6,8'i dünya genelinde ise yüzde 4,5 seviyesindedir.

Yoksulluk sınırının altında yaşayan ve yeterli ekonomik fırsata erişimi olmayan insanlar, tehlikeli yollarla hayatlarına devam etmektedirler (Erdoğan, 2002: s.5).

Düşük akademik performans ile yoksulluk arasında doğrudan bir ilişki vardır. Aşırı yoksulluk seviyesine maruz kalan çocuklar bilişsel gelişim, konuşma ve stresi yönetme konusunda güçlük çekmekte, bu da olumsuz davranışlara yol açmaktadır.

Dünyanın en çok okuma yazma bilmeyen ülkesi olan Nijer de yetişkinlerin sadece yüzde 15'i okuma ve yazma bilmektedir. Eritre Nijer'i takip etmektedir. 6 milyon nüfusluk Eritre'de ortalama bir insan ancak dört yıl eğitim alabilmektedir (Karluk ve Ünal, 2017: s.14).

Bu yoksul yerlerde, genç yetişkinler ve çocuklar, ailelerinin ek gelir sağlamalarına yardımcı olmak için okulu bırakmak zorunda kalmaktadır. Diğer çocuklar, iyi okullara seyahat edemeyecekleri kadar uzakta oldukları için eğitime erişememektedir. Diğer taraftan, yakındaki okullar çocukları uygun şekilde eğitmek için yeterli malzeme ve kaynağa sahip değildir. Okulların koşulları, çocukların yaşam koşulları kadar kötüdür (Önder ve Şenses, 2006: s.22).

Yoksulluğun olduğu yerlerde eğitim eksikliği, işsizlik ve sağlıksızlık söz konusudur. Yoksulluğun üst etkilerini yok etmenin anahtarı nedenlere saldırmaktır (Erdoğan, 2002: s.5).

Yoksulluk, nüfusu çeşitli şekillerde olumsuz etkileyen karmaşık bir dizi risk faktörünü içermektedir. Yoksulluk içinde yaşayan aileleri etkileyen dört ana risk faktörü şunlardır (Erdoğan, 2002: s.5):

- Duygusal ve sosyal zorluklar.
- Akut ve kronik stresleyiciler.
- Bilişsel gecikmeler.
- Sağlık ve güvenlik sorunları.

Graber ve Brooks-Gunn, 1995 yılında fakir ailelerin yüzde 35'inin altı veya daha fazla risk faktörü (boşanma, hastalık veya tahliye gibi) ile karşı karşıya kaldığını tahmin etmiştir; sadece yüzde 2'lik bir kısım risk faktöründen uzakta yaşamaktadır. Buna karşılık, iyi durumda olan ailelerin sadece yüzde 5'i altı veya daha fazla risk faktörü ile karşı karşıya kalırken, yüzde 19'u hiçbir risk faktörünü yaşamamıştır (Karluk ve Ünal, 2017: s.14).

Yoksulluk ve risk faktörlerinin çocukların ve ailelerinin fiziksel, sosyolojik ve bilişsel refahlarına zarar verdiğini söylemek mümkündür. Bebek Sağlığı ve Gelişimi Programından elde edilen veriler, kronik yoksulluk içinde yaşayan çocukların yüzde 40'ının, 3 yaşında dil ve duygusal duyarlılık gibi en az iki işleyiş alanında eksikliklerinin olduğunu göstermektedir (Karluk ve Ünal, 2017: s.14).

Risk faktörlerinin toplamı günlük yaşamı bir mücadele haline getirmektedir. Risk faktörleri çok yönlü ve iç içe geçmiş, yıkıcı bir şekilde sinerjik etki yaratarak birbirlerine etki etmektedirler (Karluk ve Ünal, 2017: s.14). Başka bir deyişle, yoksulluktan kaynaklanan bir problem diğerine dönüşmekte, bu da diğerine katkıda bulunup bitmeyen zararlı sonuçların ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

1.5. Dünyada Yoksulluk

Yoksulluk geri kalmış, gelişmekte olan veya gelişmiş bütün ülkelerde ve coğrafi bölgelerde farklı oran ve yapılarla karşımıza çıkan bir kavramdır. Dünya Bankası' nın 3,10 dolar olarak belirlemiş olduğu "yoksulluk sınırı" ve 1,90 dolar olarak belirlemiş olduğu "aşırı yoksulluk" yada "açlık sınırı" baz alınarak yapılan incelemelerde dünya üzerinde üç milyara yakın insan yoksulluk sınırı altında, iki milyara yakın insan da aşırı yoksulluk sınırı altında yaşam mücadelesi vermektedir (Çelik ve diğerleri, 2017: s.41)

Tablo 1' de 2011 yılı satın alma gücü paritesine göre günlük 1,90 dolar olan yoksulluk sınırına göre dünya genelinde bölgesel olarak yoksulların sayısı ve oranı gösterilmektedir. 1990 senesinde dünya çapında 1.958,6 milyon kişi yoksulluk sınırının altında yaşamını sürdürürken, 2015 senesinde ise yaklaşık olarak 702,1 milyon kişi yoksulluk sınırının altında yaşamını sürdürmektedir (Dünya Bankası, 2017).

Oransal olarak incelendiğinde, 1990 senesinde dünya nüfusunun yaklaşık olarak % 37,1'i yoksulluk sınırının altında yaşamını sürdürmeye çalışır iken 2015 senesinde bu oranın % 9,6 civarındadır. 1990 - 2015 yılları arasında dünya çapında bölgesel olarak yoksulluk sınırının altında yaşayan kişi sayısı ve oranında düşüş görülmekle beraber, Sahra Altı Afrika'da toplam nüfusun % 35'i halen yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (Dünya Bankası, 2017).

Tablo 1

Günde 1.9 Dolardan Daha Az Gelirle Yaşayan Nüfus Yüzdesi

Nüfus (Milyon)					
Bölge	1990	1999	2011	2012	2015
Doğu Asya ve Pasifik	995,5	689,4	173,1	147,2	82,6
Avrupa ve Merkezi Asya	8,8	36,8	11,4	10,1	4,4
Latin Amerika ve Karayipler	78,2	71,1	35,3	33,7	29,7
Güney Asya	574,6	568,0	361,7	309,2	231,3
Sahra Altı Asya	287,6	374,6	393,6	388,8	347,1
Nüfus Oranı (%)					
Doğu Asya ve Pasifik	60,6	37,5	8,5	7,2	4,1
Avrupa ve Merkezi Asya	1,9	7,8	2,4	2,1	1,7
Latin Amerika ve Karayipler	17,8	13,9	5,9	5,6	5,6
Güney Asya	50,6	41,8	22,2	18,8	13,5
Sahra Altı Asya	56,8	58,0	44,4	42,7	35,2

Kaynak: Dünya Bankası, 2017.

Tablo 2' de ise farklı günlük gelirlere göre yoksulluk oranları görülmektedir. Buna göre, 1990 yılında dünya nüfusunun % 35,9'u günlük 1,9 dolar baz alındığında yoksul sayılırken, günümüzde bu oran % 10'a kadar düşmüştür. 1990 yılında dünya nüfusunun % 55'i günlük 3,5 dolar baz alındığında yoksul sayılırken, günümüzde bu oran % 26,3 civarındadır. 1990 yılında dünya nüfusunun % 67'si günlük 5,5 dolar baz alındığında yoksul sayılırken, günümüzde bu oran % 46 civarındadır.

Tablo 2

Dünyada Günlük Farklı Gelir Düzeyleriyle Yaşayan Nüfus Yüzdesi

Gösterge	1990	2005	2010	2015
Yoksulluğun Nüfusa Oranı (Günlük 5.5 Dolar) (%)	67	60,4	53,9	46
Yoksulluğun Nüfusa Oranı (Günlük 3.5 Dolar) (%)	55,1	42,2	35,2	26,3
Yoksulluğun Nüfusa Oranı (Günlük 1.9 Dolar) (%)	35,9	20,7	15,7	10

Kaynak: Dünya Bankası, 2017.

2012 yılında, günde 1.25 dolar olan yoksulluk sınırını kullanarak 1,2 milyar insanın yoksulluk içinde yaşadığı tahmin edilmektedir. GSYH'ye dayanan mevcut ekonomik model göz önüne alındığında, dünyanın en fakirlerini günde 1.25 dolar olan yoksulluk sınırına getirmek 100 yıl alacaktır. UNICEF, dünyadaki çocukların yarısının yoksulluk içinde yaşadığını tahmin etmektedir.

Dünya Bankası, 2015 yılında, 702,1 milyon, 1990 yılında ise 1,75 milyar insanın aşırı yoksulluk içinde yaşadığını tahmin etmektedir. Gelişmiş ekonomiler de dahil olmak üzere dünyanın her yerinde aşırı yoksulluk gözlemlenmektedir. 2015 nüfusunun yaklaşık 347.1 milyonu (% 35.2) Sahra Altı Afrika'da, 231.3 milyonu (% 13.5) Güney Asya'da yaşıyor. Dünya Bankası'na göre, 1990-2015 yılları arasında aşırı yoksulluk içinde yaşayan dünya nüfusunun yüzdesi, ilk kez % 10'un altına düşerek % 37,1'den yüzde 9,6'ya gerilemiştir (Dünya Bankası, 2017).

Uzmanlar arasında, gerçekçi bir yoksulluk oranı olarak neyin düşünülebileceği konusunda anlaşmazlık bulunmaktadır. Tahminlerden biri, gerçek bir yoksulluk ölçeğini Dünya Bankası'ndan çok daha yüksek bir yere koymaktadır. Buna göre, tahminen 4.3 milyar insan (dünya nüfusunun% 59'u) günde 5 dolardan az kazanmakta ve temel ihtiyaçları yeterince karşılayamamaktadır. Bazı akademisyenler tarafından IMF ve Dünya Bankası gibi küresel finans kurumları tarafından teşvik edilen neoliberal politikaların aslında hem eşitsizliği hem de yoksulluk seviyesini artırdığı iddia edilmektedir (Dünya Bankası, 2017).

Mutlak yoksulluk içinde yaşayan dünya nüfusu 1981'de % 43'ten 2011'de % 14'e düşmüştür. Yoksulluktaki mutlak insan sayısı 1981'de 1.95 milyardan 2011'de 1.01 milyara düşmüştür. Bu nedenle, yoksulluktaki insanların oranı, yaklaşık 200 yıl önceki ile aynıdır. Bu durum, dünya nüfusunun 1820'de 1 milyardan az olmasından kaynaklanmaktadır (Dünya Bankası, 2017).

Gelişmekte olan dünyanın aşırı ekonomik yoksulluk içinde yaşayan nüfusunun oranı 1990'da % 28'den 2001'de % 21'e düşmüştür. Bu gelişmenin çoğu Doğu ve Güney Asya'da meydana gelmiştir. Doğu Asya'da Dünya Bankası, günde 1.9 dolar seviyesindeki yoksulluk nüfusu oranının 2006'da % 27'ye düştüğünü tahmin etmektedir (Dünya Bankası, 2017).

1.6. Türkiye'de Yoksulluk

Türkiye'de yoksulluk verileri ile ilgili çalışmalar TÜİK tarafından yürütülmektedir. 2010 yılı itibariyle TÜİK, Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısını ortaya çıkaracak ve uluslararası karşılaştırmalar yapılabilmesine imkan sağlayacak veriler üretmek için yeni veri kaynakları ve hesaplama yöntemlerini kullanmaya başlamıştır. Dolayısıyla 2010 ve sonrası yoksulluk verileri, satın alma gücüne göre dolar cinsinden yoksulluk oranları biçimindedir.

Tablo 3

Türkiye'de Günlük Farklı Gelir Düzeyleriyle Yaşayan Nüfus Yüzdesi

Yıllar	Yoksulluğun Nüfusa Oranı (Günlük 5.5 Dolar) (%)	Yoksulluğun Nüfusa Oranı (Günlük 3.5 Dolar) (%)	Yoksulluğun Nüfusa Oranı (Günlük 1.9 Dolar) (%)
2005	25,7	10	2,6
2006	23,2	8,3	1,9
2007	19,8	6,7	1,4
2008	16,9	6	0,6
2009	16,7	5	0,9
2010	15,9	4,5	0,8
2011	13,6	4,1	0,3
2012	13	3,4	0,3
2013	11,4	2,9	0,3
2014	10,5	2,4	0,3
2015	11,5	2,7	0,3
2016	9,9	1,8	0,2

Kaynak: Dünya Bankası, 2017.

Tablo 3' e göre günlük 1.9 dolardan az kazanan nüfusun Türkiye'nin toplam nüfusuna oranı 2016 yılında yüzde 0,2 düzeyindedir. Bu değerler aynı yıl için, günlük

3.5 dolardan az kazanan nüfus için % 1,8, günlük 5.5 dolardan az kazanan nüfus için % 9,9 düzeyindedir (Dünya Bankası, 2017).

Türkiye'deki yoksulluk sebepleri, kısmen, Türkiye deki gelir eşitsizliğinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'deki ailelerin yüzde 20'si ülke GSYİH'sının % 45'ini elinde bulundururken, alt yüzde 20'si ise GSYİH'nın sadece % 6' sını elinde bulundurmaktadır (Karluk ve Ünal, 2017: s.2).

Türkiye'de yoksulluk sınırında yaşayan kişilerin çoğunluğu kırsal alanlarda yaşamaktadır. Bu kırsal-kentsel eşitsizlik, birkaç faktörden kaynaklanmaktadır (Karluk ve Ünal, 2017: s.2):

- Ortalama kırsal aile büyüklüğü kentli ailelerin neredeyse iki katıdır,
- İklim değişikliği, toprak erozyonu ve aşırı otlatma hayvancılığı ile ilgili devam eden konular kırsal ailelerin büyük çoğunluğunun geçim kaynağı olan tarımı büyük ölçüde etkilemektedir,
- Düşük okuryazarlık oranları ve sınırlı eğitim,
- Kırsal yoksullar için devam eden refah ve sosyal güvenlik eksikliği

Türkiye'de aile başına düşen çocuk sayısı da hızla artmaktadır. Bu çocuklar, ebeveynleriyle aynı yoksul geleceği beklemek için yetiştirilmekte ve doğumdan bu yana kendi kişisel sağlıkları da dahil olmak üzere temel ihtiyaçların karşılanmasında büyük dezavantajlara maruz kalmaktadırlar (Duran, 2015: s.3).

Araştırmalar, aylık gıda fiyatlarındaki artıştan kaynaklanan enflasyonun aileleri temel gıdaları sağlamada yetersiz bıraktığını, 5 yaş altı çocukların % 15'inin kronik yetersiz beslenmeden muzdarip olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'deki yoksulluk istatistikleri, 15 yaş altındaki % 27,7 (5,6 milyon) çocuğun yoksulluk içinde yaşadığını ve bu oranın kırsal alanlarda neredeyse iki katına çıkarak yüzde 40,6'ya ulaştığını göstermektedir (Karluk ve Ünal, 2017: s.2).

Diyarbakır'da yapılan bir başka araştırmada, ailelerin ekonomik kısıtlamaları nedeniyle çocukların yüzde 80'inin sağlık hizmetlerine erişimi olmadığını ortaya çıkarmıştır (Duran, 2015: s.3).

Türkiye'deki yoksulluk döngüsünü tersine çevirmek için, Türk hükümetinin hem daha büyük ailelerdeki yükseliş hem de yoksulluk düzeyleri arasındaki negatif ilişkiyi tanıması ve çözmesi gerektiğine inanılmaktadır. Vatandaşlarını daha fazla çocuk sahibi

olmaya zorlamak yerine, hükümet çocuk ve ergen yetersiz beslenmesi gibi gerçek endişe alanlarını ele almalıdır (Karluk ve Ünal, 2017: s.2).

BÖLÜM II

YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI VE TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMALAR

Yoksulluk, birçok ülkeyi etkileyen bir durumdur. Yoksulluğun ekonomiye, sosyal hayata ve bireylere birçok etkisi bulunmaktadır. Bu yüzden ülkeler yoksullukla mücadele etmek için politikalar üretmekte ve uygulamaktadır. Temel bir yoksullukla mücadele stratejisi aşağıdaki beş aşamayı içermelidir:

- Mevcut yoksulluğun detaylı olarak tanımlanması ve açıklanması,
- Yoksulluğu tespit etmek için kullanılan yöntemlerin seçilmesi,
- Yoksulluk tanımı içerisine giren bireylerin tanımlanması ve açıklanması,
- Yoksulluğa neden olan faktörlerin analiz edilerek açıklanması,
- Yoksullukla mücadele için uygulanacak politikaların detaylı bir şekilde açıklanması.

Yoksulluğun etkileriyle mücadeleye yönelik politikalar, uzun yıllardır yönetim faaliyetlerinin bir parçası olmuştur. İlerleyen bölümlerde yoksullukla mücadele politikaları hakkında teorik bilgiler verilmiş, dünyadaki ve Türkiye'deki örnekleri incelenmiştir.

2.1. Yoksullukla Mücadele Politikaları

Yoksulluk, insanlık tarihinin başından beri var olan bir konudur. Yoksulluk sadece daha az gelişmiş ülkeler için değil aynı zamanda yüzyılın son çeyreğinde süregelen hızlı küreselleşme eğilimi nedeniyle hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkeler için de bir problemdir (Ilıman ve Tekeli, 2016: s.63).

Herhangi bir bilimsel yoksulluk teorisinin karşılaştığı ilk zorluk, yoksulluk konusunda mutabık kalınan bir tanımın olmamasıdır. Yoksulluk temel olarak, hayatta kalmak için gerekli temel ihtiyaçların karşılanamadığı bir yoksulluk hali olarak tanımlanabilir. Yoksulluğun tanımlanmasını kolaylaştıran bir yaklaşım, bireylerin ellerinde buldukları finansal kaynakların miktarına dayanarak kimin yoksul olduğunu saptamak ve günde 1.25 dolar veya altında yaşayanların yoksul olarak tanımlanmasıdır.

Ancak Dünya Bankası yoksulluk sınırını günde 1.90 dolar olarak belirlemektedir (Ilıman ve Tekeli, 2016: s.65).

2012 yılında, dünya nüfusunun % 12.7'si günde 1.90 dolar veya altında yaşamıştır. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun Küresel İzleme Raporu 2015/2016 bunun yüzde 9,6 olduğunu belirtmektedir. Bu, önceki yıllara göre bir düşüş gösterse de, mutlak yoksulluk içinde yaşayan 702 milyon insan bulunmaktadır. Dünya nüfusunun yarısına yakını gıda, içme suyu, eğitim, iş ve sağlık tesislerine yeterli erişime sahip değildir (Öztürk ve Çetin, 2009: s.2668).

Herbert J Gans, yoksulluğun, genel olarak, fakir olmayanlara, özellikle de zengin ve güçlü olanlara fayda sağladığını iddia ederek, bu anomalinin sürekliliğini açıklamaya çalışır. Yoksullar, düşük ücret karşılığında, her ekonomide var olan geçici, kirli, tehlikeli ve umutsuz işleri yapmaya istekli olanlardır. Gans'a göre, düşük ücretli işler olmadan, birçok sanayi bugün sahip oldukları yapıyı koruyamayacaktır (Oktik, 2008: s.41).

Gans'ın dikkat çektiği bir diğer nokta, yoksulluğun, hızlı büyüyen işçi grubuna doğrudan iş ve mali destek sağlamasıdır. Yoksullara yardım etmek veya toplumu yoksullardan korumak için, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar gibi birçok insan için iş fırsatları ortaya çıkmıştır (Oktik, 2008:42).

Yoksulluğu ölçmenin en iyi yolu hakkında tartışma uzun süredir devam etmektedir (Couch ve Pirog, 2010: s.219). Yoksulluk çalışmasına bir bütünlük getirmek için, 1960'lardaki ABD Nüfus Sayımı Bürosu bir evin resmi olarak yoksul olup olmadığını belirlemek için gelir eşikleri oluşturmuştur.

Sayım bürosu tanımının yaygın olarak kullanılmasına rağmen, yoksulluk ölçümü tartışılmaya devam etmektedir. Eleştirmenler, geliri ölçen anketlerin çoğunluğunun bir haneye aktığını iddia etmekte ve bu durumda da ailenin varlıklarının dikkate alınmadığı iddia edilmektedir. Örneğin, konut değeri, tasarrufları ve yatırımları olan bir aile daha iyi bir durumdadır ve eşit gelirli bir aileden daha uzun vadeli geleceğe sahiptir. Varlıkları değerlendirmenin resmi bir yolu olmamasına rağmen, araştırmacılar hanehalkı net değerini kullanarak hesaplamak için yöntemler geliştirmişlerdir (Shapiro ve diğerleri, 2009: s.42).

Hanehalkı net değerini yansıtan veriler, varlıklardaki ırksal ve etnik eşitsizliklerin gelirdeki eşitsizliklerden daha büyük olduğunu ortaya koymaktadır (Lui ve diğerleri, 2006: s.32).

Yoksulluğun son birkaç on yılda inatçılığı, yoksulluğun azaltılmasının zor bir iş olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ancak, yoksulluğu azaltma stratejisi oluşturmak için bazı iyi gelişmeler görülmektedir. 1991-2000 yılları arasında farklı ailelerin çocukları arasındaki yoksulluk, şimdiye kadarki en düşük orana göre yüzde 47'den yüzde 33'e düşmüştür. Bu ani düşüş 1960'larda toplam yoksulluk oranındaki yüzde 45'lik düşüşe rakip olmaktadır. Kısmen, ailelerdeki yoksulluğun yüzde 33'ten yüzde 36'ya yükselten 2001 durgunluğunun ardından bile, bu aileler için yoksulluk oranı 1991'deki en yüksek oranın yüzde 25'in altında kalmıştır (Shapiro ve diğerleri, 2009: s.45).

Yoksullukla mücadelede iki stratejik yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar, düşük gelirli olanların gelirlerini yükseltmek ve düşük bir gelire sahip olmanın konut, okul, güvenlik, sağlık veya sağlık hizmetleri üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak şeklindedir.

Düşük gelirli olanların gelirlerini yükseltme politikaları, genellikle doğrudan gelir transferi yaparak gelir yoksulluklarındaki kişilerin sayısını azaltmaya çalışmaktadır. Düşük bir gelire sahip olmanın konut, okul, güvenlik, sağlık veya sağlık hizmetleri üzerindeki olumsuz etkilerini azaltma politikaları ise, gelir yoksulluğunun genel yaşam kalitesi üzerindeki etkisini körüklemeye çalışmaktadır. İlk strateji için yoksullukla mücadele politikaları gereklidir, ancak yeterli değildir. İkinci strateji tarafında daha çok çalışıp yoksulluğu daha az hale getirmek gerekmektedir (Lui ve diğerleri, 2006: s.37).

Düşük bir gelire sahip olmanın konut, okul, güvenlik, sağlık veya sağlık hizmetlerine erişim üzerindeki olumsuz etkileri azaltılmalıdır. Eşitsizlikler her zaman tüm boyutlarda var olmuştur, ancak bu eşitsizlikler üst üste geldiklerinde sorunlar daha da zorlaşmaktadır. Eşitlik mümkün değildir, ancak eşitsizliklerin birleştirilmesini azaltmak gerekmektedir.

Eşit bir toplum, dezavantajların kümelenmediği bir toplumdur, kimin en kötüsü olduğu sorusuna net bir cevabı olmayan bir toplumdur. Bunu başarmak için, hükümetlerin dezavantaj formlarının ve sürekliliğinin şekillerine özel bir dikkat göstermeli ve bu tür kümeleri bölmek için adımlar atması gerekmektedir.

Düşük gelirli olanların gelirlerini yükseltme politikaları genellikle sosyal güvenlik, maluliyet sigortası veya vergi kredisi gibi bir gelir eki biçimini almaktadır. Bu stratejinin hedefi basittir, diğer kaynaklardan en az geliri olanlara gelir aktarımı yaparak yoksulluğa düşen kişilerin sayısı azaltılabilir. İşgücü piyasası politikaları da en alt gelirli olanların gelirini arttırabilir ve yoksulluğu azaltabilir, asgari ücret en açık örnektir.

Ancak fakir insanların gelirlerini arttırmanın en etkili yolu, onlara daha fazla gelir sağlamaktır(Couch ve Pirog, 2010: s.217).

Düşük gelirlili olanların gelirlerini yükseltme politika uygulamaları, ABD'de oldukça iyi çalışmaktadır. Diğer ülkeler ABD'deki bu politikaları inceleyerek, ülkelerine uygun politikalar geliştirebilirler. Bu stratejiyi güçlendirmek için çocuksuz yetişkinlere vergi kredilerini artırarak, daha cömert işsizlik sigortasını yeniden sağlamak gerekmektedir.

Ancak, bu strateji politikalarının politik ve pratik sınırları da bulunmaktadır. Gelir yoksulluğundaki kişi sayısında büyük bir baskı yapmak, çok daha agresif bir şekilde yeniden dağıtılmasını gerektirmektedir. Bu elbette politik zorluklar yaratmaktadır. Ancak, iş teşvikleri zarar vermeden en dipteki gelirleri arttırmak da zordur. Ücretli işte olanlar için vergi kredisi, aynı zamanda iş ödemesi ve yoksulluğu azaltmaya yardımcı olur. Ancak sorun şu ki, işgücü piyasasıyla genellikle bağlantısı kesilen çok fakirlere ulaşmamaktadır (Oktik, 2008:45).

Düşük bir gelire sahip olmanın konut, okul, güvenlik, sağlık veya sağlık hizmetleri üzerindeki olumsuz etkilerini azaltma politikaları, düşük gelirlili olanların gelirlerini yükseltme politikalarından farklıdır. Asıl fark, onların nakit değil hizmet vermesidir. Yoksul insanları, gelirleri bakımından dar, daha fakir hale getirmemektedir. Ancak, başarılı olursa, gelir yoksulluğu ile eğitim, barınma, suç veya sağlık gibi diğer faktörler arasındaki ilişkiyi azaltarak yoksulluğu daha geniş ve çok boyutlu bir anlamda azaltmaktadır. Düşük bir gelire sahip olmanın konut, okul, güvenlik, sağlık veya sağlık hizmetleri üzerindeki olumsuz etkilerini azaltma politikalarının amaçları şunlardır (Öztürk ve Çetin, 2009: s.2667):

- Düşük gelirlili mahallelerde okulların iyileştirilmesi,
- Düşük gelirlili çocukları daha iyi okullarla daha güvenli mahallelere taşımak,
- Kaliteli uygun fiyatlı konutlara yatırım yapmak,
- Düşük gelirlili aileler için sübvansiyon,
- Yoksul çocukların okullardan geçmelerine yardımcı olmak için mali yardım,
- Özellikle fakir bölgelerde toplu taşımacılığın güçlendirilmesi,
- Genel veya sübvansiyonlu sağlık sigortası.

Yukarıdaki listede belirtildiği gibi, bu strateji yoksulluk karşıtı yaklaşımlar olarak görülebilmektedir. Sorun, onların dezavantajı azaltma hedefinde başarılı olup

olmadıklarıdır. Son araştırmalar çözümlü karışık olduğunu öne sürmektedir. Bazı kritik alanlarda kümelenme kötüleşmiştir. İlk olarak, Century Foundation tarafından yayınlanan Paul Jargowsky'nin son çalışmalarına göre, artan coğrafi yoksulluk yoğunluğu bulunmaktadır. İkinci olarak, Susan Dynarski ve diğerlerinin yaptığı araştırmalara göre, okulların tamamlanması açısından gelirmede artan bir boşluk bulunmaktadır. Üçüncü olarak, Barry Bosworth'un çalışmasına göre, yaşam beklentisi gelirle daha güçlü bir şekilde ilişkili hale gelmektedir.

İnsanların son yirmi yılda yoksulluğa karşı yalnızca mütevazı bir ilerleme kaydetmiş olması, ilerlemenin imkansız olduğu anlamına gelmemektedir. Refah reformunun başarısı, aynı zamanda yoksulluğun daha da azaltılması için, yani bireylerin sorumlu davranışlarını teşvik etmek veya talep etmek ve sorumlu davranışı artan gelir veya fırsatla ödüllendirmek için makul bir şekilde bir politika kullanmak yoluyla genel bir strateji önermektedir.

2.1.1. Ulusal Gelirin Eşitsizliği Artırmayacak Şekilde Büyümesi

Ulusal gelirin artması ülkeler açısından önemli bir refah artışı göstergesidir. Ancak bu artışın fakiri daha fazla fakir, zengini de daha fazla engin yapmadan gerçekleşmesi önemlidir. Ülkenin GSYİH'sının gelir eşitsizliğini artıracak bir biçimde artması yoksulluğun en önemli nedenlerinden birisidir. Yoksulluğu azaltmak ve yoksullukla mücadele etmek için ulusal gelirin eşitsizliği artırmayacak şekilde büyümesi gerekmektedir (Oktik, 2008:47).

Ekonomik teori, eşitsizliğin toplam üretimi etkilediğini ve etkilerin zengin ve fakir ülkeler arasında farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Galor ve Zeira (1993: s.48), eşitsizliğin kısa vadede ve uzun vadede toplam üretimi etkilediğini göstermek için kredi piyasası kusurları ve bölünmezlikleri olan bir model önermiştir. Galor ve Zeira modeli, eşitsizliğin etkisinin ilk servete bağlı olarak ülkeler ve zaman arasında farklılık gösterdiğini tahmin ediyor. Çalışma kapsamında kişi başına düşen milli gelirin Gini katsayısı açısından değerlendirilmesi yapılmıştır.

Panel modelin tahminleri, gelirlerdeki farklılıkların, gelir eşitsizliği ile kişi başına GSYH arasındaki ilişki üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Gini katsayısında yüzde 1 puanlık bir artışın kişi başına düşen GSYİH düzeyi üzerindeki tahmini etkisi yüzde 4 civarındadır. Gini'deki 1 puanlık bir artış, kişi başına düşen uzun vadeli GSYİH seviyesini yüzde 6 civarında düşürmektedir. Bu

nedenle modelden elde edilen tahminler, düşük gelirli ülkelerde gelir eşitsizliğinin, kişi başına düşen büyüme başına geçiş GSYİH'sı ile pozitif ilişkili olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Diğer bir ifadeyle, az gelişmiş ülkelerde GSYİH artışının toplam gelir üzerindeki etkisi düşüktür. Bu durum da gelirlerin adaletsiz bir biçimde dağılmasına yol açmaktadır (Galor ve Zeira, 1993: s.49).

Ekonomik büyüme akışından zenginlere değil, fakir insanlara para vermek, ekonomik büyüme ve daha düşük işsizlik oranlarında bir yükseliş anlamına gelmektedir. Tersine, gelir eşitsizliği arttıkça, ekonomik büyüme potansiyeli de sınırlıdır. Örneğin, büyüme yoluyla ekonomiye 1 milyar dolarlık bir ilavenin olduğu bir durumda, bu 1 milyar doların çok farklı şekillerde dağıtılabildiğini ancak başlangıçta ülkedeki en zengin 10 kişinin her birine 100 milyon dolar harcadığını durumda bu harcamalar bu servetler tarafından emilebilecektir ve görmezden gelinebilecek bir ekonomik artışı sağlayacaktır. Ancak eğer 1 milyar dolarlık ilave en fakir 1.000 kişiye 1.000 dolar şeklinde dağılırsa, bu dağıtılan tutar muhtemelen yaşam şartlarını iyileştirmek için kullanılacak ve harcanarak piyasaya katılacaktır. Bunu gerçekleştirmenin en basit yolu ise vergi politikalarını gelire göre uygulamaktan geçmektedir. 10 milyar dolar gelire sahip birisiyle, asgari ücret gelirine sahip birisini aynı gelir dilimlerinde değerlendirmek ülkede yaşayan insanlar arasındaki gelir adaletsizliğini artırmaktadır (Şeker ve Jenkins, 2015: s.405).

Bu kapsamda ekonomik büyümeden en fazla düşük gelire sahip insanların yararlanılmasının sağlanması için gerekli politika ve teşvik araçları oluşturulmalıdır.

Yapılan çalışmalar ulusal gelir artırılırken, gelir adaletsizliğinin sağlanmaması konusunda şu önerileri sunmaktadır (Çalışkan, 2010: s.28):

- Kamunun iyi yönetilerek, kalkınma bazlı politikaların geliştirilmesi ve dikkatle uygulanması,
- Siyasi istikrarın sağlanarak ekonomik istikrarla bütünleştirilmesi,
- Her bireyin, sosyal hizmetlerden yeteri kadar faydalanmasının sağlanması,
- Bazı sektörlerde emek bazlı üretimlerin teşvik edilmesi,
- Kadın – erkek eşitliğini artıran sosyal politikaların geliştirilmesi,
- Kadınların istihdam olanaklarının artırılmasına yönelik sosyal politikaların geliştirilmesi,
- Özel sektör için istikrarlı bir ortamın oluşturulması,
- Piyasaları belirsizliğe sürükleyen müdahalelerden kaçınmak,

- Kayıt dışı çalışmayla mücadele edilmesi,
- İstihdam ortaya çıkararak sektörlerin devlet tarafından desteklenmesi.

Yoksulluğun tüm sorunlarını ele alan tek bir strateji yoktur ancak bazı önlemlerin başarı şansını artırabileceği düşünülmektedir. Bu önlemleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Buğra ve Keyder, 2003: s.42):

- Politik taahhüt: En etkili stratejiler, hem politikacılardan hem de ilgili bakanlıklardan yüksek düzeyde güven ve taahhüt beklemektedir.
- Sorumluluk ve hesap verebilirlik: Yoksullukla mücadele stratejilerinde, sorumlu kişilerin net olması önemlidir. Başarısızlık veya belirsizlik halinde kimin ya da hangi bakanlıkların müdahale edeceğinin net bir şekilde belirlenmesi son derece önemlidir.
- Ekonomi politikasına bağlantılar: Yoksulluk önleme stratejileri ekonomik politikaları ile birlikte geliştirilmelidir.
- Kurumsal düzenlemeler: Özel kurumların veya yönetim sistemlerinin oluşturulması kalkınma sürecine yardımcı olmaktadır. Ayrıca siyasi liderlikteki değişikliklere karşı kurumsal düzenlemeler bir miktar güvence sunmaktadırlar.
- Koordinasyon: Yoksulluğun çok yönlü doğası, bununla mücadele etmenin devlet genelinde yüksek düzeyde koordinasyon gerektirdiği anlamına gelmektedir.
- Uygulama: Bir stratejinin geliştirilmesi, uygulamaya konulmaması durumunda hiçbir anlam ifade etmemektedir. Bu yüzden geliştirilen politikaların uygulanması, uygulanmama durumlarında ise uygulanmama nedenlerinin kesin çizgilerle anlaşılması gerekmektedir.

2.1.2. Gelir Dağılımındaki Adaletsizliğin Azaltılması

Hiçbir toplum, belirli nedenlerle belirli bir zamanda tam bir gelir eşitliği beklememelidir veya istememelidir. Birincisi, çoğu işçi ilk birkaç işinde nispeten düşük kazanç elde eder, orta yaşına geldiklerinde daha yüksek kazanç elde eder ve emeklilikten sonra daha düşük kazanç elde eder. Bu nedenle, farklı yaşlardan insanlara sahip bir toplumun belirli miktarda gelir eşitsizliği olacaktır. İkincisi, insanların tercihleri ve arzuları farklıdır. Bazıları büyük evler, hızlı arabalar ve bilgisayarlar, lüks tatiller, çocukları ve torunları destekleme becerisi elde etmek için uzun saatler boyunca

çalışmaya isteklidir. Bu nedenle benzer yaşlarda bulunan birçok insan arasında gelir adaletsizliği bulunmaktadır (Sofracı, 1999: s.72).

Teknolojik gelişmeler işgücü geliri eşitsizliğini etkileyebilir, çünkü yüksek vasıflı işçilere diğerlerinden daha fazla yarar sağlayabilirler. Örneğin, orta vasıflı işçilerin, bilgisayarlar tarafından da yapılabilecek rutin görevlere odaklandığı ölçüde, teknolojik değişim bu tür işçilere olan talebi azaltacaktır. Tersine etki, her ikisi de makineyle değiştirilmesi zor olan soyut ve elle yapılan rutin olmayan işlere odaklanma eğiliminde olan yüksek vasıflı işçiler için beklenebilir. Talepteki değişimler işgücü arzı kompozisyonundaki eşit değişimlerle dengelenmezse, teknolojik ilerleme, orta vasıflı işçilerin hem düşük hem de yüksek oranlara göre kazanımlarını veya istihdamlarını azaltabilir (Keskingöz, 2016: s.131).

Küreselleşme de gelir eşitsizliğini artırabilir. Zengin ülkeden fakir ülkelere taşınan işgüçleri tipik olarak çok fazla yetenek ve beceri gerektirmeyen işlerdir. Sonuç olarak, bu durum işgücü talebini hem fakir hem de daha zengin ülkelerde daha yoğun hale getirir, böylece her iki ülke grubundaki eşitsizlik artar (Feenstra ve Hanson, 1996). Ayrıca, şirketler karlılıklarında farklılık gösteriyorsa ve düşük gelirli işçiler ithalat rekabeti ile dövülmüş düşük verimlilikli firmalarda orantısız bir şekilde çalışıyorlarsa, ticaret istihdamı veya düşük gelirli çalışanların göreceli kazancını azaltarak işgücü gelir eşitsizliğini artırabilir. Küreselleşme ve eşitsizlik arasındaki ifade edilen pozitif bağlantı, bireysel firmaların artan araştırma grupları tarafından desteklenmektedir, ancak toplam düzeyde sağlam bir bağlantı kurmak daha zordur.

Eğitim, işgücü ve ürün pazarlarındaki yapısal politikalar, istihdam oranını ve iş sahibi olanlar arasında kazanç dağılımını etkileyerek gelir eşitsizliğini etkilemektedir. Eğitimde eşitliği teşvik eden politikalar, kazanç dağılımını azaltarak gelir eşitsizliğini düşürür. Benzer durum, çalışma çağındaki nüfus arasında, en azından zaten üst orta veya yüksek lisans mezunlarının payının yüksek olduğu ülkelerde, lise veya yükseköğrenimi teşvik eden politikalar için de geçerlidir. Buna karşın, birçok işgücü piyasası politika için, en azından bazı çalışanlar için, kazanç dağılımını ve istihdam seviyesini bazen çelişkili şekillerde etkilediklerinden, etki daha az belirgindir. Örnekler arasında, asgari ücretin artırılması, istihdamın korunma seviyesinin artırılması ve işsizlik yardımlarının ödemesinin artırılması sayılabilir. Hem istihdam hem de kazanç eşitliği üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu öne sürülen bir işgücü piyasası reformu, istihdamın korunmasının geçici ve kalıcı işler üzerindeki farkını azaltmaktadır (Keskingöz, 2016: s.132).

Emekli aylıkları, işsizlik ve çocuk parası gibi vergi ve transfer sistemleri toplam gelir eşitsizliğinin azaltılmasında kilit rol oynamaktadır. Emekli maaşları, çoğu ülkede toplam transferlerin büyük kısmını oluşturmaktadır. Öncelikle, bireylerin ömrü boyunca gelirin yeniden dağıtılmasını hedeflemektedir - daha yüksek geliri olanlara daha fazla katkıda bulunur, ancak aynı zamanda daha fazla emekli aylığı alırlar. Bu nedenle, emekli aylıkları genellikle farklı bireyler arasında nispeten daha az oranda yeniden dağıtılır (Buğra ve Keyder, 2003: s.39).

Eşitsizlik ve büyüme arasındaki bağlantıya dair geniş bir teorik literatüre rağmen, hiçbir genel bir fikir birliği oluşmamış ve deneysel kanıtlar sonuçsuz kalmıştır. Yine de, ortalama yaşam standartlarını yükseltmeyi amaçlayan özel yapısal reformlar da gelir dağılımını etkilemektedir.

Yeniden dağıtım, daha yüksek geliri olanlardan gelir elde etmek ve düşük geliri olanlara gelir sağlamak anlamına gelir. Yeniden dağıtım bu kapsamda gelir adaletsizliğinin önüne geçmek için bir araç olarak kullanılabilir(Sofracı, 1999: s.63).

2.1.3. Beşeri Sermayenin Güçlendirilmesi

Ekonominin asıl amacı, yoksulluğu hafifletmek ve anlamaktır. Beşeri sermayeye yapılan yatırımlar ile yoksulluğun azaltılması arasında yakın ve şeffaf bir ilişki vardır.

Beşeri sermaye, bireylerin becerileri ve eğitimi anlamına gelir. Bu, sermayedir, çünkü bu beceriler veya eğitim, bir makine, tesis veya fabrika gibi devam eden uzun ömürlü bir parçadır.

19. yy öncesi, insan sermayesine yapılan sistematik yatırım hiçbir ülkede önemli değildi. Okul eğitimi, iş başında eğitimi ve diğer yatırım türleri ile ilgili harcamalar oldukça küçüktü. Beşeri sermaye, o yüzyılda bilimin yeni malların geliştirilmesine ve daha verimli üretim yöntemlerine uygulanmasıyla, ilk olarak Büyük Britanya'da ve daha sonra yavaş yavaş diğer ülkelere yayılmasıyla köklü bir şekilde değişmeye başladı. Bu yüzyıl boyunca, eğitim, beceriler ve diğer bilgiler, bir kişinin ve bir ülkenin üretkenliğinin çok önemli belirleyicileri haline geldi. Beşeri sermayenin büyümedeki önemi Japonya, Tayvan, Hong Kong, Güney Kore ve diğer hızlı büyüyen Asya ekonomilerinin tarafından anlaşılmıştır(Buğra ve Keyder, 2003: s.42).

2.1.3.1. Eğitimin Kalitesinin Artırılması

Yoksullukla mücadelede en önemli kavramların başında eğitim gelmektedir. Eğitimin geliştirilmesi, insanların ekonomik olarak gelişmelerine katkıda bulunmaktadır. Bu yüzden eğitim alanında kalitenin benimsenmesi, ülkenin yoksullukla mücadele etmesi açısından büyük önem teşkil etmektedir. Eğitimin kalitesinin artırılması için yapılması gereken stratejiler ilerleyen bölümlerde anlatılmıştır(Cesur-Kılıçaslan ve Işık, 2016: s.112).

Eğitim ve öğretim sadece büyüme ve verimliliği teşvik etmekle kalmaz, eşitsizliği ve dezavantajlı geçmişlerin etkisini azaltabilir. Eğitim, fakir kökenli gençlerin ekonomik hiyerarşide yükselmelerinin en etkili yoludur, çünkü insan sermayesi nüfusun yüzde 90'ının ana varlığıdır. Bu nedenle, bir ulustaki gelir eşitsizliği, eğitimdeki eşitsizlik büyük olduğunda daha büyüktür.

Sınıflar, üniversite eğitimi öğretmenler tarafından kullanılacak ve öğretmen başına altıdan fazla çocuğa sahip olmayacak şekilde planlanmalıdır. Okul öncesi akademik ve davranışsal müfredata dayalı talimatlarla, çalışan ailelere yönelik çocuk bakım hizmeti sağlanabilir.

Araştırmacıların ve analistlerin çoğu, yüksek kaliteli okul öncesi eğitiminin çocukların gelişimini uzun vadede artıracığı konusunda hemfikir olsalar da, araştırmacılar, etkili halk eğitiminin, fakir ve azınlık çocukların daha kaliteli eğitim alması durumunda okul öncesi kazanımlarını artırabileceğine inanmaktadır. Yoksulluk içinde yaşayan çocuklar, iyi donanımlı olmayan öğretmenlerin çalıştığı düşük performanslı okullarda yoğunlaşma eğilimindedir. Özellikle lise diploması almadan önce okuldan ayrılma ve hızla değişen bir ekonomide düzgün bir yaşam kazanmak için gerekli beceriler olmadan ayrılma olasılığı yüksektir (Sofracı, 1999: s.67).

Devletler lise mezuniyet koşullarını mezuniyet sonrası başarı için gerekli becerilerle uyumlu hale getirme ve hem düşük gelirli şehir öğrencilerini hem de daha zengin banliyö öğrencileri birlikte çalışmak üzere çeken gönüllü, okullar arası okul seçim programlarını geliştirmek için teşviklerin geliştirilmesine odaklanmaktadır. Düşük gelirli çocukları iyi eğitmek için okulların kapasitesini, başarısız okul ve bölgelerin performansını iyileştirmek için devletin eğitim bölümlerinin kapasitesini geliştirmektedir. Rekabetçi eşleştirme hibeleri, lise öğrencilerine geleneksel lise programlarında başarılı olamayan lise öğrencilerine hizmet veren programların yanı

sıra, lise öğrencilerinde öğretimi ve liderliği geliştirmek için programların geliştirilmesini destekleyecektir (Buğra ve Keyder, 2003: s.45).

Yoksullukla mücadelede ilerleme, ülke okul öncesi yıllarda daha ayrıcalıklı yaşlılarının gerisinde kalan ve asla yetişemeyen yoksul çocukların eğitimini geliştirebilirse de daha olasıdır. Konuyla ilgili yazılan makaleler, bu genel stratejiyi takiben yoksulluğu azaltma olasılığının yüksek olduğu sekiz özel teklif ortaya koymaktadır. Tekliflerin çoğu pahalıdır. Ancak yoksulluk da pahalıdır, üretkenliği artıracak ve sosyal sorunları azaltacak insan kaynağından aynı anda mahrum bırakırken kaynakları ülkelerden almaktadır. Bu tekliflere yapılan yatırımlar, diğer devlet harcamalarındaki kesintilerden elde edilen tasarruflarla finanse edilebilecek, uzun vadede çok sayıda fayda sağlayacaktır(Cesur-Kılıçaslan ve Işık, 2016: s.119).

2.1.3.2. Eğitim Arzının ve Talebinin Artırılması

Son yıllarda, hükümetin bir işletme gibi daha fazla işletilmesi gerektiğini savunmak giderek daha popüler hale gelmiştir. Rekabetçi bir piyasada, belirli bir malın birim fiyatının, tüketicilerin talep ettiği miktarın üreticilerin arz ettiği miktara eşit olacağı bir noktaya gelinceye kadar değişeceği sonucuna varmıştır. Bu durum eğitim için de geçerlidir (Sofracı, 1999: s.72).

Devlet okulları, halktan elde edilen vergilerle finanse edilmektedir. Vergi mükelleflerinin konuyla ilgisi yoktur. Birçok aile için bu vergiler, çocukları için özel eğitimi imkansız kılmaktadır.

Özel eğitim veya evde eğitim göremeyen ebeveynlerin çocuklarını devlet okullarına göndermekten başka seçenekleri yoktur. Aksi halde, zorunlu eğitim yasaları onları hapse atmakta ya da ceza uygulamaktadır.

Eğitim sistemi bu kapsamda arz ve talep dahil piyasa etkenlerinden ayrılırlar. Özelleştirilmiş bir eğitim sistemi, ebeveynlere ve öğrencilere anlamlı seçenekler sunar. Eğitimin talep ve arzının artırılması piyasadaki işletmeler gibi olmasa da, ülkedeki yoksulluğu engellemede atılması gereken adımların başında gelmektedir.

2.1.3.3. Sosyal Kalkınmanın Sağlanması

Sosyal kalkınma ekonomik büyüme ile birlikte sosyal gelişim ve değişimleri de içermektedir. Örneğin, sosyal kalkınma, gelir dağılımının düzeltilmesi ve yoksulluğun düşük seviyelere çekilmesi, altyapı ve sosyal yatırımların yalnızca ülkenin belirli

bölgelerinde değil, öncelikle geri kalmış kısımlarda yoğunlaştırılmasını, bu şekilde ülkenin her bölgesinin geri kalmışlık olgusundan kurtulmasını, eğitim probleminde modern teknolojik bilgiyi içeren bir seviyeye gidilmesini, ülkede maddi varlıklar artış gösterirken, halkın hayatının manevi açıdan da zenginleşmesini, kültürün yayılmasını, kalkınmışlıkla aynı doğrultuda çevre koruma bilincinin oluşturulmasını, kadın, çocuk ve insan hakları konusunda bilinçlenmeyi, kadınların ekonomik katılımlarının artmasını ve kadınların da sosyal ve ekonomik gelişmeler ile ilgili söz sahibi olmalarını amaçlamaktadır (Buğra ve Keyder, 2003: s.49).

Yoksulluğun etkili bir biçimde düşürülebilmesi için detaylı bir sosyal kalkınma programının yapılması gerekmektedir. Bu program, beşeri sermayenin geliştirilmesi ile birlikte, özellikle sosyal dışlanmaya uğramış bireyler olmak üzere, sosyal sermayenin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bununla ilgili bir stratejinin kapsamı şu şekilde olmalıdır(Sofracı, 1999: s.63):

- Beşeri sermayenin sağlanması için eğitim ve sağlık hizmetlerine bütçeden yeterli pay ayrılmalıdır,
- Öncelik yoksullarda olmak kaydıyla bütün yurttaşlar sosyal hizmetlerden faydalanabilmelidir,
- Cinsiyet ayrımcılığı yok edilmelidir,
- Etkili bir nüfus politikası yürütülmelidir,
- Sosyal koruma politikalarından faydalanılmalıdır,
- Yoksulların ve dezavantajlıların güçlendirilmesi için iyi yönetim çalışmaları teşvik edilmelidir.

2.1.4. Kadın ve Çocuk Yoksulluğunun Azaltılması

Boşanan anne-baba ve yalnız anne ile yaşayan çocuklarda görülen çarpıcı artış, 1973'ten beri yoksulluğa karşı ilerleme kaydedilmemesinin iki temel açıklamasıdır. Lise veya daha az eğitimi olan erkeklerin ücretleri düşmeye başladığında, istihdam oranları da düşmüştür. Sonuç olarak, bir aileyi yoksulluk sınırının üstünde destekleyebilecek erkeklerin oranı düşmeye başlamış ve düşük gelirli kadınların çocuklarının babalarıyla bulunma istekleri azalmıştır. Düşük gelirli erkekler ve kadınlar sürekli olarak, evlilikle ilgili karar alırken bu sorunları tartıştıklarını söylemektedir.

Yoksulluğu önemli ölçüde azaltmak için herhangi bir ulusal stratejinin düşük gelirli çalışan ailelere çocuk bakımına yönelik olması gerekmektedir. Uygun fiyatlı çocuk bakımı ebeveynlerin istihdama girmelerine ve işlerini sürdürmelerine yardımcı olmaktadır. Çocuk bakım masraflarına destek, ailelerin harcanabilir gelirlerini artırmalarına yardımcı olmaktadır. Yüksek kaliteli bakım, çocuklar için geliştirilmiş sonuçlarla bağlantılıdır(Cesur-Kılıçaslan ve Işık, 2016: s.113).

Gelir spektrumundaki ailelerin istikrarlı, uygun fiyatlı, kaliteli çocuk bakımına ihtiyacı bulunmaktadır. İhtiyaçlarının ele alınması temel olarak bir yoksulluk veya refah konusu olarak görülmemelidir. Çocuk bakımı aynı anda ebeveynler için iş desteği ve çocuklar için erken eğitim deneyimi sağlamaktadır. Politika yapıcılar bu ikili rol konusunda dikkatli olmalıdırlar.

Ulusal bir çocuk bakımı stratejisinin dört hedefe ulaşması gerekmektedir. Birincisi, istihdamı almak veya korumak için çocuk bakımına ihtiyacı olan her ebeveyn, çocukları sağlıksız veya tehlikeli ortamlarda bırakmak zorunda kalmadan bakım sağlayabilmelidir. İkincisi, tüm ailelerin çocuklarını eğitim ve sağlıklı gelişimi teşvik eden ortamlara yerleştirme fırsatı olmalıdır. Üçüncüsü, ebeveyn seçimine saygı gösterilmelidir. Dördüncüsü, bir dizi iyi çocuk bakımı seçeneği mevcut olmalıdır. Bu hedeflere ulaşmak için ülke bazında çocuk bakımı destek programları yenilenmelidir. Günümüzde vergi politikası, temel olarak, fakir ve düşük gelirli ailelere çok az yardım sağlayan veya hiç yardım etmeyen, mütevazı bir geri ödemesiz kredi içermelidir(Buğra ve Keyder, 2003: s.56).

Şu ana kadar tartışılan yoksullukla mücadele politikalarının ayırt edici bir özelliği, neredeyse acil kazançlar sağlamalarıdır. Amaç, fakir ve düşük gelirli yetişkinlerin işgücüne girmeleri için gereksinimler veya teşvikler sağlamak ve işi ödüllendirecek çalışmaya başlar başlamaz ailenin ekonomik refahını iyileştirecek devlet çalışmalarına destek sağlamaktır. Ancak bu politikalar, çocukların gelişimini teşvik ederek uzun vadede yoksulluğu azaltmak için fazla bir şey yapmamaktadır. Özellikle, tüm çocukların ebeveynlerinden daha iyisini yapma şansına sahip olduğu iddiasıyla övünen bir ülkede ve eğitimin bu tür kendini geliştirmeye giden birincil yol olduğu, uzun vadede yoksulluk ve eşitsizliği azaltma politikaları şarttır.

Gençlerin cinsel aktivitesi, doğum kontrol yöntemleri ve doğumlardaki son eğilimler, mevcut politikaların ve daha büyük kültürdeki değişikliklerin birleşiminin 1990'ların başından beri olumlu eğitimler verdiğini göstermektedir. Bu nedenle, Amato ve Maynard, tüm okul sistemlerinin sağlık ve cinsiyet eğitimi sunmasını tavsiye

etmektedir, bu da ortaokuldan başlayarak, ebeveynliğin evlenmemiş genç ve genç yetişkinler için oldukça problemlili olduğu mesajını vermektedir. Ayrıca, okul sistemlerinin istenmeyen gebelikleri önleme yöntemleri hakkında gençleri eğitmelerini tavsiye etmektedirler. Tüm gençler, gebeliklerin önlenebilir olduğunu ve istenmeyen gebeliklerin anne, baba, çocuk ve toplum için muazzam maliyetlerinin olduğunu anlaması gerekmektedir (Buğra ve Keyder, 2003: s.52).

Evlilik dışı doğumlardan kaçınmaya ve evli çiftlerin ailelerinde çocukların payını arttırmaya çalışmanın yanı sıra, yoksullukla mücadelede uzun vadeli bir strateji de eğitimi geliştirmek gerekmektedir (Cesur-Kılıçaslan ve Işık, 2016: s.125).

Greenberg tarafından daha önce belirtildiği gibi çocuk bakımını genişletme önerisi, milyonlarca çocuğun ebeveynleri çalışırken sübvansiyonlu çocuk bakımı almasına izin verecektir. Ebeveynlerin piyasada seçtiği, tipik olarak vasat kaliteye sahip olan normal bakım türü ile çocukların gelişimini artıran yüksek kaliteli bakım türü arasında keskin bir ayrım olmamasına rağmen, Greenberg'in önerisi bu konuya çözüm getirmektedir. Hem uzmanlar hem de savunucular tarafından yapılan ortak bir iddia, yüksek kaliteli bakımın, çocukların gelişimini artırabilmesi ve en azından kısmen, fakir çocuklar ve daha gelişmiş meslektaşları arasındaki başarı farkının üstesinden gelebilmesidir.

Abecedarian ve Perry Okul Öncesi gibi model programlar bebek ve okul öncesi yıllarda yapılan müdahalelerden büyük ve kalıcı kazanımların mümkün olduğunu, ancak bu kazanımların elde edilmesinin zor olduğunu ve çoğu bakımın ortalama kalitede olduğu sürece olası olmadığını göstermektedir.

Duncan ve Magnuson, ülkelerin dezavantajlı çocuklara çok kaliteli bakım sağlaması gerektiğine inanmaktadır. Erken çocukluk döneminin, çocukların bilişsel ve sosyo-duygusal becerilerinin hızla geliştiği önemli bir gelişim dönemi olduğunu savunmaktadırlar. Bu nedenle, ekonomik olarak dezavantajlı üç ve dört yaşındaki çocuklar için yoğun bir iki yıllık, eğitim odaklı bir müdahale önermektedirler (Duncan ve Magnuson, 2013: s.115).

Blank, yüksek düzeyde dezavantajlı kadınlara daha fazla istihdam yardımı ve aynı zamanda ekonomik destek sağlamak için Geçici ve Kısmi İş Feragat Programı önermektedir. Program, bazı kadınların sadece yarı zamanlı çalışabileceğini veya geçici olarak çalışamayabileceğini kabul etmektedir. İş için başvuruda bulunurken, aynı zamanda kazançlarını da destekleyecektir. Destek sadece geçici olacak ve kadınlar işe geri dönmeye hazır olmaları için düzenli olarak yeniden değerlendirileceklerdi. Böyle

bir program, düzenli olarak yeniden değerlendirme, zihinsel sağlık ve madde kötüye kullanımı hizmetleri, iş eğitimi ve sübvansiyonlu çocuk bakımına yönlendirmeyi gerektirmektedir(Cesur-Kılıçaslan ve Işık, 2016: s.121).

Muhtemelen 1990'ların ortasındaki refah reformlarından kaynaklanan en büyük zorluk, kullanımı zor olarak adlandırılan nüfusun sorunudur. Mevcut programlar, çoğu sınırlı kazancı olan ve kamu yardımına erişimi olmayan bu kadınlara hizmet etmek için tasarlanmamıştır. Blank'in önerisi, geleneksel iş refahı çabaları tarafından sağlananlardan daha fazla yardım ve desteğe ihtiyaç duyan çok dezavantajlı kadınların sorunlarını ele alan bir yaklaşım önermektedir.

Hanehalkı yoksulluğu ile çocuk refahı arasındaki bağı koparmada uzun vadeli başarının gerçekleşmesi için birkaç gözlem yapılabilmektedir. Waters Boots ve diğerleri (2008: s.43) tarafından yapılan aile güvenliği yaklaşımı çok önemlidir çünkü birden fazla nesil ve birden fazla etki düzeyinin birlikte hedeflenmesi gerekmektedir. Tek bir program yeterli değildir.

Bir aile için en somut mesele yetersiz gelir olmasına rağmen, gelir destek politikalarını tek başına sabitlemek risk ve koruma çerçevesinde yeterince uzağa götürmemektedir. Çocuklu aileler, özellikle genç bekar kadınların başına gelenler, kuşkusuz, barınma, çocuk bakımı, yiyecek ve iş eğitimini sona erdirmek için daha iyi tasarlanmış nakit ve maddi yardımı kullanabilmektedir. Bununla birlikte, ömür boyu sürecek bir yoksulluk ve çıkmaz işlerin önlenmesi için, bir dizi başka kaynak eğitimi, ebeveynlik desteği, çocuklarına besleyici bir ev ortamı sağlama hizmetleri ve yüksek kaliteli erken çocuk bakımı hizmeti gereklidir. Ailelerin yaşam boyu yoksulluk içinde ve dışında büyü gördükleri göz önüne alındığında, küçük çocukların ebeveynlerinin eğitimsel kazanımlarını arttırmalarına ve kendileri ve çocukları için daha iyi bir yaşam planlamalarına yardımcı olmak stratejik olacaktır. İşe bağlı katılım gereksinimleri tüm aileler için uzun vadeli sonuçları iyileştirmek için daha geniş bir hedefin parçası olabilmektedir.

2.1.5. Mikro Kredi

Mikro kredi, fakir oldukları ve teminat sunamadıkları için geleneksel finansal hizmetlere erişiminden mahrum olanlara, kredi, tasarruf, mevduat, sigorta ve geri ödeme hizmetleri gibi bir finansal hizmetler sunumu olarak bilinmektedir (Ledgerwood, 1998; Littlefield, Murdugh, ve Hashemi, 2003). Mikro kredide mantık, finansal

hizmetlerin genişletilmesi yoluyla düşük gelirli kişilerin ekonomik pazara girme veya yeni faaliyetler tanıtan yeni işletmeler kurarak girişimcilik fırsatlarından yararlanma becerisine sahip olmalarıdır.

Bu kapsamda mikro kredi yoluyla yöneticiler, yoksullukla mücadele edebilecek ve bireyler de evlerinin ihtiyaçlarını bağımsız ve tutarlı bir şekilde karşılayabilecekler. Buna karşılık, mikrofinans kuruluşları, verilen kredilere az miktarda faiz uygulayarak kapasitelerini geliştirme kabiliyetine sahip olacaklar. Çeşitli disiplinlerden yapılan geniş kapsamlı mikrofinans araştırmaları, mikrofinansın, yoksulluğu azaltmanın yanı sıra varlık refahı, evsel beslenme, sağlık, gıda güvenliği, çocuk eğitimi, kadınların güçlendirilmesi ve sosyal uyum gibi farklı seviyelerde hanehalkının refahı üzerinde de önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Roodman ve Morduch, 2009).

Bununla birlikte, son zamanlarda mikro kredinin yoksullukla mücadele etkisi sorgulanmış ve birçok çalışma, mikrofinansın etkisinin, pozitif, etkisiz ve hatta olumsuz etki arasında farklılık göstermektedir (Angelucci, Karlan ve Zinman, 2013). Literatür, mikro kredinin etkisinin bir bağlamdan diğerine göre farklı bir şekilde çalıştığını ve etkisinin nüfus yoğunluğuna, borçlanma tutumlarına, grup uyumu, işletme gelişimi, finansal okuryazarlık, finansal hizmet sağlayıcılar ve diğerlerine bağlı olduğunu iddia etmektedir (Armendáriz, Aghion ve Morduch, 2005).

Mikro kredi özellikle kadın ve yoksul gelirli insanların sosyoekonomik gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Mikro kredi ve yoksulluk arasındaki bu yakın ilişkiye dayanarak, bazı çalışmalar, özellikle kadınlar tarafından kredi alındığında, mikro kredi ve tüketim harcamaları arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Aslında, mikro kredi finansal hizmetleri, normalde geleneksel finansal kuruluşlar tarafından dışlanacak olan çok düşük gelirli gruplara veya hanelere, bir dizi finansal ürün ve önemli finansman akışı sağlamaktadır (Kurmanalieva, Montgomery ve Weiss, 2003).

Günümüzde giderek daha fazla mikro kredi, özellikle Latin Amerika ve Afrika gibi gelişmekte olan bölgelerde ve Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Asya Bankası ve Amerikan Kalkınma Bankası gibi tüm büyük uluslararası kuruluşların tahsis ettiği önemli bir yatırım fırsatı haline gelmektedir. Üçüncü bölümde mikro kredi alanı daha detaylı bir biçimde ele alınacaktır.

2.2. Türkiye’de Uygulanan Yoksullukla Mücadele Politikaları

OECD'nin kurucu üyelerinden biri olan Türkiye aynı zamanda G20 üyesi ve AB' ne aday bir devlettir. Türkiye stratejik olarak önemli, orta gelirli bir ülkedir (Şeker ve Jenkins, 2015: s.401). Ekonomik başarısı, bir dizi gelişmekte olan ülke için bir ilham kaynağı olarak görülmektedir.

Türkiye'de, gelişmekte olan birçok ülkede olduğu gibi, yoksulluk, yıllardır ülkenin karşılaştığı en ciddi sorunlardan biri olmuştur. Ancak, konu yeterince çalışılmamış ve sorunu çözmek için tasarlanmış ekonomik ve sosyal politikalar uygulanmamıştır. Türkiye'nin kalkınma sürecinde özellikle önemli bir yere sahip Beş Yıllık Kalkınma Planlarında bile, yoksulluktan çok az söz edilmiştir. Birden fazla gözlemci, bu ihmali, ekonomik büyümenin ve sosyal dayanışmanın bir şekilde yoksulluktan uzaklaştıracağı inancına bağlamaktadır.

2000'li yıllarda yaşanan hızlı ekonomik büyüme, küresel ekonominin başarı öykülerinden biri olarak görülmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'deki yoksulluk eğilimleri ve özellikle makroekonomik büyüme oranlarının düştüğü 2000'lerin sonlarındaki ekonomik büyüme ile ilişkileri hakkında oldukça az ayrıntılı bilgi bulunmaktadır (Şeker ve Jenkins, 2015: s.405).

1990'lı yıllara kadar Türkiye'de ciddi bir yoksulluk çalışması yapılmamıştır. Ancak o zamandan beri, özellikle tüketim ve gelir verilerinin kullanılması ve yoksulluk profillerinin belirlenmesi yoluyla yoksulluğun ölçülmesine yönelik çalışmalar ve saha çalışmaları önem kazanmıştır. 1998'de yapılan bir araştırmaya göre, Türkiye'deki hanelerin % 5,6'sı, nüfusun % 8,4'ü (kentsel alanlarda % 4,60, kırsal alanlarda % 11,82) asgari gıda giderini karşılayamamaktadır. Temel gereklilikleri dikkate alarak, hanehalklarının % 19,3'ü, nüfusun % 24,38'i (kentsel alanlarda % 21,73, kırsal alanlarda % 25,40) yeterli gelire sahip değildir.

2002 yılı, Türkiye'de yoksulluk çalışmaları için bir dönüm noktasıydı. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Hanehalkı Bütçe Anketleri yapmaya başladığı ve yoksulluk sınırını ve yoksulluk oranını her yıl düzenli olarak raporlamaya 2002 yılında başlamıştır. Bu nedenle, 2002'den bu yana, Türkiye'de yoksulluk konusundaki en kapsamlı veriler TÜİK tarafından sağlanmaktadır. Hanehalkı Bütçe Anketleri, günlük geliri 1 dolar, 2,15 dolar ve 4,30 dolar olan birey sayısını belirlemiştir (İncedal, 2013: s. 47). Aşağıdaki yoksulluğun tanımı ve sınıflandırılması TÜİK tarafından kullanılmaktadır ve verileri değerlendirirken önem arz etmektedir.

Yoksulluk, dar anlamda ve geniş anlamda olmak üzere iki şekilde tanımlanabilmektedir. Dar anlamda yoksulluk, açlıktan ölmek ve başının üstünde bir çatıya sahip olmamak anlamına gelirken, genel anlamda yoksulluk, toplumun genel seviyesinin gerisinde kalmak anlamına gelmektedir.

Mutlak yoksulluk, bir hane veya bir bireyin hayatta kalmasını sağlayacak asgari refah seviyesinin altına düşmesi durumudur. Bu nedenle, mutlak yoksulluğun belirlenmesi, bireylerin hayatta kalmak için gerekli minimum tüketim ihtiyaçlarını belirlemeyi gerektirmektedir. Mutlak yoksulluk oranı, toplam nüfusun bir yüzdesi olarak ifade edilen bu asgari refah seviyesinin altına düşenlerin sayısıdır.

Göreceli yoksulluk, bir birey veya hanehalkının, toplumun ortalama refah düzeyinin belirli bir yüzdesinin altında olması durumudur. Buna göre, toplumun genel düzeyine kıyasla belirli bir çizginin altında gelir ve harcamaya sahip bir birey veya hane göreceli olarak fakir olarak tanımlanmaktadır. Bir refah ölçüsü olarak, amaca bağlı olarak tüketim veya gelir düzeyi seçilebilmektedir.

Ayrıca, TÜİK uluslararası karşılaştırmalarda özel olarak kullanılan çeşitli yoksulluk sınırlarını da hesaplamaktadır. Bu çerçevede, mevcut satın alma gücü paritesinde kişi başı günlük 1, 2,15 ve 4,30 dolar değerleri yoksulluk sınırı olarak tanımlanmıştır.

Yoksulluk, bir toplumda üretilen mal ve hizmet miktarının kıtlığından veya bolluğundan bağımsız olarak görünen eşitsiz ekonomik değer dağılımından kaynaklanmaktadır (İncedal, 2013: s.49). Türkiye'de devletin yoksullukla mücadele politikasına yıllar boyunca baktığımızda, gelir dağılımını düzenlemeye yönelik politikalar bulunamamaktadır. Ekonomik kalkınmanın gelir eşitsizliğinin kendi başına ortadan kalkmasına neden olacağı inancı bu konuda rol oynamıştır. Bu inanç, teorik düzlemde Kuznets Hipotezi tarafından desteklenmektedir. Büyüme sürecinde, gelir dağılımındaki eşitsizliğin önce arttığı, sonra kişi başına belirli bir gelir seviyesine ulaşıldığı söylenmektedir. Bununla birlikte, büyüme ve eşitsizlik arasında sistematik bir ilişki olmadığı ve büyüme dağılımında gelir dağılımındaki eşitsizliğin azalması gibi, bunun da artabileceği savunulmaktadır (İncedal, 2013: s.65).

Türkiye'de gelir dağılımı konusunda bilinen ilk çalışma, 1933 yılında Ticaret Bakanlığının Yapısal Değerlendirme Departmanı tarafından; Ankara ve İstanbul'da yaşayan işçi ve memur aileleri üzerinde yapılmıştı. Bundan sonra, 1938'de, yirmi vilayeti kapsayan bir anket yapılmıştı. Bunu 1953'te kuşkusuz daha bilimsel bir gelir

araştırması izlemiştir (Karluk, 2005: s.21), Türkiye'yi kapsayan ilk gelir dağılımı çalışması Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından 1963 yılında yapılmıştır.

Resmi kuruluşlar tarafından yapılan bu çalışmaların yanı sıra, 1968'de Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni, 1986'da Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) gelir dağılımı üzerine çalışmalar yapmıştır (Çalışkan, 2010: s.23).

2002'den başlayarak, TÜİK arka arkaya dört yıl boyunca gelir dağılımı istatistiklerini yayınlamıştır. Bu, veri açıklığını hafifletmek için atılmış önemli bir adımdı. Bununla birlikte, TÜİK 2005 yılında gelir dağılımı anketlerini sonlandırdığı için verilere erişmek bir kez daha zor olmuştur (Çalışkan, 2010: s.25).

2006'dan itibaren, Avrupa Birliği uyum çalışmaları kapsamında, bir panelde gerçekleştirilen Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi, Türkiye'de yaşayanlar arasındaki hane halkı ile yaşam koşullarını, yoksulluk profilini belirlemek ve sosyal dışlanmalarını ölçmek amacıyla gelir dağılımını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. TÜİK'e göre, bu anket Avrupa Birliği ülkeleriyle karşılaştırılabilecek gelir dağılımı, nispi gelir yoksulluğu, yaşam koşulları ve sosyal dışlanma hakkında veri üretmeyi amaçlamaktadır.

Türkiye'yi yıllarca rahatsız eden yüksek yoksulluk oranları, politikacıların sürekli olarak sözlerine ve ajandalarına konu olmuştur. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yasaların belirlediği bir güce sahiptir ve yoksulluğun azaltılması için yetkili bir kurum olma temel amacını sürdürmektedir. Ana görevini yerine getirmek için, Bakanlığa Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu adı verilen özel fon ile yetki verilmiştir (Ilıman ve Tekeli, 2016: s.66).

2.2.1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu

Sosyal harcama olarak özel fonun, hükümetin takdirine göre harcandığı söylenebilmektedir. Hükümetin fonu keyfi kullanması konusunda bazı kısıtlamalar olsa da, hükümeti oluşturan siyasi parti fonu siyasi çıkarlarını maksimize etmek için kullanabilmektedir (Ilıman ve Tekeli, 2016: s.68).

Türkiye'de, yoksullar için devlet yardımı ilk ciddi gelişme, 1976 yılında, özürülülere ve 65 yaş üstü kişilere aylık nakit para transferi sağlayan bir kanunun kabul edilmesiydi. Bu yasa, yardım alacak olanların gelirlerinin belli bir miktarın altında olması ve yakınlarına bakmaları gerektiğini öngörmüştür.

İkinci önemli gelişme, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDTF) Kanununun 1986'da geçirilmesi olmuştur. Bu yasa, Sosyal Güvenlik Kurumu'na (SGK) kayıtlı olmayan fakir vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak için tasarlanmış bir fon oluşturulmasını öngörmüştür. Ayrıca, fonda toplanan paranın ihtiyaç sahiplerine dağıtılmasını organize etmek amacıyla il ve ilçe düzeyinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) kurulmuştur (Dodurka, 2014: s.18).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu'nun 1986 yılında kurulması, ailenin geleneksel olarak üzerine yüklenen bakım yükünü taşımaya devam etmesinin yetersizliğine bir cevap teşkil etmektedir. Bununla birlikte, aynı zamanda geleneksel olarak ruhaniyete dayalıdır ve Sosyal Engellilik ve Yaşlılık Emekli Maaşları rejiminden çok daha az sistematiktir.

Bu arada 1992 yılında, sosyal güvenceye kayıtlı olmayan ve belli bir seviyenin altında geliri olan vatandaşlara ücretsiz sağlık hizmeti alma hakkı tanıyan Yeşil Kart sisteminin kullanıldığını görülmektedir (Dodurka, 2014: s.20).

Sağlık harcamaları, Fonun bütçesindeki en büyük kalemi oluşturmaktadır. Bu harcamalar, doğrudan katkıda bulunanlar veya bağımlılar olarak herhangi bir sosyal yardım programı kapsamında olmayan fakir insanlara sağlık hizmetleri sunmak amacıyla 1992 yılında uygulamaya konan Yeşil Kart programı olarak adlandırılan bir programla ilgilidir. Fon'un bu alanda harcadığı kaynakların bir kısmı, herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşu tarafından karşılanmayan ve bu haklara sahip olmak için gerekli test prosedürlerini geçen insanlar için, tedaviye, ilaçlara, protezlere ve işitme cihazlarına tahsis edilmiştir. Diğer bir kısım, diğer sosyal sigorta türleri tarafından karşılanmayan veya tamamen karşılanmayan ve yine de resmi sosyal güvenlik kapsamı altındaki kişilerin araçlarını aşan sağlık masraflarını ödemek için Sağlık Bakanlığına devredilmiştir.

Tüm bu düzenlemelerin istenen etkinliğe ne kadar uyduğuna bakılmaksızın, kurulan fonlar ve vakıflar, 2001'den itibaren Türkiye'de uygulanan yoksullukla mücadele çabalarının bel kemiğini oluşturan, kamu tarafından finanse edilen, organize bir yapının temelini oluşturmuştur (Dodurka, 2014: s.28).

2001, Türkiye'deki refah ödemeleri için özellikle önemli bir yıldır. O zamana kadar, bütçenin yalnızca küçük bir kısmı refah ödemeleri için kullanılmaktaydı. Bu tarihten itibaren yapılan harcamaların seviyesi, önceki dönemlere oranla artış göstermişti (Keskingöz, 2016: s.128).

Aslında, 2001 yılına gelindiğinde, geçmişte geleneksel dayanışma yöntemleriyle mücadele edilebilecek yoksulluk durumunun acil müdahale gerektiren kalıcı bir sorun haline geldiği açıkça ortaya çıkmıştı. Bunun altında gecekondular boşluğu ve işgücü piyasasında esnekliğin artması nedeniyle düşük ücretli, güvencesiz ve yasadışı işlerin yayılması bulunmaktaydı (Buğra ve Keyder, 2003: s.37).

2004 yılında Başbakanlık Ofisine bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü kurulmuştur. SYDTF'de toplanan yardımın dağılımını organize etmenin yanı sıra, politika önerileri geliştirmek için yoksulluk araştırmaları için yetkilendirilmiştir. Daha sonra, bu Genel Müdürlük, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü adı altında 2011 yılında kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına dahil edilmiştir (Dodurka, 2014: s.32).

Türkiye'nin sosyal yapısında akrabalık bağları özellikle önemlidir ve sosyalleşme sürecinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Farklı kuşakların birbirlerine sunduğu maddi ve manevi destek, yaşamın farklı dönemlerinde sürekli olarak devam etmektedir. Gençler, yardıma ihtiyacı olan yaşlı akrabalarının sorumluluğunu üstlenmekte ve yeterince olgunlaşana kadar yaşlı akrabalarının desteğinden yararlanmaktadır. Bu yapı, potansiyel sosyal destek ve güvenlik problemleri için geleneksel çözümler üretme fırsatı sunmaktadır.

Türkiye'de yoksulluk tartışılırken, hemen hemen herkes, sokaktaki erkek veya kadından araştırmacıların kendilerine kadar, konuyla alakalı bilgi sahibidir. Finansal problemlerle karşı karşıya kalınca yaygın olarak kullanılan hiç kimse açlıktan ölmez deyimi, yoksulluğun açlık noktasına asla ulaşamayacağı inancına dayanmaktadır. Nitekim Türkiye'de yoksulluk süren bir sorun olsa da, Türkiye'de neredeyse hiç yaygın bir açlık yaşanmamıştır (Keskingöz, 2016: s.142).

Bununla birlikte, yalnızca geleneksel yardım ağları sayesinde var olan bireyler de önemli baskılarla karşı karşıya kalmaktadır. Sürekli artan dayanışma, bireylerin ekonomik, sosyal ve kültürel özgürlüklerini sınırlayan dinamikleri yaratmaktadır. Sürekli yardım alan kişiler sosyal ortamlarından bile dışlanabilmektedirler. Örneğin, İslâm tarafından zengin Müslümanlara bir zorunluluk olarak tanımlanan sadakayı alan bir kadın sadaka veren akrabalarını Ramazan Bayramı boyunca ziyaret etmediği takdirde sadaka verenler üzülebilmektedir. Akrabalarından destek alan kişiler bu yardım bağı nedeniyle duygusal bir bedel ödemektedirler (Tan ve Karşıoğlu, 2010: s.45).

Günümüzde Türkiye'de nüfusun büyük bir kısmı refah ödemeleri sayesinde hayatta kalabilmektedir. Yoksullukla mücadelede muhtaç olanlara devlet yardımı

elbette gereklidir; Ancak, yoksulluğun ortadan kaldırılması gerekiyorsa, artan istihdam ve iyileştirilmiş çalışma koşulları da gereklidir. Yüksek işsizlik oranları ve yetersiz asgari ücret, fakirlerin toplam gelirinin payının artmamasının gerçek nedenleridir (Cesur-Kılıçaslan ve Işık, 2016: s.114).

Üretken aktiviteyi teşvik etmek için yapılan sosyal harcamaların bu vurgusu, kamu kaynaklarının yoksullukların azaltılması için tahsis edilmesinde öncelikler hakkındaki net bir seçimi yansıtmaktadır. Bunun nedeni, bu sorunların marjinal olduğunun düşünülmemesidir. Seçim, ailelerin dayanışmasının yanı sıra belediyeler ve STK'lar tarafından harekete geçirilen yardım mekanizmalarının, devletin sorumluluklarının ulaşamayacağı bir sorun olarak, yoksullukla başa çıkmanın doğru aracı olarak görüldüğü belirli bir görüşü yansıtmaktadır.

2.2.2. İşsizlik Sigortası

İşsizlik sigortası, ekonomik büyüme ile birlikte sosyal gelişmenin de temin edilmesi ve gelirin toplum içerisinde daha adil ve dengeli bir şekilde dağıtılmasını amaçladığından sosyal devlet olmak için bir gerekliliktir. Gelişmiş ve demokratik ülkelerin hepsi, öncelikle herkesin kabul edeceği bir işi ve aynı zamanda geçimini ikame edebileceği bir gelirin olmasını sağlamayı ve bunun için çaba göstermeyi hedeflemektedir. Gösterilen çaba ve gayretlere karşın işsizlik oranlarında düşüş gözlemlenmiyorsa bu durumda da işsizliğin etkilerini toplum nezdinde bir süre minimuma indirmek gibi bir çaba içerisine girmek gerekmektedir. Bunun için ülkeler, işsizliğin sonuçlarını giderici, geçici gelir kayıplarını tazmin edici politikalar uygulamak zorundadırlar. İşsizlik sigortası, karşılaşılan risklerin ortadan kaldırılmasını ve işsizlik sebebiyle meydana gelen gelir kaybının karşılanmasını amaçladığından, sosyal koruma sistemleri arasında ilk sırada yer almaktadır. Bu yardımlar ile birlikte mesleki eğitimler başta olmak üzere istihdamı artırmaya yönelik hizmetler de verilmektedir (Tan ve Karşlıoğlu, 2010: s.41).

İşsizlik sigortası Türkiye’de henüz çok yeni uygulanmasına rağmen Avrupa ülkelerinde çok daha erken dönemlerde uygulanmaya başlanmıştır. İşsizlik sigortası İngiltere’de 1911 senesinde uygulanmaya başlamasına rağmen Türkiye’de fiili olarak 1999 senesinden itibaren uygulamaya girmiştir.

Yapısal nitelikteki işsizlik problemini ortadan kaldırmak ve nitelikli işgücü ihtiyacı sebebiyle İş ve İşçi Bulma Kurumu, İŞKUR adı altında yeniden yapılanarak,

işgücü politikalarını etkili bir biçimde uygulayabilecek bir yapı haline getirilmiştir. Bununla birlikte 2008 senesinde genç ve kadın istihdamı ile ilgili teşvik uygulamaları oluşturulmuştur. Oluşturulan teşvik uygulamaları 5763 sayılı İş Kanunu altında düzenlenmiştir (Törüner, 1991: s.11).

Bunun yanında 5763 sayılı İş Kanunu çerçevesinde özürlü ve eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu da getirilmiştir. Bu kanun ile ilgili yapılan değişikliklerle, özürlü ve eski hükümlü çalıştırma mecburiyeti, yalnızca kamu değil özel işyerleri için de konulmuştur. Bununla birlikte, terör mağduru çalıştırma zorunluluğu kapsamdan çıkarılmıştır.

İşsizlik sigortası, çalışmak için gerekli istek, kabiliyet ve sağlığa sahip olmasına rağmen, iradesi haricinde işsiz kalan bireylerin, kaybolan gelirlerini belirli bir seviyede ve belirli bir zaman içerisinde karşılayan ve bu alanda çalışmalar yürüten bir devlet programıdır. Dünyada işsizlik sigortası sistemini bu şekilde uygulayan devlet sayısı 1940'da 21, 1949'da 22, 1958'de 26, 1977'de 38, 1987'de 40' ve 1997 senesinde ise 68 olmuştur (Sofracı, 1999: s.67). Bu 68 devlet işsizlik sigortası ya da benzeri programlar yürütmektedirler. İşsizlik sigortası, temel olarak işgücü pazarının yeterli düzeyde organize olduğu gelişmiş sanayiye sahip ülkelerde oldukça iyi bir biçimde kullanılmaktadır. Bu devletler arasında çoğu gelişmiş devletin yanında, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ekonomik ve siyasi değişikliklere uğrayan Doğu Avrupa ve Orta-Asya ülkeleri de yer almaktadır.

Latin Amerika ve Afrika kıtasında yer alan ülkelerde de, dar kapsamlı da dahi olsa, sistemin kullanılması mümkün olabilmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde işsizlik sigortası programından yararlanılmamasının önemli sebeplerinden biri, istihdam yapısının yeterli gelişmişlik düzeyine ulaşmamasıdır. Nüfusun çoğunluğu kırsal bölgelerde hayatını devam ettirmekte ve dolayısıyla tarım sektöründe çalışma mecburiyetinde kalmaktadır. Sanayi ve ticaret sektörlerinin gelişimi yeterli seviyeye ulaşmadığından, ücretli çalışma sisteminde yaygın biçimde görülememiştir. Tarım ve hizmet sektörlerinde düşük gelirli çalışmaya (eksik istihdam) daha sık rastlanmaktadır. Bunlarla birlikte, genel olarak sanayi sektöründe düzenli endüstri ilişkilerinin bulunduğu organizasyonlarda çalışanların meydana getirdiği bir kesim de dikkat çekmektedir. Bu ikili yapı istihdamın temelini oluşturmaktadır (Törüner, 1991: s.9).

İşsizlik Sigortası, toplumda meydana gelen sosyal gruplar (işçi-işveren) ve bunlar içerisinde meydana gelen farklılaşmalar ile oluşan ekonomik ve sosyal problemleri çözüme kavuşturan sosyal politikanın en önemli araçlarının başında

gelmektedir. Toplumda rahatsızlık uyandıran çalışma ile ilgili işsizlik probleminin ortadan kaldırılmasını yine sosyal politika kuralları içerisinde aramak gerekmektedir. Bu sebeple, İşsizlik Sigortası, sosyal güvenlik kurumları içerisinde bulunan ve sigortacılık tekniği ile faaliyetini sürdüren bir sigorta dalı olarak görülmektedir (Keskingöz, 2016: s.135).

İşsizlik sigortası yapı ve işleyişi itibariyle işsizlere, ailelerine ve aynı zamanda topluma aşağıda değinilen yararları sağlayabilmektedir:

- İşsiz kalınan zaman zarfında; sigortalı işsizlerin gelir kaybı bir ölçüde işsizlik ödeneği tarafından temin edildiğinden, sigortalı işsizler için nitelik ve yeteneklerine en uygun işleri arama olanağı sunmaktadır. Bu durum işgücü verimliliğini üzerinde olumlu etkiye sebep olacaktır. Bununla birlikte, işsizler ve aile fertlerinde gelir kaybı sebebiyle görülecek olumsuzluklar bir nebze önlenecektir.
- İşsizlik sigortası gelir güvencesi sağlaması sebebiyle, işsizlerin alım güçlerini belirli seviyede koruma altına aldığı için toplam talebe olumlu etkisi bulunmaktadır. Bu sebeple ülke ekonomisinin ve pazarında da canlı kalması üzerinde olumlu etki gösterecektir.
- İşsizlik ödeneğini alabilmek için sigortalı çalışanlar etik ve iyi niyet faktörlerine daha fazla dikkat etmek mecburiyetinde kalacaklarından verimlilik artışı gözlenecek ve işgücü devri azalacaktır.
- Kayıt dışı çalışan işçilerin kayıt altına alınmasında önemli role sahiptir.
- İşgücü piyasasına yönelik (iş-çalışan-işyeri) bilgi bankası oluşturulmasına olanak vererek, doğru bireyin doğru işlere yönlendirilmesini sağlanabilecek ve bu şekilde çalışanların verimliliği ve mutluluğunu olumlu yönde etkileyecektir.
- İşsizlik sigortası gelirleri ile meydana getirilen fon, üretim alanlarında, istihdam artışına sebep olan ve bölgelerarası dengesizliği ortadan kaldıracak yatırımlara yönlendirildiği zaman, ülke ekonomisine olumlu katkıları olacaktır.
- İşsizlik sigortasının hazırlanması ve işlemesi, işsizlikle alakalı sağlıklı bilgilerin tek merkezde bir araya getirilmesi çalışmalarını gerekli kılacaktır. Bu da, işsizlik konusundaki sağlıklı bilgi kaynağını meydana getirerek hem karar verici mekanizmaların hem de araştırmacıların doğru bilgiye erişmesi neticesini ortaya çıkaracaktır.

BÖLÜM III

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE MİKROFİNANS YÖNTEMİ VE

TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMADAN ÖRNEKLER

Yoksulluk günümüzde gelişmekte olan ülkelerin karşı karşıya kaldığı en büyük sorunlardan biridir ve kalkınma politikasının merkezindedir. Dünya Bankası'nın raporlarına göre, dünyadaki 6 milyar insandan yaklaşık 2,8 milyarı, günde 2 doların altında gelir elde etmektedir. Bu düşük gelirin en fazla olduğu ülkeler az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdir. Gelişmekte olan ülkelerdeki en büyük yoksulluk nedenlerinden biri üretken sermayeye erişim eksikliğidir. Bu kapsamda Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin çoğunda bir strateji olarak düşük gelirli bireylere finansman sağlamak için “mikrofinans” programlarının uygulanması olmuştur. Bir dizi etki analizi sayesinde, mikrofinans programlarının yoksulluğu azaltmadaki etkisi birçok araştırma ile kanıtlanmış durumdadır. İlerleyen bölümlerde mikrofinans yönteminin yoksullukla mücadeledeki etkisi açıklanmış ve Türkiye’den uygulama örnekleri sunulmuştur.

3.1. Yoksullukla Mücadelede Mikrofinans Yöntemi

Gelir durumu düşük bireyler, özellikle de kadınlar, finansman desteği aldıklarında ekonomik aktörler haline gelirler, yalnızca kendi yaşamlarını değil, genişleyen bir etki döngüsünde ailelerinin, toplumlarının ve uluslarının yaşamlarını da iyileştirebilirler. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin kırsal kesimlerinde küçük bir işletme oluşturmak ve işletmek için mikro kredi çok önemlidir. Bu konuda mikrofinans yöntemi, serbest çalışan yoksullara küçük işletme sermayesi kredileri sağlamak anlamına gelmektedir (Armendáriz ve Morduch, 2010: s.22). Küçük sermaye miktarları bile, mutlak yoksulluk ile aileyi beslemek, çocukları okula göndermek ve iyi konutlar inşa etmek için yeterli gelir yaratan gelişen küçük işletmeler arasında bir fark yaratabilmektedir. Mikrofinans, düşük gelirli mikro işletmelere ve hanelere geniş bir yelpazede finansal hizmetler sunmaktır.

Mikro kredi yalnızca krediyi ifade ederken; mikro finans, kredinin yanında sigorta, tasarruf, sosyal ve kültürel programları da kapsamaktadır (Çuhadar ve Algan, 2019: s.88)

3.1.1. Mikrofinansın Tanımı ve Kapsamı

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler de milyonlarca fakir ve korunmasız haneler finansal hizmetlere ihtiyaç duymaktadır. Kredi kullanma, tasarruf etme, sigorta ve para transferi yapabilme gibi çok çeşitli hizmetlere ulaşmak istemektedirler. Hanehalkı ise gelir elde etmek için çeşitli finansal hizmetleri kullanmaktadır. Bu kapsamda ortaya çıkan bir terim olan mikrofinans, girişimcilere, küçük işletmelere ve geleneksel bankacılık hizmetlerine erişimi olmayan bireylere krediler, tasarruflar, sigorta ve fon transferleri gibi finansal hizmetler sunmayı tanımlamak için kullanılmaktadır (Armendáriz ve Morduch, 2010: s.22).

Riski hafifletmek ve genellikle ekonomik krizler, hastalıklar ve doğal afetlerden kaynaklanan güvenlik açığından korunmak için insanlar küçük işletmelere yatırım yapmaktadır. Bu şekilde insanlar varlık satın alıp, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişmektedirler. Ancak, ticari bankalar gibi resmi finansal araçlar genellikle bu hanelere hizmet vermemektedir. Geleneksel bankalar da bu pazara çeşitli nedenlerle hizmet verememiştir. Öncelikle, işletme modelleri genellikle yüksek hacimli, düşük değerli işlemlerle nitelendirilen bir mikrofinans işini yönetmek için uygun değildir. İkincisi, teminat gerekliliklerine dayalı olarak geleneksel borç verme teknolojilerini kullanmaktadırlar.

Mikrofinans, en temel anlamda düşük gelirli insanlara finansal hizmetler sağlanmasıdır. Diğer bir ifadeyle mikrofinans, düşük gelirli hanehalklarının, gelir getirici faaliyetlerini finanse etmek, varlıklar inşa etmek, tüketimi dengelemek ve risklere karşı korumak için yüksek kaliteli ve uygun fiyatlı finansal hizmetlere sürekli erişimin mümkün olduğu bir dünyayı öngören bir hareketi ifade etmektedir. Başlangıçta bu terim, mikro kredi ile yakından ilişkili iken zaman içinde tasarruf, sigorta, ödemeler ve havale gibi bir dizi finansal ürünü içerecek şekilde gelişmiştir (Robinson, 2001: s.14).

Genel anlamda, mikrofinans, resmi finansal sistemden dışlanan gruplara çok çeşitli finansal hizmetlerin sağlanmasıdır (Johnson ve Rogaly, 1997: s.99). Dışlanmanın kapsamı sadece zenginlik eksikliğine değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve toplumsal cinsiyet engellerine de dayanmaktadır. Mikrofinans kredi sistemi, temel olarak geleneksel bankaların aktif bazlı borç verme sistemlerinin teminat gereklilikleri yerine, müşterilerin karakterinin, nakit akışlarının ve bir borcun geri ödeme taahhüdünün analizine dayanmaktadır. Özel mikrofinans bankaları, sivil toplum kuruluşları (STK'lar), kredi birlikleri, bankacılık dışı finansal kurumlar ve mikrofinans

odaklanan yeni iş kolları veya uzmanlaşmış yan kuruluşlar geliştiren ticari bankalar dahil, mikrofinans pazarlarına hizmet etmek için küresel olarak çeşitli kurumsal modeller ortaya çıkmıştır (Armendáriz ve Morduch, 2010: s.22).

Mikrofinans sorunu 1980'lerde yaygınlaşmış, ancak bu borç verme planının erken bir denemesi 30 yıl önce Brezilya ve Bangladeş'te ortaya çıkmıştır. Mikrofinans, tipik olarak resmi bankacılık sektörü tarafından dayatılan teminat gereklilikleri olmadan krediye erişim sağlama ihtiyacından doğmuştur (Robinson, 2001: s.14). Bu bağlamda, mikro kredi, alternatif kredi kaynakları kullanmada borç verenler tarafından istismara maruz kalan (yüksek faiz, tefecilik gibi) müşterilere odaklanmıştır.

Mikrofinans kuruluşları ve diğer finansal servis sağlayıcılar, son on yılda düşük gelirli kişilerin farklı finansal ihtiyaçlarını karşılamak için ürünler ve dağıtım yöntemleri geliştirmek için çalışmaktadır (Banerjee ve diğerleri, 2013: s.25). Örneğin, diğer borç verme biçimlerinin aksine, mikro krediler, müşterilerin kredi değerliliği için borç verme, kredi öncesi tasarruf gereklilikleri ve kademeli olarak kredi büyüklüğündeki artış gibi yöntemleri kullanmaktadır. Mikrofinans sağlayıcıları bugün, hedef müşterilerinin finansal ihtiyaçlarını anlama konusundaki anlayışlarını geliştirmeye, ürünlerini ve metodolojilerini buna göre uyarlamaya devam etmektedir.

Tipik mikrofinans müşterileri düşük gelire sahiptir ve genellikle kayıt dışı ekonomide, bankalara ve diğer resmi finansal kurumlara erişimlerini zorlaştıran koşullar altında serbest meslek sahibi olarak gözlemlenmektedir. Genellikle küçük dükkanlar veya sokak tezgahları işletip, evlerinde yaptıkları eşyaları satmaktadırlar. Kırsal alanlarda, mikrofinans müşterileri küçük ölçekli çiftçiler ve ekinleri işleyip satanlar olabilmektedir (Armendáriz ve Morduch, 2010: s.22).

Mikrofinans müşterileri genellikle, günde 1.25 ABD dolarlık kazanç olarak tanımlanan yoksulluk sınırının hemen altında veya üstündedir. Kadınlar bu alanda çoğunluğu oluşturmaktadır. Geçtiğimiz yıllarda, finansal kuruluşlar bu geniş ve eksik pazarın farklı ihtiyaçlarını karşılamak için bir dizi ürün geliştirmişlerdir (Banerjee ve diğerleri, 2015: s.26).

Duvendack ve diğerlerine göre (2011: s.27) mikrofinans, düşük gelirli mikro işletmelere ve hanelere geniş bir yelpazede finansal hizmetler sunmaktır. Finansal servisler arasında genellikle tasarruflar, krediler, sigorta, finansal kiralama, para transferleri vd. bulunur.

Bir başka tanıma göre mikrofinans yöntemi, düşük gelirli müşterilere, genellikle mikro işletmeler için küçük krediler ve gelir getirici faaliyetler şeklinde kredi hizmetleri

sağlanmasını ifade eder (Beatriz ve Marc, 2011: s.26). Mikro kredi teriminin kullanımı çoğu zaman yoksullar için tasarrufların yetersiz bir miktarıyla ilişkilidir.

Mikrofinans, bir başka tanıma göre, düşük gelirli müşterilere sağlanan tasarruf, sigorta, kredi, transfer hizmetleri, mikro kredi ve diğer finansal ürünleri ifade etmektedir (Hermes ve Lensink, 2007: s.4). Mikro kredi, müşteriye banka veya diğer kurumlar tarafından sağlanan az miktarda bir paradır. Yoksul insanların fiziksel teminatları olmadığından ve borçlanma parasının geri ödemelerinde daha yüksek bir risk bulunduğundan, finansal kuruluşlar açısından sadece küçük bir kredibilitesi vardır ve borç alabilecekleri para miktarı nispeten düşüktür.

Gutierrez-Nieto ve diğerlerine göre (2007: s.134) mikrofinans, tasarruf ve sigorta gibi finansal hizmetlerin sunumu ve 100 dolara kadar düşük kredilerin verilmesi için kullanılan bir terimdir. Bu hizmetler ve krediler genellikle küçük işletmelerin kurulmasında ve geliştirilmesinde ve diğer üretken faaliyetlerde bulunmalarına yardımcı olmak için düşük gelirlilere ve ailelerine sunulmaktadır. Birçok mikrofinans kurumu, aile üyelerinin, toplulukların ve tüm toplumların yaşamlarını iyileştirmek için yoksulların daha fazla kendi kendine yeterli hale gelmelerine yardım etmenin toplumsal amacını benimsemektedir.

Mikrofinans, mikro kredi olarak da bilinmektedir (Gutierrez-Nieto ve diğerleri, 2007: s.134). Mikro kredi, ek hizmetler olmadan küçük krediler verilmesi uygulamasını ifade eder. Bugün, mikro kredi bir dizi başka hizmetle birlikte sunulduğundan, mikro kredi terimi yerine mikrofinans terimi kullanılmaktadır.

Woller ve diğerlerine göre ise (1999: s.31) mikrofinans, işsiz veya düşük gelirli bireylere veya başka türlü finansal hizmetlere erişimi olmayan gruplara sağlanan bir tür bankacılık hizmetidir. Mikrofinans alanına katılan kurumlar en çok borç vermeyi sağlarken (mikro krediler 100 dolar ile 25.000 dolar arasında değişebilir), birçok banka, çek ve tasarruf hesapları ve mikro sigorta ürünleri gibi ek hizmetler sunmaktadır, hatta bazı kurumlar finansal ve işletme eğitimi vermektedir. Bu kapsamda, mikrofinansın temel amacı, yoksul insanlara kendi kendine yeterli olmaları için bir fırsat vermektir.

Mikrofinans hizmetleri, işsiz veya düşük gelirli bireylere verilmektedir, çünkü yoksulluk içinde kalmış veya kısıtlı mali kaynakları olanların çoğu geleneksel finansal kurumlarla iş yapmak için yeterli gelire sahip değildir. Bununla birlikte, bankacılık hizmetlerinden dışlanmasına rağmen, günde 2 dolardan az parayla yaşayanlar tasarruf yapmaya, ödünç almaya, kredi veya sigorta almaya çalışmakta ve borçlarını

ödemektedir. Bu nedenle, birçok fakir insan bunun yerine ailesinden, çevresinden ve hatta aşırı faiz oranları talep eden bankalardan finansal destek talep etmektedir.

Mikrofinans, insanların makul küçük işletme kredilerini güvenli ve etik borç verme uygulamalarıyla tutarlı bir şekilde almalarını sağlar. Tüm dünyada var olmalarına rağmen, mikrofinans işlemlerinin çoğu Uganda, Endonezya, Sırbistan ve Honduras gibi gelişmekte olan ülkelerde gerçekleşmektedir (Hermes ve Lensink, 2011: s.880). Birçok mikrofinans kurumu özellikle kadınlara yardım etmeye odaklanmaktadır.

Dünya Bankası, 500 milyondan fazla insanın doğrudan veya dolaylı olarak mikrofinansla ilgili operasyonlardan faydalandığını tahmin etmektedir. Dünya Bankası Grubu'nun bir parçası olan Uluslararası Finans Kurumu (IFC), 2014'ten itibaren 130 milyondan fazla kişinin doğrudan mikrofinansla ilgili faaliyetlerden faydalandığını tahmin etmektedir. Bununla birlikte, bu operasyonlar, dünyanın fakirleri olarak nitelendirilen üç milyar insanın yalnızca yaklaşık yüzde 20' sini kapsamaktadır. Mikrofinans seçeneklerinin yanı sıra, Uluslararası Finans Kurumu gelişmekte olan 30 ülkede kredi raporlama bürolarının kurulmasına veya geliştirilmesine yardımcı olmuştur. Ayrıca, 33 ülkede mali faaliyetleri düzenleyen ilgili yasaları eklemek için de destek vermiştir (Şenturan ve Şentürk, 2016: s.814).

Mikrofinans başlangıçta fakir girişimcilere ve krediye erişimi olmayan küçük işletmelere mikro kredi sağlanması şeklinde sınırlı bir tanımlamaya sahipti. Bu tür müşterilere finansal hizmetlerin sunulması için iki ana mekanizma; bireysel girişimciler ve küçük işletmeler için ilişkiye dayalı bankacılık ve birkaç girişimcinin bir grup olarak kredi ve diğer hizmetler için başvurmak üzere bir araya geldiği grup tabanlı modeller şeklindeydi. Zamanla, mikrofinans, amacı herkesin, özellikle de fakir ve sosyal marjinalleşmiş kişilerin ve hanehalklarının, kredi de dahil olmak üzere, çok çeşitli, uygun fiyatlı, yüksek kaliteli finansal ürün ve hizmetlere erişebildiği bir dünya olan daha büyük bir hareket haline dönüşmüştür (Goldberg, 2005: s.14).

Birçokları için mikrofinans, mikro girişimcilerin ve küçük işletmelerin desteğiyle ekonomik kalkınmayı, istihdamı ve büyümeyi teşvik etmenin bir yoludur (Khavul, 2010: s.59). Diğerleri için, fakirlerin mali kaynaklarını daha etkin bir şekilde yönetmeleri ve riskleri yönetirken ekonomik fırsatlardan yararlanmaları için bir yoldur (Bhatt ve Tang, 2001: s.321). Mikrofinansın faaliyet gösterdiği farklı bağlamlar ve geniş mikrofinans hizmetleri yelpazesi nedeniyle, mikrofinansın oluşturabileceği genelleştirilmiş bir bakış açısına sahip olmak mümkün değildir.

Günümüzde finansal katılım çalışmaları, son yıllarda mikrofinans sağlayıcılarının çalışmalarına dayanmaktadır. Mikro işletmelerin kurulması amacıyla yoksul insanlara kredi sağlanmasıyla başlayan sistem, yoksul insanlara çeşitli finansal ürün ve hizmetlere erişim sağlama konusunda küresel bir çaba haline gelmiştir. Araştırma ve deneyimler, kredi kullanmaya ek olarak, düşük gelirli kişilerin tasarruf ettiklerini, ödemeleri yaptıklarını, sigortalarını kullandıklarını ve karmaşık finansal hayatlarını yönetmek için çeşitli diğer araçlardan faydalandıklarını göstermektedir. Finansal katılım çalışmaları, bu ve diğer ürünleri herkesin kullanımına güvenli, uygun maliyetli ve uygun bir şekilde sunmaya çalışmaktadır.

Günümüzde mikrofinans, kredi, tasarruf, transfer hizmetleri (havale), sigorta ve eğitim gibi birçok hizmet sunarak fakir borçluların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır. Sivil toplum kuruluşları (STK'lar), kooperatifler, kredi birlikleri, özel ticari bankalar, banka dışı finansal kurumlar ve bazı devlete ait bankalar dahil olmak üzere pek çok finansal kurum bu hizmetleri sağlayabilmektedir.

Soyak'a göre (2013) mikro kredi, bir banka veya başka bir kurum tarafından ödeme gücü nispeten düşük olanlara ödünç verilir ve genellikle bir grup veya bireyin teminatına ihtiyaç duymadan sağlanır. Mikro kredi modelinin temel özelliklerinden bazıları aşağıdaki gibidir (Soyak, 2013: s.131-132):

- Grup kredisi: Bu tür bir borç verme planı aynı zamanda dayanışma grubu kredisi veya köy bankacılığı olarak da bilinir. Bireylerin grup tasarrufları yoluyla teminat temin ederek veya bir grup geri ödeme rehiniyle kredi teminatı sağlayarak mikro krediye erişmelerini sağlayan bir mekanizmadır. Bu borç verme modelinde, geri ödeme teşviki emsal baskısına dayanmaktadır.
- Bireysel borç verme: Bu tür borç verme uygulaması, bir defada bir müşteriye mikro kredi sağlamaya odaklanır ve kredi için teminat gerektirmez.

Pek çok ülkede, mikrofinans programları ağırlıklı olarak kayıt dışı sektörde serbest çalışan fakir kadınlara borç vermektedir. Örneğin Bangladeş'teki Grameen Bank'ta, yedi milyon borçlunun yüzde 97'si kadındır. Kadınlara kredi sağlamaya odaklanmanın sebeplerinden biri, kadınların erkeklerden daha fakir ve daha fazla kredi ihtiyaçları olduğuna inanılmasıdır. Bu bağlamda mikrofinans, kadınlara finansal hizmetlere erişim sağlamanın yanı sıra girişimci olmalarına, güçlenmelerine, daha

yüksek hareketlilik seviyelerini teşvik etmelerine ve siyasi katılımı arttırmalarına yardımcı olacak bir araç olarak kullanılmıştır (Öner ve diğerleri, 2008: s.55).

Sakarya'ya göre ise (2008: s.100) mikrofinans, mikro ve küçük işletmelere, düşük gelirli hanelere, gelirlerini yükseltmeleri için mevduat, krediler, ödeme hizmetleri, para transferleri ve sigorta ürünleri gibi çok çeşitli finansal hizmetlerin sağlanmasıdır. Mikrofinans düşük gelirli ailelerin yaşam düzeylerini ve yaşam standartlarını iyileştirir. Bu kapsamda mikrofinans yönteminin faydalarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Yoksulların uygun finansal hizmetlere erişimi gerekmektedir. Mikrofinans ile düşük gelirliler finansal hizmetlere erişim sağlayabilir.
- Mikrofinansta geri ödeme, kredilerin gerçek maliyetini içermektedir. Bu sayede düşük gelirlilere tasarruf yapma imkanı da sunar.
- Mikrofinans, yoksulluğun azaltılması için etkili bir araçtır.
- Mikrofinans ekonomik sürdürülebilirliğin artmasını sağlar.

Mikrofinansın faydaları, insanlara sermaye için kaynak sağlamanın doğrudan etkilerinin ötesine uzanmaktadır. Özellikle kadınların güçlendirilmesi, çoğu mikrofinans kuruluşunun yaptığı gibi, aileler için daha fazla istikrar ve refah sağlayabilir.

3.1.2. Mikrofinansın Ortaya Çıkışı

Yoksullar için resmi kredi ve tasarruf kurumları, ticari bankalar tarafından geleneksel olarak ihmal edilen müşterilere kooperatifler ve kalkınma finans kurumları aracılığıyla finansal hizmetler almalarının bir yolunu sağlamak için onlarca yıldır çalışmalarını sürdürmektedir. Kırsal kesimdeki yoksullara teminatsız küçük krediler sağlayan daha önceki ve daha uzun ömürlü mikro kredi kuruluşlarından biri, 1700'lerin başında yazar ve milliyetçi Jonathan Swift tarafından başlatılan "İrlanda Kredi Fonu" sistemi olmuştur. Swift'in fikri yavaşça başlamış ama 1840'larda İrlanda'nın her yerinde yaklaşık 300 fonluk yaygın bir kurum haline gelmişti. Temel amacı, kısa vadeli faizli küçük krediler oluşturmaktı. Zirveye ulaştıklarında, her yıl İrlandalı hanelerin % 20'sine kredi veriyorlardı (Korkmaz ve Bayramoğlu, 2007: s.100).

1800'lerde, kırsal ve kentsel fakirler arasındaki örgütlenme ile Avrupa'da çeşitli büyük, resmi tasarruflar ve kredi kurumları ortaya çıkmaya başlamıştı. Bu kurumlar

halk bankaları, kredi birlikleri, tasarruf ve kredi kooperatifleri olarak biliniyordu (Parlakkaya ve Çürük, 2016: s.14).

Endonezya'da, Endonezya Halkının Kredi Bankaları (BPR) veya diğer adıyla "The Bank Perkreditan Rakyat" 1895'te açılmıştı. BPR, 9.000'e yakın şubeye sahip Endonezya'daki en büyük mikrofinans sistemi olmuştur (Schicks, 2013: s.110).

1900'lerin başlarında ise, bu modellerin çeşitli uyarlamaları Latin Amerika'nın bazı kırsal bölgelerinde görünmeye başlamıştır (Korkmaz ve Bayramoğlu, 2007: s.100). Bu tür kırsal finansman müdahalelerinin amacı genellikle tarım sektörünü modernleştirmek anlamında tanımlanmaktadır.

1950'li ve 1970'li yıllar arasında, hükümetler ve bağışçılar küçük ve marjinal çiftçilere verimlilik ve gelir artırma umuduyla tarımsal kredi sağlamaya odaklanmıştır. Tarımsal krediye erişimi artırma çabaları, devlete ait kalkınma finans kurumları veya bazı durumlarda çiftçilerin kooperatifleri yoluyla imtiyazlı krediler alan ve pazarın altındaki müşterilere ödünç verilen kredi şeklindeki tedarik müdahalelerini öne çıkarmıştır. Bu sübvansiyonlu programlar nadiren başarılı olmuştur. Kırsal kalkınma bankaları, sübvansiyon edilmiş borç verme oranları ve düşük geri ödeme disiplini nedeniyle sermaye tabanlarında büyük erozyona uğramıştır. Fonlar her zaman fakirlere ulaşmamış, genellikle daha iyi durumda olan çiftçilerin elinde yoğunlaşmıştır (Parlakkaya ve Çürük, 2016: s.14).

1970'lerden başlayarak Bangladeş, Brezilya ve diğer birkaç ülkede deneysel programlar, mikro işletmelere yatırım yapmak için yoksul kadın gruplarına küçük krediler vermiştir. Bu tür bir mikro girişim kredisi, bir grubun her üyesinin tüm üyelerin geri ödemesini garanti ettiği dayanışma grubu borçlarına dayandırılmıştır. Bu mikro yatırım kredileri programları, çok fakir (genellikle kadınlar) borçluları hedef alan, gelir getirici faaliyetler için ihtiyaç duyulan krediye odaklanmıştır (Schicks, 2013: s.110).

Kredi birliği kavramı, Friedrich Wilhelm Raiffeisen ve destekçileri tarafından geliştirilmiştir. Onların eylemleri, kırsal nüfusun para borç verenlere bağımlılıklarından kurtulmalarına ve refahlarını artırmalarına yardımcı olma endişesiyle ilerlemişti. 1870'den itibaren sendikalar Ren eyaletinin büyük bir bölümünde ve Alman devletlerinin diğer bölgelerinde hızla yayılmıştı. Kooperatif hareketi hızla Avrupa ve Kuzey Amerika'daki diğer ülkelere yayılmıştı. Sonrasında, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki kooperatif hareketi desteklenmeye başlanmıştır (Korkmaz ve Bayramoğlu, 2007: s.100).

MicroWorld'e göre, mikrofinans, Asya'da gayri resmi bir borç verme şekli olarak daha uzun süredir varlığını sürdürmektedir. Bugün mikrofinans olarak bildiğimiz şey, Bangladeş'te 1970'lerde ortaya çıkmıştır. MicroWorld'e göre bir açlığın ortasında, Chittagong Üniversitesi İktisat Profesörü Dr. Muhammad Yunus, Bangladeş'te neden bu kadar çok fakir insanın açlıktan öldüğünü açıklayamayan soyut iktisat teorileri ile hayal kırıklığına uğramıştı. Böylece 25 dolar kredi pratik bir çözüm olarak ortaya çıkmıştır (Parlakkaya ve Çürük, 2016: s.15).

Muhammed Yunus, modern mikrofinansın öncüsü olarak kabul edilmektedir. Bangladeş'te bambudan mobilyalar yapan kadınlara, hammadde satın almaları için haksız ve zor şartlarla borçlanmaya dayanan, krediler verilmekteydi. Geleneksel bankaların algılanan riskler ve maliyetler nedeniyle yapmak istemedikleri bu çok küçük kredilerin yoksul bir insan için orantısız bir fark oluşturabileceğini ve onlara uygulanabilir bir iş modeli oluşturarak geri ödeme şansı verdiğini keşfetti. Muhammed Yunus, 1983'te Grameen Bank'ı kurup 2006'da Nobel Barış Ödülü'nü kazanmıştır.

Bangladeş'teki Jobra köyünde profesör, 42 kadından oluşan bir grubun bambu tabureler yaptığını ancak hammadde satın almak için paralarının olmadığını keşfetti. Sonuç olarak, kadınlar yerel halkın tüccarları arasında borçlanma döngüsüne düşmüştü. Tüccarlar kadınlara ihtiyaç duydukları fonları tek bir şart ile ödünç veriyorlardı. Hammaddeleri maliyetinden çok az daha yüksek bir fiyata satıyorlardı. 25 dolar, toplam 42 kadının borçlanma ihtiyacından ortaya çıkmıştır. Yunus, kendi parasını ödünç verip ürünleri satmalarına izin verdi. Böylece kadınlar borç döngüsünden çıkarıldılar (Seibel, 2003: s.4).

Mikrofinans daha sonra eski bir Barış Gücü başkanı ve Berkeley hukuk öğrencisi olan Joseph Blatchford ile birlikte gelişti. Blatchford, kar amacı gütmeyen Accion'u 1961'de gönüllü bir proje olarak kurmuştu. 1973'de, Accion Brezilya'daki girişimcilere, bir defalık para akışının onları yoksulluktan kurtarmaya yardımcı olup olmayacağını görmek için küçük krediler teklif etmeye başlamıştı. Operasyon başarılı olmuştu. 885 kredi, 1.386 yeni iş yaratılmasına veya dengelenmesine yardımcı olmuştu. Accion modeli sonraki on yıl içinde diğer 14 Latin Amerika ülkesine genişletildi (Korkmaz ve Bayramoğlu, 2007: s.102). Özel şirketlerden elde edilen 90.000 dolar ile Caracas'ın gecekondu mahallesinde öğrenci tarafından yürütülen bir çalışma olarak başlayan ACCION, bugün Latin Amerika, Amerika Birleşik Devletleri ve Afrika'yı kapsayan bir kredi ortakları ağıyla dünyanın önde gelen mikrofinans kuruluşlarından biridir (Rhyne, 2001: s.4).

Yunus'un çalışmalarından ilham alan Kiva, 2005 yılında az gelişmiş toplulukların gelişmesine yardımcı olmak için finansal erişimi genişletme misyonuyla kurulmuştur. Kiva, interneti ve kitle fonlamayı kullanarak, bir borçlunun iş kurmasına, okula gitmesine, temiz enerjiye erişmesine veya potansiyelini gerçekleştirmesine yardımcı olmak için herkese 25 dolar vermektedir. Son 10 yılda Kiva, 80'den fazla ülkede 2 milyondan fazla borçluya finansman sağlamıştır. Sonuç olarak borç alanlara ödünç verilen 1 milyar doların % 97'den daha yüksek bir oranda geri ödemesi yapılmıştır (Schicks, 2013: s.110).

Bir başka kuruluş olan SEWA (Serbest Çalışan Kadın Derneği) Bankası ise 1972'de, Gujarat'ta (Hindistan) bir sendika olarak tescil edilmiştir. Asıl amacı üyelerinin gelir, istihdam ve sosyal güvenliğe erişimini artırma pazarlık gücünü güçlendirmektir. 1973 yılında, finansal hizmetlere erişim eksikliklerini ele almak için SEWA üyeleri kendi bankalarını kurmaya karar vermişti. Mahila SEWA Kooperatif Bankasını kurmak için dört bin kadın sermaye payına katkıda bulunmuştur. O zamandan beri fakir, okuma yazma bilmeyen, serbest meslek sahibi kadınlara bankacılık hizmetleri verip, bugün yaklaşık 30.000 aktif müşteri ile uygulanabilir bir finansal girişim haline gelmiştir (Schicks, 2013: s.110).

3.1.3. Mikrofinansın İşleyişi

Mikrofinans kuruluşları, temelleri banka kontrolü ve tasarruf hesapları gibi küçük işletme girişimcileri için başlangıç sermayesine ve yatırım ilkelerini öğreten eğitim programlarına kadar çok çeşitli faaliyetleri desteklemektedir. Bu programlar defter tutma, nakit akışı yönetimi ve muhasebe gibi teknik veya mesleki beceriler gibi becerilere odaklanabilmektedir. Borç verenin öncelikle borçlunun krediyi karşılamaya yeterli teminat vermesi ile ilgilendiği tipik finansman durumlarından farklı olarak, birçok mikrofinans kuruluşu girişimcilerin başarılı olmalarına yardımcı olmaya odaklanmaktadır (Littlefield ve diğerleri, 2003: s.8)

Birçok durumda, mikrofinans kuruluşlarından yardım isteyen kişilerin ilk önce temel bir para yönetimi dersi almaları gerekmektedir. Dersler, faiz oranlarını, nakit akışı kavramını, finansman anlaşmalarının ve tasarruf hesaplarının nasıl çalıştığını, bütçelerin nasıl yapıldığını ve borcun nasıl yönetileceğini anlamayı kapsamaktadır (Rhyne, 2009: s.35).

Bir kez eğitimler yapıldıktan sonra müşteriler kredi başvurusunda bulunabilmektedir. Geleneksel bir bankada olduğu gibi, bir kredi memuru borçlulara başvurularla yardımcı olmakta, borç verme sürecini denetlemekte ve kredileri onaylamaktadır. Tipik kredi, bazen 100 dolar kadar olmakta ve gelişmiş dünyadaki bazı insanlara az görünmektedir. Ancak birçok yoksul insan için, bu rakam genellikle bir işe başlamak veya başka karlı faaliyetlerde bulunmak için yeterlidir (Abdul Rahman ve Dean, 2013: s.298).

Böyle bir toplumun sorunlarının çoğunu çözenin anahtarı, herkese eşit fırsat sağlamak ve toplumun her bir kesiminin, tüm ülkenin kazanım ve kayıplarına eşit olarak dahil edilmesinde yatmaktadır. Buna doğru atılan küçük bir adım olarak Mikrofinans Kurumları gösterilebilmektedir.

Bir mikrofinans kurumu temelde kırsal kesimdeki yoksul ve dezavantajlı hanelere finansal hizmetler sağlayan bir kuruluştur. Asıl amacı, bu hizmetleri bir ülkenin en uzak veya fakir bölgelerine sunmak, bu nedenle geniş ve çoklu bir dağıtım ağına sahip olmaktır.

Böyle bir kuruma sahip olma gereği duyulmasının sebebi bugün sahip olduğumuz ticari bankaların çoğunun, bu düşük gelirli halka ulaşamamasıdır. Genellikle dışarıda bırakılan bu kişiler bir tasarruf hesabı veya resmi borçlanma gibi basit temel finansal hizmetlerden bile yoksun durumdadır. Evde para biriktirme, gayri resmi para borç verme ile diğer hileli uygulamalar kötü bir biçimde sonlanmaktadır. Aynı zamanda finansal yanlışları beslemektedir. Her vatandaşın finansal hizmetlere erişim hakkı bulunmaktadır. Bu sebeple, mikrofinans kurumları ortaya çıkmıştır (Bhatt ve Tang, 2001: s.327).

STK'lar, ticari bankalar, kredi birlikleri, devlet bankaları ve diğer kooperatifler gibi çeşitli kuruluş türleri mikrofinans hizmetleri sunmaktadır. Günümüzde kar amacı gütmeyen mikrofinans kuruluşları da büyümektedir. Hindistan'daki bu tür kurumlara Bankacılık Dışı Finansal şirketler (NBFC) adı verilmektedir (Mehta ve Shah, 2001: s.7).

Bir mikrofinans programının kurulması için bir köy seçmeden önce, köyün ayrıntılı bir değerlendirmesi yapılmakta ve nüfus, demografi gibi değerli istatistikler toplanmaktadır. Köye karar verildikten sonra, köyde tanıtım semineri düzenlenmektedir. Kurumun sağladığı hizmetler ve faaliyetlerinin mekanizması hakkında bilgi verilmektedir. Bundan sonra ilgilenilen kadınlar gruplar halinde toplanmaktadır. Bir grup genellikle, grubun lideri tarafından yönetilen 5 kişiden oluşmaktadır. Bir bireye herhangi bir kredi verildiğinde, grubun geri kalan üyeleri onun kefilleri olarak hareket

etmektedir. Bu nedenle bireyler grup oluştururken dikkatli olmaktadır. Bir kişi krediyi geri ödemekten kaçınırsa, tüm grup cezalandırılır ve bireyler arasında sadakati zorlayan ve kredinin tam tutarının zamanında ödenmesini sağlayan bu grup baskısıdır (Balkız ve Öztürk, 2013: s.18).

Bundan sonra, grup eğitim programları başlamakta ve tüm ödemelerin alınacağı bir köy merkezi oluşturulmaktadır. Köy merkezindeki köy gruplarının toplantılarına başkanlık eden bir saha görevlisi bulunmaktadır. Bu toplantılar geri ödemelerin toplandığı ve kredilerle ve diğer konularda tartışmaların yapıldığı düzenli süreçlerdir. Ancak, herhangi bir kredi borcunun yalnızca şube sorumlusu tarafından düzenlendiği not edilmektedir (Balkız ve Öztürk, 2013: s.19).

Temerrüt riskinin yüksek olması nedeniyle borçlanma ancak kapsamlı kontroller yapıldıktan sonra yapılmaktadır. Tüm mikrofinans programlarının bir krediyi onaylamadan önce izlediği özel kurallar bulunmaktadır. Mikrofinans programlarını benzersiz yapan ve özellikle düşük gelirli sektörün ihtiyaçlarına uygun hale getiren özellik, teminatların veya menkul kıymetlerin kredi almak için mutlaka gerekli olmalarıdır. Gerekli değerlendirme ve belgeler yapılmakta, işin ve bireyin grubunun kredilerin geri ödemesi için uygulanabilirliğinin kontrol edilmesi için tüm özen gösterilmektedir. Temerrüt riski yüksek olan bu tür kurumların benzersiz yapısı ve yukarıda belirtildiği gibi işleyiş biçimleri asgari temerrüde düşme oranı sağlamıştır ve kredilerin % 95'inden fazlası geri ödenmektedir. Bu muazzam bir başarı ve daha da fazla büyüme gerektirmektedir (Ngo ve diğerleri, 2014: s.189).

Performansları nedeniyle, mikrofinans kuruluşları bağışçılar, özel sermaye fonları ve hatta diğer finansal kuruluşlar tarafından finanse edilmektedir. Yöntem, işlemlerin gerçekleştirilmesinde teknolojinin yaygınlaştırılması ve mümkün olan en iyi şekilde kullanılmasıyla geliştirilebilmektedir. Banka kartları swiping makineleri ve hatta akıllı telefonlar gibi satış noktası terminaleri bunlardan bazılarıdır. Teknolojinin etkin kullanımı sadece kurumlara daha geniş nüfuzda yardımcı olmakla kalmayacak, aynı zamanda süreçleri daha basit ve daha hızlı adımlara dönüştürecektir. Bu kurumlar sadece kendileri için değer yaratmakla kalmamakta, yoksulların refahını arttırarak ve daha önce mahrum bıraktıkları hizmetleri sunarak tüm ülke için değer yaratmakta ve böylece herkese eşit başarı fırsatları sunmaktadır (Baumol ve Blinder, 2015: s.43).

Mikrofinans uygulamaları bankacılığın dışladığı kesime bir çözüm sunarken, aynı zamanda toplumda geleneksel bankacılık kurumlarından farklı şekilde çalışarak topluma katkı sağlamaktadır.

Her bir kredinin verilmesinden önce değerlendirilen uygunluk kriterleri, güçlü finansal teminatlara (maaş gibi) odaklanmamakta, bunun yerine daha fazla “insan” kriterine güvenmektedir. Değerlendirilen kredi yeni bir faaliyet başlatılmasına yardımcı olacaksa, uygulanabilirliği değerlendirme, başvuru formuna ek olarak, borçlu ile yapılan birkaç görüşmeyi de içermektedir (Burgess ve Venables, 2004: s.41).

Bankaların kredi vermek için ihtiyaç duydukları gerçek garanti, grup dayanışma mekanizması ile değiştirilebilmektedir. Örneğin, yatırım fonları veya kooperatiflerle birlikte, her borçlu kendi kendine yardım grupları gibi bir dayanışma garantisi grubu içindeki diğer üyeler için garantör olarak hizmet etmektedir.

Mikrofinans uygulamaları, borçlulara, projelerinde başarılı olmalarına, bütçelerini yönetmelerine yardımcı olmaları için güçlü destek sağlarken, mikro kredi faydalanıcıları ile yakın ilişkiler kurmaktadır. Bu şekilde, klasik bankacılık hizmetlerine ek olarak, MFI odaklı eğitim programları sunabilmektedir. Bu programlar kredi veya aile bütçeleme üzerine, sadece eğitim amaçlı geliştirilmiştir (Lustig ve diğerleri, 2004: s.19).

Her bir kredinin geri ödeme yöntemleri haftalık ödeme tarihlerini kullanmak gibi hedef kitleye uyacak şekilde uyarlanabilmektedir. Ürünler, geleneksel bankacılık dünyasında gerçek eşdeğeri olmayan bir şekilde hedef kitleye uyarlanmaktadır. Bu özellikle grup kredileri için geçerlidir. MFI bir grup borçlu oluşturmak istemekte ve tüm gruba tek bir mikro kredi vermektedir. Genellikle en fakir borçlulara sunulan grup kredileri, herhangi bir garanti gerektirmeyip, bunun yerine tüm grup üyelerinin dayanışmasına dayanmaktadır. Bu bir nevi sosyal güvence yaratmaktadır. Üyeler MFI'nin yanı sıra ortak borçlularından da sorumludur (Case ve Fair, 2007: s.48).

3.1.4. Mikrofinans Yönteminin Yoksulluğu Azaltmadaki Etkisi

Finansal erişim ve kalkınma ile ilgili uluslararası literatür, hanehalkı düzeyinde kredi ile yoksulluk ve eşitsizlik göstergelerinde iyileşmeler arasında doğrudan ve kesin bir bağlantı tanımlamamıştır. Deneysel dönemler, veri kaynaklarının ayarlanması ve her ülkenin ekonomik gelişmesinin bağlamı nedeniyle ampirik sonuçlar değişmiştir. Bu arada, sonuçlar uygulanan metodolojiler bağlamında da farklıdır. Birçok deneysel çalışmada, kontrollü çalışmalara ek olarak kesitsel veri analizi ve panel veri seti modeli gibi farklı metodolojiler kullanılmıştır (Katsushi ve diğerleri, 2012: s.1682).

SayıSız araştırma, mikrofinansın olumlu etkisini aşğıdaki mantıksal akıl yürütme ile göstermiştir. Birincisi, neredeyse çok düşük faizli mikro kredi olarak bilinen mikrofinans, sonradan fakirlerin yanı sıra toplumlar için istihdam, ek gelir ve bireysel aylık gelir oluşturabilen mevcut veya yeni iş fırsatlarını teşvik etmek için potansiyel bir araçtır (Karlan ve Zinman 2010: s.454; Bateman, 2010: s.63; Kaboski ve Townsend, 2012: s.121). Bu fikirler, mikrofinansı, hanelerin dayanıklı mallar veya ev, su pompası, el çekici, bisiklet, motosiklet, TV, radyo, pil gibi üretken varlıklar üzerinde harcama yapmalarına olanak sağlamada temel bir güç olarak gören diğer çalışmalarla tutarlıdır. (Bateman, 2010: s.65; Kaboski ve Townsend 2012: s.118; Banerjee ve diğerleri, 2015: s.29).

İnsanlar mallara ve varlıklara sahip olmak için paraya ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle, mikrofinansa erişim insanlar için bir çözümdür. Pitt ve Khandker'a (1998: s.982) göre, krediye erişim hanehalkı düzeyinde önemli ekonomik teşvikleri etkilemekte ve harcamalarını iyileştirmektedir. Ancak sistem, borçlanma düşük faizli işlem görürse uygulanabilmektedir (Bateman, 2010: s.68). Başka bir deyişle, kar oranının ekonomik olarak mikro kredi faiz oranından yüksek olması gerekmektedir.

Bazı araştırmacılar mikrofinansın zaman zaman bireylerin acil ihtiyaçlarını karşılayarak veya beklenmeyen harcamalarla hane halkının finansal kısıtlarını azaltarak yardımcı olabileceği görüşündedir. Bu onların hayatlarını yansıtılmalarını ve güvensiz ücretlere sahip meslek sorunlarından kaçınmalarını sağlamaktadır (David, 1997: s.31). Genelde insanların hayatının her zaman sorunsuz bir şekilde ilerlemeyeceği ve öngörülmeYen sorunlar karşısında çok savunmasız olabileceği varsayılmaktadır. Bu nedenle, mikrofinanstan gelen acil ihtiyaçlar bazen bu sorunlara dayanabilmektedir. Sonrasında ise, bu maliyetleri telafi etmek için kişileri daha çok çalışmaya zorlayabilmektedir.

Jonathan'a (1998: s.42) göre, mikrofinansın potansiyel etkisi, kırılğanlığın azalması ile pozitif yönde ilişkilidir. Tüketimi yumuşatma etkisi muhtemelen gelir yumuşatmasından kaynaklanıyor gibi görünmektedir. Diğer araştırmalar borçlanma modelinin harcama seviyesini yükseltmek (Akotey ve Adjasi, 2016: s.391), özellikle yiyecek tüketimini (Karlan ve Zinman 2010: s.455; Kaboski ve Townsend, 2012: s.119) ve hane halklarının temel ödemeleri almasının yanı sıra küçük tasarruf ve temel sigortaya erişimlerini de sağlamaktadır. Yoksul hanehalkının temel ödemelerden, tasarruflardan ve sigorta hizmetlerinden yararlanacağı bildirilmektedir; ancak, mikro

kredi deneylerinin, belirli nüfus gruplarını hedef alan mikrofinans projelerinin yararları hakkında karışık bir resim çizdiği de vurgulanmaktadır.

Mikrofinansın aynı zamanda kadınları güçlendirmek için katalizör olarak da görüldüğünü gösteren bazı kanıtlar bulunmaktadır (Akotey ve Adjasi, 2016: s.392; Vathana ve diğerleri, 2017: s.22).

Gelişmekte olan ülkelerde, eğitime fon sağlamak büyük bir yatırım gerektirmektedir. Bu nedenle, haneler çocuklarının eğitimini ve sağlığını finanse etmek ve daha sonraki aşamada insan sermayesini teşvik eden yeni beceriler veya mesleki eğitimler almak için mikrofinansmana erişebilmektedir. Bu fikir, Amendola ve arkadaşlarının (2016: s.42) yakın tarihli bir araştırması ile uyumludur.

Yukarıda açıklandığı gibi mikrofinansın ortak sonuçları, kesinlikle yoksulluğun azaltılmasına (Burgess ve Pande, 2003: s.787; Honohan, 2004: s.38; Beck ve diğerleri, 2007: s.42) ve refah iyileşmesine (Mahjabeen, 2008: s.1085) yol açacağı yönündedir. Bu, bir toplum içinde daha düşük gelir ve servet eşitsizliği fikrini desteklemektedir (Khandker ve Faruquee, 2003: s.202; Beck ve diğerleri, 2007: s.44; Mahjabeen, 2008: s.1085), toplumun uyumlaştırılması ve sosyal, ekonomik ve politik sorunların riski düşmektedir.

Bununla birlikte, önceki bulguların aksine, mikrofinansın olumsuz olabilecek bir etkisi, bazı bağlamlarda, yoksulluğu azaltma ve refahı iyileştirmede başarısızlıkları da tespit edilmiştir. Hanehalkının yüksek fazi oranlı kredilere sıklıkla erişebildiği üretken olmayan amaçlar için kullandığı (Brett, 1999: s.123), hatta üretken amaçlarla kullandığı, ancak düşük karlı faaliyetlere yatırım yapmaları sonucu olumsuz dönüşleri olabilmektedir. Mikrofinansın arz ve talep yönleri incelendiğinde, mikrofinans uygulamalarının sağladığı kolay krediler neredeyse ağır borçlanmalara neden olabilmektedir (Bateman, 2017: s.21).

Garikipati (2008: s.2631) mikro kredilerin kırsal Hindistan'da kadınları güçlendirmeyebileceğini keşfetmiştir. Yazar, kadınlara sağlanan kredilerin çoğu zaman hanehalkının varlıklarını ve gelirlerini arttırmaya yönlendirildiğini açıklamıştır. Ek olarak, başarısızlık muhtemelen çocuk işçiliğindeki artış, aile üyelerinin göçü ve topraksız olmasıyla da ilgilidir çünkü hanehalkları ağır borçlarını ödemek için bu varlıkları satmak zorunda kalmıştır.

Maldonado ve Gonzalez-Vega (2008: s.2448), Bolivya'daki mikrofinans kuruluşlarında artan çocuk emeği talebinin olumsuz etkilerine dikkat çekmiştir. Mikrofinans sektörlerinin başarısızlığı çoğu zaman sadece hanehalkının refahını

düşürmekle kalmaz, aynı zamanda onları borçluluk ve yoksulluk döngüsü içinde de hapseder. Bu mantık, Adams ve Von Pischke (1992: s.1466) tarafından, mikrofinansın, yoksulluk çeken haneleri yoksulluk tuzaklarından çıkaramayacağı iddiasını doğrulamaktadır.

Bazı analizler mikrofinans ve hanehalkı refahı arasında bir ilişki göstermediğini ve krediye erişimin kişi başına gelirler, gıda güvenliği ve kredi programı yararlanıcılarının beslenme durumu üzerinde sınırlı bir etkisi olduğunu tespit etmiştir (Diagne ve Zeller, 2001: s.19). Öte yandan, bir bireyin ve hanehalkının borçlanmasının artmasına neden olan dikkatsiz borç verme uygulamaları nedeniyle takipteki alacak sayısındaki artış, tüm mikro kredi sektörünü çökertme tehlikesi ile karşı karşıya kalabilmektedir (Bateman, 2017: s.25).

Mevcut literatür taraması, mikrofinansın vaat ettiği olumlu sonuçların, hanelerin doğru amaçlar için, doğru sektörlerde ve düşük faiz oranlı doğru kurumlardan krediye erişmesi gereken şartlarla birlikte gitmesi gerektiği hipotezini desteklemektedir. Pazarlıkta teknik açıdan bakıldığında, çoğunlukla hanehalkının refahını ölçmek için gelir göstergelerine ilişkin analizler bulunmuştur. Bununla birlikte, hanehalkları refahlarını iyileştirdiğinde, bu sadece gelirlerini değil, muhtemelen varlıklarını ve harcamalarını da geliştirdikleri anlamına gelmektedir.

Mikrofinans hizmetlerine her yönüyle daha yüksek erişimi olan hanehalkının (mikrofinans erişim, resmi kredi ve üretken kredi) sayısının az olması muhtemeldir. Yüksek eğitilmiş üyelere sahip olan hane halklarının, sürekli gelir getiren üyelerin yüzdesinin ve aile mesleği kararlarında kadınların rolünün daha yüksek olması, bu imkanlara ulaşmayı arttırmaktadır. Daha fazla mesleki beceri ve iş eğitimi almak, hanehalkının fakir olmasını engellemektedir.

Gelişmekte olan ekonomilerde ve özellikle kırsal alanlarda, gelişmiş dünyada finansal olarak sınıflandırılacak pek çok faaliyet para kazanmamaktadır. Yani, onları yürütmek için para kullanılmamaktadır. Bu genellikle insanların parayla sağlayabilecekleri hizmetlere ihtiyaç duymaları durumundadır. Ancak bu hizmetler için gerekli olan tüketilebilir fonlara sahip olmayan insanlar onları başka bir şekilde edinme yollarına yönelmektedir.

İnsanlar, öncelikle nakit dışı değer biçimleri oluşturarak ve değiştirerek, bu ihtiyaçları karşılamak için yaratıcı ve çoğu zaman işbirlikçi yollar bulmaktadırlar. Nakit paranın yerine geçenler ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, genellikle hayvancılık, tahıllar, mücevherler ve değerli metalleri içermektedir. Marguerite Robinson'ın (2001:

s.54) Mikro Finans Devrimi'nde tanımladığı gibi, 1980'ler mikrofinansla büyük ölçüde karlı bir şekilde ulaşabileceğini göstermiştir. 1990'larda mikrofinans bir endüstri olarak gelişmeye başlamıştır. 2000'li yıllarda, mikrofinans endüstrisinin hedefi, karşılanmamış talebi çok daha geniş bir ölçekte karşılamak ve yoksulluğu azaltmada rol oynamaktır. Geçtiğimiz birkaç on yılda uygulanabilir, ticari bir mikrofinans sektörü geliştirilmesinde büyük ilerleme kaydedilmesine rağmen, endüstrinin dünya çapındaki yoğun talebi karşılayabilmesi için çözülmesi gereken birkaç konu bulunmaktadır. Sağlam bir ticari mikrofinans endüstrisi oluşturmanın önündeki engeller veya zorluklar şunlardır:

- Uygunsuz bağış sübvansiyonları,
- Mevduat alan mikrofinans kuruluşlarının kötü düzenlenmesi ve denetlenmesi,
- Tasarruf, havale veya sigorta ihtiyaçlarını karşılayan az sayıda mikrofinans kuruluşunun yer alması,
- Mikrofinans kuruluşlarında var olan sınırlı yönetim kapasitesi,
- Mikrofinans kuruluşlarındaki kurumsal verimsizlik,
- Kırsal, tarımsal mikrofinans yöntemlerinin daha fazla yayılması ve benimsenmesi ihtiyacı,
- Üyelerin bir kredi sağlamak için teminat eksikliği.

Hermes'e göre (2014: s.1030) mikrofinans, gelir eşitsizliğini azaltmada ve sosyo-ekonomik sınıflardan vatandaşların ekonomide yer almasına izin veren uygun bir araçtır. Ayrıca, katılımın gelir eşitsizliğinde düşüş eğilimine yol açtığını göstermiştir (Hermes, 2014: s.1030).

Rutherford (2000: s.47), fakir insanların para yöneticileri olarak karşılaştıkları temel sorunun faydalı bir şekilde büyük miktarda para toplamak olduğunu savunmaktadır. Yeni bir ev inşa etmek, inşaat işlerine devam etmek için yeterli olana kadar farklı yapı malzemelerinin yıllarca korunmasını gerektirmektedir. Tüm değerler ihtiyaç duyulmadan önce biriktirildiği için, bu para yönetimi stratejisine tasarruf denilmektedir.

Genellikle, insanlar ihtiyaç duyduklarında yeterli paraya sahip olmadığından, borç almaktadırlar. Fakir bir aile akrabalarından toprak, yiyecek vs. satın almaya veya bir mikrofinans kuruluşundan bir dikiş makinesi satın almak için borçlanmaya gidebilmektedir. Bu krediler, maliyet gerçekleşikten sonra tasarruf edilerek geri

ödenmesi gerektiğinden, Rutherford buna da tasarruf demektedir. Rutherford'un amacı, mikro kredide sorunun sadece yarısını ve tartışmasız daha az önemli olanı ele almasıdır. Yoksul insanlar varlıklarını korumak ve tasarruf etmek için borç almaktadırlar. Mikro kredi kurumları kredilerini, fakir insanların sayısız risklerini yönetmelerine yardımcı olan tasarruf hesapları aracılığıyla fonlamaktadır.

Çoğu ihtiyaç tasarruf ve kredi karışımıyla karşılanmaktadır. Grameen Bank ve Bangladeş'teki diğer iki büyük mikrofinans kuruluşunun karşılaştırmalı etki değerlendirmesi, kırsal tarımsal olmayan mikro işletmeleri finanse etmek için müşterilere 1 dolar borç verdiklerini, yaklaşık 2,50 doların çoğunlukla müşterilerinin tasarrufundan kaynaklandığını ortaya koymuştur. Bu, Batı'da aile işletmelerinin çoğunlukla tasarruflardan finanse edildiği ve bu durumun özellikle de ilk çalışma sırasında yaşanan deneyime paralel olduğu söylenebilir (Khandker, 1998: s.81).

Son zamanlarda yapılan çalışmalar da gayri resmi tasarruf yöntemlerinin güvensiz olduğunu göstermiştir. Örneğin, Uganda'da Wright ve Mutesasira'nın (2001: s.37) yaptığı bir araştırma, muhtemelen kayıt dışı sektör içerisinde tasarruf sağlama seçeneğine sahip olmayanların biraz para kaybetmek zorunda kaldıklarına, bu tutarın orada biriktirdikleri şeylerin yaklaşık dörtte biri olduğu sonucuna varmışlardır.

Rutherford (2000: s.49) ve Wright (2000: s.71), uygulayıcıların mikro kredi paradigmasının kilit bir yönünü yeniden gözden geçirmelerine neden olmuştur. Fakir insanların borç alarak, mikro işletmeler inşa ederek ve gelirlerini artırarak yoksulluktan kurtuldukları görülmektedir. Yeni paradigma, fakir insanların kazandıklarını daha fazla koruyarak ve varlıklarını artırarak birçok güvenlik açığını azaltma çabalarına daha fazla dikkat çekmektedir. Kredi kullanmaları gerekirken, tüketim için borç almanın mikro girişimci için faydalı olduğu görülmektedir. Paradan tasarruf etmek ve gerektiğinde geri çekmek için güvenli ve esnek bir yerin olması, ev ve aile riskini yönetmek için çok önemlidir.

Tasarruf mikrofinans projesi Hindistan'ın güney doğusundaki Vijayawada kentinin gecekondualarında örneklenmiştir. Bu mikrofinans projesi, bir mevduat tahsildarı olan Jyothi'nin, çoğu kadın olan gecekondu sakinlerinden, biriktirmeleri için para topladığı resmi olmayan bir bankacılık sistemi olarak işlev görmektedir. Jyothi, şehirdeki gecekondu mahallelerinde yaşayan insanlardan günde beş rupi toplayarak bu işleme 220 gün boyunca devam etmektedir. Ancak bu kadınların her zaman tasarruf sağlayabilmesi için yeterli kaynağa sahip olmadıkları için 220 gün arka arkaya para toplamamıştır. Sonuçta işlem sonunda 1000 rupi elde edilmiştir. Ancak, bu mikrofinans

tasarruf programında bazı sorunlar bulunmaktadır. Sorunlardan biri, tasarruf ederken, müşterilerin aslında tasarruflarının bir bölümünü kaybediyor olmasıdır. Jyothi her müşteriden her 220 ödemedi 20'sine veya 1.100 rupinin % 8'i olan 100'e rupiye el koymuştur. Bu gecekondaki sakinleri güvendikleri birini bulduklarında, güvenli bir şekilde biriktirmeleri ve birikimlerini sürdürmeleri için birine yüzde 30'a kadar para ödemeye razı olmaktadır. Tasarruflarını lisanssız, gayri resmi kişilere emanet etme riski de bulunmaktadır. Ancak, gecekondaki sakinleri bu riski kabul etmeye isteklidir, çünkü evde tasarruf yapamamakta ve ülkelerindeki bankaları kullanamamaktadırlar. Bu mikrofinans projesinin ayrıca kadınların güçlendirilmesi ve ebeveynlere çocuklarının eğitimi için para biriktirme imkanı verilmesi gibi birçok faydası bulunmaktadır. Bu özel mikrofinans projesi, tasarruf projesinin yararlarına ve sınırlamalarına bir örnektir (Rutherford ve Arora, 2009: s.41).

Bir başka tasarruf mikrofinans projesi Kenya, Nairobi'de Dönen Tasarruf ve Kredi Dernekleri veya ROSCA'lar girişimi tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu küçük ölçekli bir örnektir, ancak Rutherford (2000: s.51), Nairobi'de tanıştığı ve ROSCA'da çalıştığı bir kadını anlatmaktadır. Her gün 15 kadın 100 şilin biriktirecek, böylece 1.500 şilin götürü bir miktar olacak ve 15 kadının her gün 1'i bu götürü parayı alacaktır. Bu 15 gün boyunca devam edecek ve bu gruptaki başka bir kadın götürü tutarı alacaktır. 15 günün sonunda yeni bir döngü başlayacaktır. Bu ROSCA girişimi yukarıdaki tasarruf örneğinden farklıdır, çünkü ROSCA ile ilişkili hiçbir faiz oranı yoktur, ek olarak herkes ortaya koyduğu miktarı geri almaktadır. Bu inisiyatif çalışmak için güven ve sosyal sermaye ağları gerektirmektedir. Bu nedenle ROSCA'lar sıklıkla birbirlerini tanıyan ve karşılıklılık sahibi olan insanları içermektedir. ROSCA, marjinal grupların sahip oldukları belirli ihtiyaçları karşılamak ya da biriktirmek amacıyla bir kerede götürü bir miktar almasını sağlamaktadır.

3.1.5. Mikrofinansın Kadınlar Üzerindeki Etkisi

Gelişmekte olan ülkelerdeki pek çok kadın, çok fakir olmaları nedeniyle geleneksel finansal hizmetlere erişememektedir ve bu nedenle, bir teminat almadan önce bu bankalardan tasarruf etmek gibi bir teminat, geleneksel bankaların taleplerini karşılamamaktadır. Bu nedenle, kadınları kalkınma sürecine dahil olmaları için finansal olarak desteklenmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler tarafından gelişmekte olan ülkelerdeki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ekonomik büyüme ve gelişmeye engel teşkil ettiği görülmüştür. Genel fikir birliği, cinsiyet eşitliğinin iyileştirilmesinin, herhangi bir gelişme stratejisi için büyük önem taşıdığı yönündedir. Bu nedenle birçok bağış kurumu, yoksulluğun azaltılması ve kadınlarla doğrudan ilişkisi olduğu için bir kalkınma stratejisi olarak mikrofinansı başvurmuştur. Cheston ve Kuhn (2002: s.7) tarafından tartışıldığı gibi, mikrofinans kadınların çalışma sermayesine ve eğitime erişimlerini sağlayarak, yoksulluğu hafifletmek ve ekonomik büyümeyi en üst düzeye çıkarmak için üretken kapasitelerini harekete geçirmeye yardımcı olmaktadır.

Genel olarak, kadınların dünyanın en fakir nüfusunun daha büyük bir bölümünü oluşturduğu tartışılmaktadır. Örneğin, İnsani Gelişme raporuna göre, Birleşmiş Milletler günde 1 doların altında yaşayan 1,3 milyon insanın yüzde 70'inin kadın olduğunu bildirmiştir. Bu nedenle, kadınlara finansal hizmetlere erişimde öncelik verme ihtiyacı vardır, çünkü bu istatistiklere göre hareket edilecek olursa toplumda en dezavantajlı olanlar kadınlardır. Kadınların her zaman fakir olmadıkları, ancak temel haklardan kaynaklanan daha savunmasız olma eğiliminde oldukları ve bu nedenle daha az seçeneğe sahip olduklarına dikkat çekmek önemlidir. Kadınlara mikrofinans yoluyla gelir getirici faaliyetlerde bulunmaları için mali yardım verilirse, yoksulluk kırılabilirliği azalabilmektedir (Cheston ve Kuhn, 2002: s.8).

Genel olarak kadınların gelirlerinin hane halkına erkeklerden daha fazla katkı sağladığı düşünülmektedir. Bu nedenle, eğer kadınlara gelir seviyelerinde iyileştirmeye yardımcı olacak maddi yardım verilirse, ailelerinin refah düzeyinin iyileşme olasılığı yükselmektedir. Çeşitli araştırmalar, kadınların gelirindeki iyileşmenin aile gelirinde çarpan etkisi olduğunu göstermiştir (Cheston ve Kuhn, 2002: s.8).

Eğer kadınların mikro finansmana erişimi varsa, güçlenmelerinde etkili bir araç olarak hizmet edeceği varsayılmaktadır. Bunun nedeni, eğer finansal kaynaklar mikrofinans kurumları aracılığıyla kadınların elinde tutulursa, bu durum cinsiyet eşitliğini desteklemeye yardımcı olacaktır (Cheston ve Kuhn, 2002: s.11).

Armendariz ve Morduch (2005: s.179), mikrofinansın temelde kadın bankacılığı olduğu sonucuna varmıştır. Kadınlar, mikrofinans müşterileri ve faydalanıcılarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Yapılan analizler mikrofinans müşterilerinin yüzde 95'inin kadın olduğunu ve 2011 yılı sonunda marjinal olarak yüzde 96'ya çıktığını bildirmektedir (Jolis, 2001: s.14). Dünyadaki toplam borç alanların yaklaşık

yüzde 71'i kadın, en fakir borç alanların yüzde 84'ü yine kadındır (Mosley ve Hulme, 1998; Coleman, 2006: s.81).

Ayrıca mikrofinans kuruluşları, düşük temerrüt oranları nedeniyle kadınları hedeflemektedir (Al-Mamum ve diğerleri, 2014: s.289). Küresel olarak çoğu mikrofinans programı kadınları güçlendirmek için kurulmuştur. Armendariz ve Morduch (2005: s.180), mikrofinansın, kadın kaynaklarını hanehalkı seçimlerinde ve pazarlık gücündeki değişikliklerle arttırarak güçlendirdiğini savunmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, kadınlar en fakir, savunmasız ve yoksullar arasındadır, bu nedenle onları güçlendirmek öncelikli olmalıdır.

Bazı araştırmalar, kadınların kullandığı mikrofinans kaynaklarındaki artışın, özellikle çocuklu ailelerin refahına olumlu yönde etki ettiğini doğrulamıştır (Kabeer, 1998: s.21; Mosley ve Hulme, 1998: s.790; Cheston ve Kuhn, 2002: s.64). Bangladeş'ten Kabeer (1998: s.22) tarafından bildirilen kanıtlar, mikrofinansın kadınlara güç hissi verdiğini, suistimali azalttığını ve bağımsızlıklarını güçlendirdiğini göstermektedir. Nepal'de, Shrestha (2001: s.172), mikrofinans programlarına katılmanın, kadınların ihtiyaçlarını bağımsız olarak satın alma gücünü artırdığını, toplum düzeyinde kararlara daha çok katıldığını ve aile içi şiddete karşı dah güçlü durabildiğini göstermiştir. Benzer şekilde, Bangladeş'teki kadınlar, mikrofinans yöntemi sonucunda ihtiyaçlarını dile getirebildikleri için güçlendiklerini hissetmektedirler (Kay, 2002: s.16).

Gana'da Akudugu (2011: s.250) tarafından elde edilen bulgular, aynı zamanda mikrofinanstan elde edilen finansal sermayenin, sağlık hizmetlerine, eğitime erişimin artması ve gelir seviyelerinin artmasıyla kadınların geçimine olumlu katkıları olduğunu doğrulamaktadır. Bununla birlikte, Norwood (2011: s.172) tarafından yapılan araştırma, bir mikro kredide üyeliğin, Accra'nın her iki banliyösü olan Abokobi ve Pantang'da gebelik kontrolü kullanımını artırmadığını ortaya koymaktadır. Peprah'ın (2012: s.11) yaptığı çalışmalar, mikrofinansın Gana'nın Orta Bölgesi'ndeki Mfantsiman Belediyesinde kadınların refahını önemli ölçüde artırdığını doğrulamaktadır.

Genel olarak, kadınların bir mikrofinans programına katıldıktan sonra güçlendirilmesi gerektiği düşünülürse, bireysel, aile, topluluk ve işletme düzeyinde bazı davranışsal değişiklikler sergilemeleri gerektiği düşünülmektedir. Bu, kadınların kapasitelerinin, krediye erişim, iş eğitimi ve sosyal konularda eğitim gibi yeni etkinliklere katılma gibi teşvik edici faktörlerin sağlanması durumunda başarılabilir.

Genel olarak, mikrofinansın yalnızca kadınları ekonomik olarak değil aynı zamanda aile içinde sosyal ilişkiler çerçevesinde de güçlendirdiğine inanılmaktadır. Kadınların sermayeye erişebilmeleri ve kendi işlerini kurabilmeleri nedeniyle, güven seviyelerinin arttığı varsayılmaktadır. Bu, ekonomik olarak bağımsızlık, güven kazanımları, hane halkına ve topluma maddi olarak katkıda bulunmalarını sağlamasıyla ortaya çıkmaktadır (Peprah, 2012: s.14).

Mikrofinans sayesinde fakir kadınlar işlerini genişletebilir ve gıda güvenliği, çocuklarının eğitimi, ailelerinin acil durumlarını yönetme ve gelecekleri için plan yapma üzerinde olumlu etkileri olabilecek hanehalkı gelirine katkıda bulunabilirler. Bu nedenle, mikrofinansın, kadınları değişimin ekonomik aracı haline gelmesi için yetkilendirdiği görülmektedir (Dichter, 2006: s.14).

Diğer taraftan mikrofinansa erişimin kadınların aile içi şiddetten kaçmalarını sağladığı varsayılmaktadır. Bunun nedeni, kadınların bir tür gelir elde edebilmeleri nedeniyle, kendileri için hazırlandıkları ve bu tür durumlardan kaçabilmeleridir. Dünya Sağlık Örgütü'nün atıfta bulunduğu bir araştırmaya göre, geldikleri bölgeye bağlı olarak kadınların yüzde 23 ile yüzde 69'u, aile içinde fiziksel veya cinsel şiddet yaşamışlardır (Norwood, 2011: s.175).

Ayrıca, mikrofinans kuruluşları sadece kredi olanakları sağlamamakta, aynı zamanda temel muhasebe, defter tutma, müşterilerine yeni iş fırsatlarını tanıtmaya ve benzeri işletme eğitimleri de sunmaktadır. Bu, kadın müşterilerin işlerini yönetmelerine ve geliştirmelerine, ürünlerini çeşitlendirmelerine, satış için sundukları ürünlerin arz ve kalitesini artırmalarına yardımcı olmaktadır (Skarlatos, 2004: s.24). Bu da satış rakamlarını artırmaya ve işlerini büyütme yardımcı olmaktadır.

Mikrofinansa erişim aynı zamanda kadınların evdeki karar alma sürecine katılımını kolaylaştırmakla da ilişkilendirilmektedir. Kadınlar ailenin bakımına katkıda bulunabiliyorsa, büyük kararlar alındığında görüşlerini dile getirmelerine de izin verilmektedir. Ashe'e (2002: s.8) göre, Nepal'de kadınların güçlendirme projesi, müşterilerinin % 68'inin mülk alma ve satma, aile planlaması konusunda karar verme güçlerini artırdığını göstermiştir.

Bunlara ek olarak, çeşitli araştırmalar, mikrofinans gruplarındaki kadınların, buldukları topluluklar içinde tavsiyelerde bulunma, topluluk toplantılarına katılma, sosyal değişim için örgütlenme konusunda önemli bir rol oynadığını göstermiştir. Bunu, mikrofinans kuruluşlarından edindikleri sermayenin bir sonucu olarak, topluma finansal olarak katkıda bulunma kabiliyetleri nedeniyle yapabilmişlerdir. Mikrofinans kurumları

kadınları sadece ticari faaliyetlerde eğitmemektedir; kadınlara sosyal konular, sağlık sorunları, aile ihtiyaçlarına nasıl cevap verecekleri gibi yaşamın diğer yönleri hakkında da tavsiyelerde bulunma eğilimindedir.

3.2. Türkiye'deki Mikro Kredi Uygulamaları

Mikrofinans hizmetlerine olan talep, operasyonları ve büyümeyi finanse etmek için finansmana erişmek isteyen küçük işletmeler açısından değerlendirilmektedir. Ayrıca, işletmelere yatırım yapmak, ev ekonomisine katkıda bulunmak ve diğer tüketim ihtiyaçlarını karşılamak için krediler, tasarruflar ve diğer hizmetler de dahil olmak üzere bir dizi finansal hizmet arayan fakir ve düşük gelirli hane halkı perspektifinden de ele alınabilmektedir.

Türkiye'deki küçük işletmeler, Türkiye ekonomisinin görünürde en verimli bir parçasıdır. KOBİ'ler Türkiye'deki tüm girişimlerin yüzde 95 ila yüzde 99'unu oluşturmaktadır. Tarım dışı KOBİ'ler işgücünün yüzde 40'ından fazlasını istihdam etmekte ve ihracatın yüzde 30-40'ını üretmektedir (Parlakkaya ve Çürük, 2016: s.14).

Sadece esnaf, hizmet sağlayıcı ve zanaatkar işletmelerine hitap eden Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK), Türkiye'de 1-10 arasında çalışanı olan 4 milyon işletme bulunduğunu tahmin etmektedir. Bu işletmelerin iki milyonu TESK'e kayıtlı olup çoğunluğu şahıs işletmeleri oluşturmaktadır. Bağımsız yasal statüye sahip 700.000 KOBİ, Ticaret Odası'na kayıtlıdır. Türkiye'de kayıtlı işletmeler ağır vergilendirmeye tabi olduğundan, çoğu işletmenin gayri resmi olarak kalması muhtemeldir. Kayıt dışı işletmelerin sayısı tahminen 500.000 ila 8 milyon arasında değişmektedir. Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Raporu'na göre, kayıt dışı sektörde 6.3 milyon serbest meslek sahibi kişi veya işveren bulunmaktadır. Serbest meslek ve kayıt dışı çalışan sayısı, resmi işsizlik oranlarındaki artış sebebiyle artmaktadır. Resmi ve gayri resmi sektör girişimleri arasında ticaret, tekstil ve kilim üretimi, dükkan sahipleri, manavlar, ayakkabıcılar, hizmet sağlayıcılar bulunmaktadır (Parlakkaya ve Çürük, 2016: s.14).

Resmi sektör kredilerinin yaklaşık % 100'ünün halen devlete ait işletmeler aracılığıyla erkeklere sağlandığı görülmektedir. Bununla birlikte, kadınlar, toplam istihdamın % 27'sini temsil eden işgücünün önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Tüm kayıt dışı çalışanların yaklaşık 1/3'ü kadındır ve kadınların girişimcilik faaliyetlerinin % 50'den fazlası ev eksenlidir. Ev eksenli faaliyetler, bazı durumlarda, özellikle erkek

aile üyelerinin mevsimlik ya da yarı zamanlı çalışmalarda kullanıldığı durumlarda, bir aile için tek sabit gelir kaynağı olabilmektedir. Tüm ev çalışanlarının krediye erişimi olmasına veya ihtiyaç duymasına rağmen, Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı Maya Mikro Finans İşletmesi, kadın borçluların potansiyel talebini 1.7 milyon olarak tahmin etmektedir (Gül ve Altındal, 2016: s.15).

Kırsal alanlardaki küçük tarım işletmeleri de Türkiye ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye'de, % 95'i küçük işletmelere dayanan 4,1 milyon tarım işletmesi bulunmaktadır. Tarımda yaklaşık dokuz milyon insan istihdam edilmektedir. Tarım, işgücünün % 40'ını ve GSMH'nin % 15'ini oluşturmaktadır. Tarım sektörü, mikrofinans hizmetleri için önemli bir pazar segmentini temsil etmektedir. Geleneksel olarak mikrofinans işletmecileri, teknoloji ve ürün geliştirmeyi kentsel alanlardaki ticaret ve hizmetlere odaklanmış olsalar da, kırsal, tarımsal ve tarımsal olmayan pazar segmentlerinin büyüklüğü ve önemi, bu pazara hizmet veren kurumların, ürünlerin ve teknolojilerin gelişimini gerektirmektedir (Gül ve Altındal, 2016: s.15).

Finansal hizmetlere olan talep, mikro ve küçük işletmelerin faaliyetlerini ve genişlemelerini finanse etmenin ötesine geçmektedir. Bireyler ve hane halkları ayrıca evlerini iyileştirmek ve diğer tüketim ihtiyaçlarını karşılamak için finansmana erişmeye çalışmaktadır. İnsanlar, büyük alımları finanse etmek için ve kriz dönemlerinde bir güvenlik ağı sağlamak için kullanılabilecek tasarruf hizmetlerine erişme çabasındadır. Tasarruf hizmetleri, gelirler ve sigorta hizmetleri dahil olmak üzere diğer finansal hizmetler için talep konusunda çok az bilgi bulunmaktadır.

Türkiye'deki mikrofinans hizmetleri pazarı çok çeşitli potansiyel müşterileri içermektedir. Büyüklüğü ve finans sınırlarının ötesinde bulunan bankasız nüfusların kapsamı nedeniyle, pazarın önemli potansiyeli bulunmaktadır. Aşağıdakiler, hedef pazardaki potansiyel pazar segmentleri senaryosunu göstermektedir (Demir, 2017: s.14):

- Yelpazenin bir ucunda aile üyeleri tarafından sahip olunan ve işletilen serbest meslek sahibi ve kayıtsız, gayri resmi sektördeki işletmeler bulunmaktadır. Bunlar arasında işsizlik sonucu kayıtdışı pazara yeni giren veya düşük ücretli istihdam veya mevsimlik iş gücüne ek olarak küçük gelir getirici faaliyetler yapanlar olabilmektedir. Bu işletmeler aynı zamanda bir hanehalkının tek gelir kaynağı olabilmektedir. Bu segmentteki bazı üreticiler, ev tabanlı üretken

faaliyetlerde bulunur; bu bölüm hem erkekleri hem de kadınları içermektedir. Bu segment şu anda yalnızca gayri resmi kredi kaynaklarına erişebilmektedir.

- Başka bir pazar segmentinde bir, belki de daha fazla çalışanı veya birlikte çalışan birkaç ortağı olan daha köklü küçük işletmeler bulunmaktadır. Birçoğu TESK'ye kayıtlıdır ve bazıları TESK üye kooperatifleri ağı olan TESKOMB üyesidir. Bu işletmeler mülk sahibi olmayabilir ve ayrıca resmi kredi kaynaklarına erişim sağlayamayabilir. Kayıt dışı finansmana ve şirket içinde yaratılan fonlara (karlar) sınırlı erişim ile bunlar şu anda düşük büyüme gösteren işletmelerdir. Hem kırsal hem de kentsel alanlarda bulunmaktadır.
- Diğer bir pazar segmenti, kredileri güvence altına almak için kullanılacak varlıkları olan kayıtlı işletmeleri içermektedir. Bazıları dahili olarak oluşturulan fonlara güvenmekte, bazıları ise bankalardan kredilere erişmeye çalışmaktadır. Farklı kaynaklardan finansman arayıp cari hesaplar ve kredi kartları gibi diğer hesap hizmetlerini istemektedirler.
- Bir başka pazar ise, tarım sektöründe kullanılan hanelerdir. Çeşitli tarımsal ve tarımsal olmayan gelir getirici faaliyetlere sahiptirler ve değişken gelir akışlarını yönetmek için hem kredilere hem de diğer hesap hizmetlerine ulaşmak istemektedirler. Ziraat kooperatiflerinin üyeleridir, ancak Ziraat Bankası hizmetlerine erişimleri bulunmamaktadır.

Önemli pazar bölümlenmesini yansıtan kredilere olan talep, 200 ila 7.000 dolar arasında değişen geniş bir kredi yelpazesini yansıtmaktadır. Kredi talebinin çoğunluğunun 500 ile 3000 dolar arasında olması muhtemeldir. Pazarın geniş bölümlenmesi, bölgeler ve nüfusun bölümleri arasındaki önemli gelir eşitsizliğini yansıtmaktadır. 2001 İnsani Gelişme Raporu'na göre, satın alma gücü paritesinde ki kişi başına düşen GSYİH, 1998 yılında ortalama 6,486 ABD doları olarak hesaplanmış, ancak şehirler arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Genel olarak bakıldığında, mikrofinans hizmetleri, kişi başına düşen GSYİH'nin % 20'si ile % 25' i arasında değişmektedir. Türkiye'de 2002 yılında kişi başına düşen GSYİH, 2.605 dolardı. Halk Bankası tarafından küçük işletmelere kooperatifler aracılığıyla verilen kredilerinin (10 Milyar TL) üst limitleri bulunmaktadır. Halk Bankası tarafından mikro girişimcilere verilen ortalama kredi büyüklüğü şu anda 2 bin doların altındadır (Aşkın ve Barış, 2015: s.7).

Ancak burada ortaya çıkan sonuçlar titiz verilere dayanmamaktadır. Türkiye'deki işletmelerin ve hanelerin finansal hizmet ihtiyaçlarını çeşitli pazar segmentlerinde anlamak için önemli ek araştırmalar gerekmektedir. Finansal hizmet ihtiyaçları, borçların çok ötesine uzanmakta ve mevduat hizmetleri, sigorta hizmetleri, havale ve hatta emeklilik fonlarını içermektedir.

Türkiye'deki mikrofinans hizmetleri için potansiyel pazarın çok büyük olduğu görülmektedir. Hem resmi hem de kayıt dışı sektörde serbest meslek sahibi ve mikro ve küçük işletmelerin sayısının tarımsal işletmeler de dahil olmak üzere 3.2 ila 9.5 milyon arasında olduğu tahmin edilmektedir (Parlakkaya ve Çürük, 2016: s.18). Bununla birlikte, Türkiye'deki pazar gelişiminin erken aşamalarında, kredi hizmetlerine yönelik gerçek talep, geri ödeme kapasitesi ve geri ödeme isteği ile sınırlandırılmaktadır. Bununla birlikte, sınırlı etkili talep, pazardaki potansiyel tedarikçiler için çekici olması gereken çok önemli pazar sayılarına dönüşmektedir.

Türkiye'deki birçok küçük işletme, büyük ölçekli modern işletmelerden ciddi bir rekabet baskısı altında görünmektedir. Küçük marketler, özellikle fiyatlarının düşmesine neden olabilecek kentsel alanlarda daha büyük market zincirlerinin ortaya çıktığını belirtmiştir. Serbest çalışan bir kuyumcu, büyük miktarlarda hammadde satın alabilen ve fiyatlarını düşüren daha büyük bir rakiple başa çıkmak zorundadır. İşletmeler ayrıca, karın yalnızca sıkışık marjlarla değil, mevcut ekonomik ortamda mal talebinin daha az olmasıyla sınırlı olduğunu belirtmiştir. Kayıtlı küçük işletmelerin performansı, hem gerçek hem de işlemsel, vergi ve bürokratik gereksinimlerin yüksek maliyetleri nedeniyle daha da azaltılmıştır.

Mikrofinans endüstrisinin büyüdüğü birçok pazarda, ticaret ve hizmetler alanındaki işletmelerin çok yüksek geri dönüş oranları ve çok hızlı bir mal devri söz konusudur. Yüksek getiri oranları ve hızlı stok devri, küçük işletmelerin mikrofinans kredilerine olan yüksek faiz oranlarına hizmet etmesini sağlamaktadır. Türkiye'de piyasa baskısının bir sonucu olarak, birçok işletme borca servis verme konusunda zorlukla karşılaşabilmektedir. Yine aynı sebeple işletmeler borç finansmanı yoluyla büyümek istememektedir.

Türkiye'deki birçok mikro ve küçük işletme, uzun yıllardır faaliyet göstermektedir. Bu tür birçok işletme yalnızca dahili olarak oluşturulan fonlara güvenmektedir ve borçlara ulaşmakla ilgilenmemektedir. Nitekim, yapılan bir ankette enflasyonun, vergilerin ve mal ve hizmetlere yönelik depresif talebin işletme

gelişmesinde sermayeye erişim eksikliğinden daha büyük engeller olduğu tespit edilmiştir (Coşan ve Çiloğlu Yörübulut, 2017: s.49).

Birçok küçük üretici, gelirin ve karın, piyasalara erişimin yetersizliği ile sınırlı olmasından şikayet etmektedir. Mikrofinansın büyüdüğü birçok ekonomide, küçük işletmeler tarafından üretilen mal ve hizmetler yerel pazarlarda satılmaktadır. Türkiye'de, özellikle imalat ve tarımda, sektörün ürettiği birçok ürün için sınırlı yerel pazarlar olduğu görülmektedir.

Türkiye'de zayıf bir kredi kültürü bulunmaktadır. Borçlular arasında geri ödeme yapmak için seçici bir isteklilik vardır. Bu zayıf kredi kültürünün tüm pazar segmentlerinde var olduğu görülmektedir. Resmi bankacılık sektöründe takipteki alacaklar hem devlet hem de özel bankalarda yüksektir. Zayıf kredi kültürü, çeşitli faktörlerden kaynaklanmaktadır. Çoğu durumda, kredi verenler geri ödemeyi zorlayacak sistemler, uzmanlık ve teşviklerden yoksundur. Politikacıların, sık sık, özellikle de küçük çiftçilerin borçlarından kurtulması için borçlanmayı iptal ettiği bilinmektedir.

Mikrofinans operatörleri, geri ödeme isteklerini ve kapasitelerini doğru bir şekilde değerlendirmelerini sağlayan araç ve teknolojilerin uygulanmasına büyük önem vermelidir. Mikrofinans işletmecileri de ürünlerini dikkatlice geliştirmek ve pazarlamak zorunda kalmaktadır. Dahili olarak yaratılan fonlara dayanan işletmeler, büyük ölçüde kredilere erişememeleri nedeniyle, resmi finans kaynaklarını aramak konusunda isteksiz olabilmektedir (Coşan ve Çiloğlu Yörübulut, 2017: s.49).

Küresel olarak, aşağıdaki kurumsal modeller Türkiye'de en yaygın mikrofinans hizmetleri sağlayıcılarıdır;

- Sivil toplum örgütleri. Bunlar genellikle kar amacı gütmeyen, sadece kredi veren kurumlardır.
- Küçük işletme pazarına hizmet etmek için bir iş kolu kuran ticari bankalar veya bankacılık dışı finansal kurumlar. (Bazı ticari bankalar, yalnızca mikrofinans sektörüne odaklanan yan kuruluşlar kurmuştur.)
- Özel olarak küçük işletmelere hizmet vermek üzere kurulmuş mikrofinans bankaları.
- Üyeye ait kredi ve tasarruf kooperatifleri veya kredi birlikleri.

Türkiye'de, mikrofinans kavramı son zamanlarda kamuoyu tartışmalarında da ortaya çıkmıştır. Mikrofinansın finansal sistemde alt sektör olarak tanınması yeni olmakla birlikte, devlete ait bankalar, Halk Bankası (ticaret ve hizmet sektörlerini hedefleyen) ve Ziraat Bankası (tarım sektörünü hedefleyen), küçük işletmelere yıllardır hizmet vermektedir. Hizmet sunumundaki ciddi kısıtlamalara ve geleneksel varlık temelli teminat gereklilikleri verilen sınırlı sosyal yardım derinliğine rağmen, bu bankalar şu anda piyasadaki ezici baskın oyuncularlardır ve muhtemelen en azından kısa vadede öyle kalacaktır. Sivil toplum arasında, sınırlı sayıda kuruluş, aynı kredi ve nakit olarak, kredi dağıtımı ile uğraşmaktadır. 2002'de, Kadın Emeğini Destekleme Vakfı (KEDV), Türkiye'deki ilk mikrofinans kuruluşu olan, Maya Mikrofinans Girişimi'ni kurmuştur. Halen ticari olarak uygulanabilir bir yolda olan tek STK mikrofinans işlemini temsil etmektedir. Ne özel ticari bankalar ne de kredi sendikaları sektör gelişiminde belirleyici bir rol oynamıştır (Ceyhan, 2018: s.135).

Türkiye' de mikro krediyle ilgili kuruluşlara da kısaca değinecek olursak; Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV), 1986 yılında dar gelirli kadınların yaşam kalitelerini ve ekonomik durumlarını iyileştirmelerine destek olmak ve yerel kalkınmada liderliklerini güçlendirmek amacıyla kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum örgütüdür. KEDV, dar gelirli kadınların yoksullukla mücadeledeki uzmanlıklarına, ailelerini ve toplumu geliştirme güçlerine inancıyla, onlarla ilkeli bir ortaklık anlayışıyla çalışmakta, tüm projelerini onların ve çevrelerinin sinerjisiyle geliştirmekte, yerel yönetimler ve toplumdaki diğer aktörlerle işbirliği yapmaktadır. 29.01.2001 tarihli, 2001-2009 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kamu yararına kuruluş statüsü bulunmaktadır. Çalışmalarını İstanbul'un dar gelirli semtleri, depremde etkilenen bölgeler, Ege ve Güneydoğu Anadolu başta olmak üzere Türkiye genelinde çeşitli illerde sürdürmektedir. KEDV ayrıca çalışmalarını yaygınlaştırmak amacıyla bu programları hizmetlerine dahil etmek isteyen Türkiye'nin her yerinden belediyelere, sivil toplum kuruluşlarına, kalkınma projelerine ve destek talep eden kadın gruplarına eğitim, danışmanlık ve izleme desteği sağlamaktadır. KEDV kuruluşundan bu yana kadınlar açısından öncelikli olduğuna inandığı 4 temel konuda (Erken Çocukluk Eğitimi, Ekonomik Güçlendirme, Kapasite Geliştirme ve Afete Hazırlık Programı) programlar geliştirmiş ve uygulamıştır. KEDV, bu faaliyetleriyle her yıl yaklaşık 3000 çocuk ve kadına eğitim ve diğer kapasite geliştirme olanakları sunmaktadır. MAYA Haziran 2002'de Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı'nın (KEDV) bir iktisadi işletmesi olarak kurulmuştur. Amacı, küçük çaplı bir iş yapmakta olan dar gelirli

kadınlara, bu işlerini geliştirebilmeleri ve ekonomik hayata aktif olarak katılabilmeleri için küçük miktarlarda borç para vermektir. MAYA Türkiye'nin ilk mikro kredi kurumudur. Merkezi İstanbul'da olan MAYA, operasyonlarına 1999 depreminden en çok etkilenen illerimizden biri olan Kocaeli'nde başlamış, daha sonra İstanbul, Düzce, Sakarya ve Eskişehir'de kredi vermiştir. Şu an Kocaeli, Sakarya ve Eskişehir'de faaliyetlerine devam eden MAYA, bugüne kadar 12.000'den fazla kredi verilmiştir. Verilen kredilerin toplam meblağı 11 milyon TL'yi geçmiştir. MAYA'nın hedef kitlesi, kendi işini yapan ya da yapmak isteyen kadınlara borç para sağlamaktadır. Kadın mikro girişimciler genellikle dar gelirli grup içinde yer almaktadırlar. Yaptıkları işler ticaret (%66), üretim (%26) ve hizmet (%8) sektörlerinde odaklanmakta ve küçük yiyecek işleri, evden satış, giysi dikişi/tamiri, el işleri ve kuaförlük gibi işleri içermektedir. Çoğunluğu (%74) ev temellidir; geri kalanlar da semt pazarlarında, sokak tezgahlarında ya da kendilerine ait olan veya kiraladıkları küçük dükkanlarda çalışmaktadırlar. Bu kadınlar, iş alanlarını geliştirmek, sabit varlıklar satın almak ya da işletme maliyetleri için finansmana ihtiyaç duymaktadırlar. Ulaşılabilir kredi kaynakları, ürün için kredi veren ve toptancılar ya da bankalar tarafından kayıtlı işlere verilen ya da 2 kefile verilen 1000TL ve üzerindeki ihtiyaç/tüketici kredilerinden oluşmaktadır. Oysa mikro girişimcilerin büyük çoğunluğu (%80) kayıtlı değildir ya da kefil bulamamaktadırlar. MAYA'nın borç verme metodu, ekonomik olarak aktif olan veya olmak isteyen, ancak bankaların talep ettiği koşulları ve teminatları sağlayamadığı için finansal hizmetlere ulaşamayan dar gelirli kadınları hedeflemektedir. Bu sebeple geleneksel teminat sisteminin yerine kadınlar arasındaki dayanışmanın temel alındığı "Dayanışma Grupları"na kredi vermektedir. Her üyenin kendi borcuyla beraber diğer üyelerin borcundan da sorumlu olduğu bu Dayanışma Grupları, hem MAYA'ya bir tür sosyal teminat sağlayarak riskini azaltır, hem de kadınların sorunlarını paylaşmaları ve birbirlerine destek olmaları için bir zemin sağlayarak toplum içindeki dayanışmayı güçlendirir. MAYA, dar gelirli kadınların kredi ve girişimcilikle ilgili temel bilgileri edinmeleri ve daha bilinçli kredi kullanıcıları olabilmeleri için, kredi öncesinde kadınlara eğitim de vermektedir (<https://www.kedv.org.tr>. Erişim tarihi: 15.07.2019).

Türkiye' de mikro krediyle ilgili diğer bir kuruluşta Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP) dir. Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP), 2003 yılında Diyarbakır milletvekili Aziz Akgül' ün desteğiyle Türkiye İsrâfi Önleme Vakfı (TİSVA), Diyarbakır Valiliği ve Grameen Trust işbirliği ile bir pilot proje olarak Diyarbakır' da faaliyetlerine başlamıştır. TGMP kar amacı gütmeyen

iktisadi bir kuruluş olup, geleneksel bağış ve "sadaka" yerine, Türkiye'de yoksulluğu azaltmak için "mikro kredi" hizmeti sunmaktadır. TGMP nin misyonu; Türkiye'nin bütün dar gelirli ailelerine, kadınlar vasıtasıyla uygun finansal hizmetler sunarak ve onları kendi kendilerine gelir getirici bir faaliyet yapmalarına teşvik ederek, ekonomik ve sosyal durumlarını geliştirmelerini sağlamak ve finansal anlamda sürdürülebilir bir ortam kurmaktır. TGMP, yoksulluk içinde yaşayan kadınlara finansal hizmetler sağlama konusunda öncülük etmektedir, Türkiye genelinde 64 ilde 95 şubesiyle halen 39.000 üzerinde mikrogirişimciye hizmet vermektedir. Resmi (ticari) bankacılık sektörünün aksine mikro kredi, nüfus cüzdanı dışında hiçbir belge veya teminat gerektirmeden sunulmaktadır. TGMP üyelerine Temel Kredi, Girişimci Kredisi, Hayvancılık Kredisi, Sosyal Kalkınma Kredisi, İletişim Kredisi gibi mikro kredi hizmetlerinin yanı sıra Mikro Sigorta, Mikro Konut Sigortası, Gönüllü Tasarruf gibi diğer hizmetlerde sunmaktadır. (<http://tgmp.net> . Erişim tarihi: 15.07.2019)

3.2.1. Bazı İllerimizdeki Mikro Kredi Uygulamaları

Mikro kredi uygulamalarının Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kırsal kadının yoksulluğunun azalmasında, kadın ve çocukların yaşam kalitesinin artırılması ve sosyal hayatta daha güçlü olmasında önemli katkıları olmuştur. Türkiye' de mikro kredinin kadınların yoksulluklarını iyileştirmede ve yaşam kalitelerinde yarattığı etki ile ilgili saha çalışmaları yapılmış, kimi zaman aynı şehir için yapılan çalışmalarda dahi farklı bulgulara erişilebilmiştir. Bunlara rağmen mikro kredi kadın yoksulluğu ilişkisi üzerine Türkiye' nin farklı şehirlerinde yapılan saha araştırmalarında olduğu gibi ampirik araştırmalarda da çoğunlukla mikro kredinin kadın yoksulluğunu azaltmada olumlu etkileri olduğu tespit edilmiştir (Çuhadar ve Algan, 2019: s.93)

Doğan ve Kaya (2013), makalelerinde Türkiye' de mikro kredi sisteminin il uygulamasının ilk örneği olan Diyarbakır ili örneğinde; tarama modeli dahilinde belirlenen 500 kişi 40 sorudan oluşan bir ankete tabi tutulmuştur. Mikro kredi etkinliğini ölçmek adına oluşturulan anket soruları dört faktörde gruplandırılmış olup Ekonomik Güçlenme, Özgüven Yaklaşımı, Yaşam Kalitesi, Toplumsal Ağlar şeklindedir. Anket sonucunda her bir faktörün pozitif eğilimli olduğu ve mikro kredinin etkinliğini en iyi açıklayan faktörün ekonomik güçlenme olduğu çünkü toplumsal yaşamda kadının statüsünün ekonomik özgürlüğüne bağlı olduğu tespit edilmiştir.

Şengür ve Taban (2012), çalışmalarında Eskişehir ilinde yoksulluğun azaltılmasında mikro kredinin etkinliğini tespit etmek için anket yöntemi ile araştırma yapmışlardır. Eskişehir’deki mikro kredi kullanıcıları içerisindeki dört ay ve daha fazla süre ile kredi kullanan 900 kişi içerisinde anket katılımda istekli 336 mikro kredi müşterisine anket uygulanmıştır. Anket sonuçları istatistiksel olarak analiz edilmiş, analiz sonucunda kredi kullanan kadınların %38’i 20-29 yaş arasında, %81’e yakını ilköğretim ve lise mezunu, %70’e yakını sosyal güvenceye sahip (doğrudan veya eşleri üzerinden) ve %80’lik kısmı da evlidir. Mikro kredi müşterisi kadınların kredi kullanım öncesi ve sonrası ortalama gelirlerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmış, kredi kullanan her dört aileden biri yoksulluk sınırının üzerine çıkmıştır. Mikro kredi gelirden olduğu gibi istihdam üzerinde de olumlu etkiler oluşturmuştur. Mikro kredi kullanıcısı kadınların %30’luk kısmı kredi öncesi işsizken krediyle birlikte hem kendileri iş sahibi olmuş hem de %18’lik kısmı en az bir en çok üç kişiye iş imkanı sağlamıştır. TGMP’ nin yoksulluğun azaltılmasında ve istihdamın artmasındaki katkılarının yanında sosyal anlamda da kadınlara katkı sağlamıştır. Malzeme almak ve yaptıklarını satmak gibi nedenlerle kredi kullanıcısı kadınlar evlerinden dışarı çıkarak sosyal hayata karışmış, ekonomik durumlarının iyileşmesiyle ve eşlerinden destek görmeleriyle hem özgüvenlerinde hemde toplumdaki konumları güçlenmiştir. Sonuç olarak TGMP Eskişehir Mikro Kredi Uygulaması yoksul kadınlar açısından hem gelir hem istihdam hem de sosyal yaşama dair olumlu katkılarından dolayı başarılı kabul edilmektedir.

Öz ve Çolakoğlu (2014), Sakarya Grameen Bankası Mikrofinans Şubesi’nde mikro kredi kullanan 90 grup lideri kadınla yüz yüze olarak; mikro kredi kullanıcılarının temel özellikleri, mikro krediyi hangi amaçla kullandıkları, kullanıcıların gelir düzeylerinde önemli bir değişim olup olmadığı, mikro kredinin istihdama katkısı, kullanıcıların yaşam kalitesinde ki değişim ve mikro kredi uygulamasında ne tür sorunlarla karşılaştığı ve sorunların çözümü konusunda görüşmeler yapmışlardır. Sakarya ili için yapılan araştırmanın sonucunda; mikro krediye çoğunlukla evli, çocuklu ve orta yaş grubundaki kadınların rağbet gösterdiği, krediyi kullanma amaçlarının mevcut işlerini büyütmek olduğu, mikro kredi kullanıcılarının gelir düzeylerini arttırdığı ve yoksulluklarını azalttığı ancak istihdama katkısının düşük seviyelerde olduğu, kredi kullananların yarısının maddi yönden rahatlayarak sosyalleştiklerini ve özgüvenlerinin arttığını söylerken, üçte birinin hayatlarında herhangi bir değişim olmadığını belirttikleri için mikro kredinin kadınlara

ve ailelerine ekonomik katkısının çok fazla olduğu, sosyal ve kültürel fonksiyonlarının geri planda kaldığı görülmüştür.

Karaman ilindeki mikrofinans uygulamasında hedef kitle, geleneksel bankacılık sistemi dışında kalan dar gelirli ve ekilebilir bir tarım arazisi bulunmayan kadınlardır (Ceyhan, 2010: s.91).

Ceyhan (2010), tezinde Karaman ili merkezdeki kadınlarının mevcut sosyo ekonomik durumunu ve kredi aldıktan sonraki durumu ortaya koyarak, kadınların ekonomik ve sosyal olarak güçlenip güçlenmediği, kadınların el becerilerini birer gelir kaynağı haline getirip getirmediği, kadının ekonomik olarak kalkınmasının ailenin tümüne ne şekilde yansıdığını saptamayı amaçlamıştır. Çalışmanın sonucunda; grup üyelerinin var olan yeteneklerini kullanarak ekonomik kazanç elde ettikleri ve kendilerine olan güvenlerinin arttığı, kredi kullanan kadınlar gruba dahil olarak bilgi üretmeyi analiz etmeyi ve eyleme geçmeyi öğrenmişler, çalışma grubundaki kadınlar eşlerinden ve çocuklarından ev işleri konusunda yardım almaya başlamışlar, proje başında çalışmaya katılmak istemeyen kadınlar ve civar köylerdeki kadınlar da mikro kredi kullanmak istemişler, kadınlar günlük hayatlarını planlayarak yaşamayı öğrenmişler, kadınlar arasında yardımlaşmanın arttığı görülmüştür.

Taşpınar (2013), tez çalışmasında mikro kredi programının Afyonkarahisar ili uygulamasında mikro kredi kullanıcılarının kredi kullanım öncesi ve sonrası yaşamları arasında gelir, istihdam, refah, statü, sosyalleşme vb. açılardan bir değişim meydana gelip gelmediğini araştırmıştır. Sağlıklı bir karşılaştırma yapılabilmesi için mikro kredi müşterileri içinde en az bir yıllık mikro kredi kullanıcıları araştırmaya dahil edilmiştir. 150 mikro kredi müşterisine kolayda örnekleme yöntemi ile anket uygulanmıştır. 50 soruluk anket, üç soru grubundan oluşturulmuş; ilk soru grubu demokratik özellikleri saptamaya yönelik, ikinci soru grubu kredi kullanmadan önceki gelirlerini ve krediden beklentileri saptamaya yönelik, üçüncü soru grubu da kredi kullanım sonrası durumu, yaşam standardı, tasarruf yapabilmesi, mikro krediden memnuniyet derecesini ölçmeye ve eksikliklerini tespit etmeye yöneliktir. Yapılan anket sonucunda; Afyonkarahisar ilinde mikro kredi kullanan kadınların büyük çoğunluğunun ilerleyen yaş aralığında (41-50 yaş) olduğu, amaçlarının ailelerine/eşlerine destek olmak ve çocuklarını okutmak olduğu, kredi kullanan her 4 aileden birinin yoksulluk sınırının üzerine çıktığı, kullandırılan mikro kredinin beklentileri karşılamadığı ancak müşterilerin kredi kullanmaktan memnun oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM IV

SONUÇ

Mikrofinansmanın kalkınmadaki önemli rolü yadsınamaz. Literatür taramasından, yoksulluğun azaltılmasının bin yıllık kalkınma hedefine ulaşılmasında mikrofinansmanın vazgeçilmez olduğu açıktır, çünkü yoksulların finansal olarak güçlendirilmesi ülkelere ekonomik katkı sağlamaktadır.

Mikrofinans yoksulların finansal sorunlarla başa çıkmalarını sağlar. Birçok etki çalışması, çoğu mikrofinans programının en azından bu fırsatı yoksullara sağladığını göstermiştir. Böylece, mikrofinans programları yoksulların kırılganlığını azaltmıştır. Ancak, mikrofinansmanın tüm yoksulluk sorunlarını çözemediği ve yoksulluğu tamamen ortadan kaldırma amacı taşımadığı da açıktır.

Yapılan birçok çalışma mikrofinansın yoksulluk üzerinde olumlu bir etkisi olabileceği sonucuna varmaktadır. Bununla birlikte, mikrofinansın sağlık, beslenme durumu ve ilköğretime devam etme oranındaki artış üzerinde olumlu bir etkisini destekleyen daha az sayıda araştırma vardır. Mikrofinansın yoksulluğun hafifletilmesi üzerindeki etkisi, oldukça tartışmalı bir konudur. Bununla birlikte, dikkatli bir şekilde uygulandığında ve yönetildiğinde ve hizmetler müşterilerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlandığında, mikrofinansın sadece müşteriler üzerinde değil, aileleri ve toplum üzerinde de olumlu etkileri gözükmektedir. Ayrıca, kalkınma için mikrofinansın gerçek değerinin anlaşılması gerekiyorsa, bu daha geniş etkilerin daha fazla değerlendirilmesine ihtiyaç vardır.

Ampirik kanıtlar, en yoksulların hem ekonomik hem de sosyal refah açısından mikrofinanstan faydalanabileceğini ve bunun mikrofinans kuruluşlarının finansal sürdürülebilirliğini tehlikeye atmadan yapılabileceğini belirtmektedir. Literatürde mikrofinansın en yoksullara yaygınlaştırılmasına karşı sunulan birçok önyargı olsa da, bu durumu destekleyen çok az deneysel kanıt vardır. Ayrıca, eğer mikrofinans kullanılacaksa, en fakirlerin spesifik olarak hedeflenmesi gerekmektedir. Bu olmadan mikrofinans kuruluşlarının bu gruba uygun ve odaklanmış programlar oluşturması pek mümkün değildir.

Konuyla ilgili uluslararası söylemlerin çoğu, mikrofinansmanı yoksulluğu azaltma ve ekonomik güçlenme için önemli bir potansiyele sahip bir yaklaşım olarak ele almaktadır. Daha fazla mikrofinans kurumu yoksulların, yoksulluktan kaçmak için çok

çalışmaya istekli olduklarını kanıtladığından, mikrofinans sektörü 1999 yılından itibaren dikkate değer bir şekilde büyümüştür. Mikrofinans sektöründeki büyüme, mikrofinansın yoksulluk için bir çözüm olduğunun en önemli kanıtlarındandır.

Ancak, mikrofinansın büyük ölçekli etkiye sahip olup olamayacağına dair şüpheler bulunmaktadır. Mikrofinansın etkisi genel olarak kısa vade görülmekte, uzun vadeli, yaygın etkisi sınırlı görünmektedir. İnsanların yoksulluktan kurtulması için krediden daha fazlasına ihtiyacı vardır. Mikrofinanstan ilham alan işletme türleri çoğunlukla bir hane içinde yürütülür ve borç alanlar genellikle çalışanları bu kapsama almaz. Bu nedenle, daha büyük bir ekonomik ölçekte ve borçlanmayanların yaşamları üzerindeki daha geniş etki sorgulanabilir.

Mikro kredi ve mikrofinans, yoksulluğu azaltma ve ekonomik güçlendirme için bir strateji olarak geniş çapta kabul görmüştür. Mikrofinans, özellikle dünyanın en fakir insanların çoğunun yaşadığı kırsal alanlarda yoksullukla mücadelenin bir yoludur. Küçük miktarlardaki kredilere makul faiz oranlarında erişilmesi, yoksul insanlara kendi küçük işletmelerini kurma fırsatı verir. Birçok araştırma, yoksul insanların güvenilir olduğunu ve geleneksel borç alanlara göre daha yüksek geri ödeme oranlarına sahip olduğunu göstermektedir.

Yoksul insanlar finansal hizmetlere eriştiğinde, daha fazla kazanabilir, varlıklarını inşa edebilir ve kendilerini dış şoklara karşı koruyabilir. Yoksul haneler, günlük hayatta kalmaktan, gelecek için planlamaya geçmek için mikrofinans kullanır, daha iyi beslenme, barınma, sağlık ve eğitim hizmeti temin ederler. Yoksul insanlar mikrofinans kapsamında tüm ihtiyaçlarını karşılayacak finansal hizmetler alamazlar çünkü bu tür hizmetleri sağlayan yeterince güçlü kurum bulunmamaktadır çünkü kurumların, mikrofinans karşılığında aldığı ücret miktarı da düşüktür. Bu yüzden mikrofinans kuruluşlarının devlet ve sivil toplum örgütleri tarafından da desteklenmesi gerekmektedir.

Gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde yoksullukla mücadele önemli bir yere sahip olan ve etkisi birçok araştırma ile kanıtlanmış mikrofinans yönteminin kullanımının Türkiye’de de son zamanlarda artış gösterdiği görülse de yeterli düzeyde değildir. Bu alanda bankaların, devletin ve sivil toplum örgütlerinin çalışmalar yapması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdul Rahman, R., & Dean, F. (2013). Challenges And Solutions In Islamic Microfinance. *Humanomics*, 29(4), 293-306
- Adams, D. W., & Von Pischke, J. D. (1992). Microenterprise credit programs: Deja vu. *World Development*, 20(10), 1463-1470.
- Akotey, J., & Adjasi, C. (2016). Does Microcredit Increase Household Welfare In The Absence of Microinsurance?. *World Development*, 77, 380-394.
- Akçakaya, M. (2009), "Türkiye'de Bölgesel Yoksulluk", İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aktan, C. C., & Vural, İ. Y. (2002). Yoksulluk: Terminoloji, temel kavramlar ve ölçüm yöntemleri. *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, 1-32.
- Akudugu, M. A. (2011). Rural Banks' Financial Capital And Livelihoods Development of Women Farmers In Ghana. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 5(4), 248-264.
- Al-Mamun, A., Wahab, A., Mazumder, M. N. H., & Su, Z. (2014). Empirical Investigation on The Impact of Microcredit on Women Empowerment In Urban Peninsular Malaysia. *The Journal of Developing Areas*, 287-306.
- Amendola, A., Boccia, M., Mele, G., Sensini, L. (2016). Financial access and household welfare: evidence from Mauritania (English). Policy Research Working Paper No. WPS 7533.
- Angelucci, M., Karlan, D., & Zinman, J. (2013). Win some lose some? Evidence from a randomized microcredit program placement experiment by Compartamos Banco (No. w19119). National Bureau of Economic Research.
- Armendariz de Aghion, B., & Morduch, J. (2005). *The Economics of Microfinance*. MIT Press Cambridge, Massachusett.
- Armendariz, B., & Morduch, J. (2010). *The economics of microfinance*. MIT press Cambridge, Massachusett.
- Arpacioğlu, Ö. (2012). Dünyada ve Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele. TC Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, (s 89).
- Ashe, J. (2002). PACT's Women's Empowerment Program in Nepal: A Savings And Literacy-Led Alternative to Financial Building. *Journal of Microfinance/ESR Review*, 4(2), 8.

- Ashton, P. (1984). Poverty and its beholder. *New Society*, 70(1139), 95-98.
- Aşkın, E. Ö., & Barış, (2015). Kadın İstihdamının Artırılmasında Mikro Kredi Uygulamasının Etkisi: Tokat İli Örneği. *Calisma ve Toplum*, 46(3).
- Balkız, Ö. I., & Öztürk, E. (2013). Neo-Liberal Gelişme Anlayışı ve Kadın: Mikro Finans Uygulamaları Kadınları Güçlendiriyor mu?. *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 1-21.
- Banerjee, A., Chandrasekhar, A. G., Duflo, E., & Jackson, M. O. (2013). The Diffusion of Microfinance. *Science*, 341(6144), 1236498.
- Banerjee, A., Duflo, E., Glennerster, R., & Kinnan, C. (2015). The Miracle of Microfinance? Evidence From A Randomized Evaluation. *American Economic Journal: Applied Economics*, 7(1), 22-53.
- Baratz, M. , & Grigsby, W. G. (1971). Thoughts on Poverty And Its Elimination. *Journal of Social Policy*, 1(2), 119-134.
- Bateman, M. (2010). *Why Doesn't Microfinance Work? The Destructive Rise of Local Neoliberalism*. London: Zed Book
- Bateman, M. (2017). Post-war reconstruction and development in Cambodia and the destructive role of microcredit. Paper presented at the 8th International Scientific Conference "Future World by 2050", Pula, Croatia, June 1-3rd, 2017. Retrieved from:
<https://fet.unipu.hr/images/50019230/Future%20World%202050%20Book%20of%20abstractpdf>
- Baumol, W. J., & Blinder, A. (2015). *Microeconomics: Principles and policy*. Nelson Education.
- Beatriz, A., & Marc, L. (Ed). (2011). *The handbook of microfinance*. World scientific.
- Beck, T., Demirgüç-Kunt, A., & Levine, R. (2007). Finance, Inequality and Poor: Cross Country Evidence. *Journal of Economic Growth*, 12(1), 27-49.
- Beken, H. G. (2006). Yoksulluk Olgusuna Kavramsal Bir Bakış. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bhatt, N., & Tang, Y. (2001). Delivering microfinance in developing countries: Controversies and policy perspective. *Policy studies journal*, 29(2), 319-333.
- Birleşmiş Milletler. (1995). Human Development Report. United Nations Development Programme.
- Brett, E. C. (1999). The impact of group lending in Northeast Thailand. *Journal of Development Economics*, 60, 105-141.

- Buğra, A., & Keyder, Ç. (2003). New poverty and the changing welfare regime of Turkey. Ankara: UNDP, S1-56.
- Buğra, A. (2016). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de sosyal politika*. İletişim Yayınları.
- Burgess, R., & Pande, R. (2003). Do rural banks matter? Evidence from the Indian social banking experiment. *The American Economic Review*, 95(3), 780-795.
- Burgess, R., & Venables, A. J. (2004). *Toward A Microeconomics of Growth*. The World Bank.
- Case, K. E., & Fair, R. C. (2007). *Principles of Microeconomic*. Pearson Education.
- Caudill, S. B., Gropper, D. M., & Hartarska, V. (2009). Which microfinance institutions are becoming more cost effective with time? Evidence from a mixture model. *Journal of Money, Credit and Banking*, 41(4), 651-672.
- Cesur-Kılıçaslan, , & Işık, T. (2016). Ortak Kaynakların Ortak Olmayan Tüketiminin Doğurduğu Sorumluluk Olarak Sosyal Hizmet. *Tüketici Yazıları (V)*, 119.
- Ceyhan, H. (2010), *Yerel İktisadi Kalkınma Bağlamında Mikro Kredi Uygulamalarının İstihdama Etkisi ve Karaman İlinde Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Karaman.
- Ceyhan, T. (2018). Yoksulluğun Küresel Görünümü Ve Sosyal Politikalar Kapsamında Türkiye'de Yoksullukla Mücadele. *Third Sector Social Economic Review*, 53(1), 111-147.
- Chaudhry, I. (2009). Poverty alleviation in Southern Punjab (Pakistan): An empirical evidence from the project area of Asian Development Bank. *International Research Journal of Finance and Economics*, 23(23), 23-32.
- Cheston, S., & Kuhn, L. (2002). *Empowering Women Through Microfinance*. Draft, Opportunity International, 64.
- Coleman, J. (2006). The Adolescent Society. *Education Next*, 6(1).
- Coşan, B., & Çiloğlu Yörübulut, M. (2017). Küreselleşme-Yoksulluk İkileminde Mikro Kredi Çıkmazı. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(5), 43-54.
- Couch, K. A., & Pirog, M. A. (2010). Poverty measurement in the US, Europe, and developing countries. *Journal of Policy Analysis and Management*, 29(2), 217-226.
- Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 2(59), 89-132.

- Çelik, K., Vural, İ. Y., & Tuncer, G. (2017). Dünya' da ve Türkiye' de Yoksulluğun Genel Görünümü: 2002 Sonrası Döneme İlişkin Bir Değerlendirme. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 41-79.
- Çuhadar, P., & Algan, N. (2019). Kadın Yoksulluğu ve Mikro Kredi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir İnceleme. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 41(1), 83-105.
- David, B. (1997). *The Price of A Dream. The Story of The Grameen Bank And The Idea That Is Helping The Poor To Change Their Live Chicago*. University of Chicago Press.
- Deleeck, H., & Van den Bosch, K. (1992). Poverty and adequacy of social security in Europe: a comparative analysis. *Journal of European Social Policy*, 2(2), 107-120.
- Demir, Ö. (2017). Mikrokredi Uygulamalarının Yoksulluğun Azaltılması Bağlamında Ekonomik ve Psikolojik Etkisi. In ICPESS (International Congress on Politic, Economic and Social Studies) (No. 3).
- Diagne, A., & Zeller, M. (2001). Access to Credit and Its Impact on Welfare In Malawi. (IFPRI Research Reports No. 116). International Food Policy Research Institute
- Diaz-Bonilla, E., & Robinson, (2001). Shaping globalization for poverty alleviation and food security (No. 8). International Food Policy Research Institute (IFPRI).
- Dichter, T. (2006). Hype And Hope: The Worrisome State of the Microcredit Movement. *The Microfinance Gateway*.
- Dodurka, B. Z. (2014). Türkiye'de Merkezi Devlet Eliyle Yapılan Sosyal Yardımlar- Çalışma Raporu. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu (http://www.spf.boun.edu.tr/docs/faaliyet_raporlari/Sosyal_Yardim_Raporu_-_Aralik_2014.pdf) (SET 16.10. 2015).
- Doğan, B. B., & Kaya, M. (2013). Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Sistemi: Diyarbakır Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(45), 144-170.
- Duncan, G. J. & Magnuson, K. (2013). Investing in Preschool Programs. *Journal of Economic Perspectives*, 27(2), 109-132.
- Duran, H. E. (2015). Türkiye'de Yoksulluğa Bölgesel Bir Bakış. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(2).
- Durgun, Ö. (2008). Türkiye'de yoksulluk ve çocuk yoksulluğu üzerine bir inceleme. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 6(1).

- Duvendack, M., Palmer-Jones, R., Copestake, J. G., Hooper, L., Loke, Y., & Rao, N. (2011). *What Is The Evidence of The Impact of Microfinance on The Well-being of Poor People?* London: EPPI-Centre, Social Science Research Unit, Institute of Education, University of London
- Dünya Bankası. (2017). *World Development Indicators 2016*. World Bank Publication
- Erdoğan, G. (2002). Türkiye’de ve Dünyada Yoksulluk Ölçümleri Üzerine Değerlendirmeler. Coşkun Can Aktan (ed.), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara: Hak-İş.
- Feenstra, R. C., & Hanson, G. H. (1996). Globalization, Outsourcing, and Wage Inequality. National Bureau of Economic Research, NBER Working Paper 5424.
- Galor, O., & Zeira, J. (1993). Income Distribution And Macroeconomic. *The Review of Economic Studies*, 60(1), 35-52.
- Garikipati, (2008). The Impact of Lending to Women on Household Vulnerability and Women's Empowerment: Evidence from India. *World Development*, 36(12), 2620-2642.
- Goldberg, N. (2005). Measuring the impact of microfinance: taking stock of what we know. *Grameen Foundation USA publication series*, 7.
- Gutierrez-Nieto, B., Serrano-Cinca, C., & Molinero, C. M. (2007). Microfinance institutions and efficiency. *Omega*, 35(2), 131-142.
- Gül, S. S., & Altındal, Y. (2016). Türkiye’de Kadın Girişimciliğinin Serüveni: Başarı Mümkün Mü?. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(4), 1361-1377.
- Gündoğan, N. (2003). “Yoksullukla Mücadele İstihdam Politikalarının Rolü ve Önemi” Yoksulluk Sempozyumu, Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Birinci Baskı Birinci Cilt, İstanbul.
- Güneş, F. (2009). Kentsel Yoksulluk/Dışlanma (Mı), Göç Ve İstihdam: Eskişehir’de Belediyeden Yardım Alan Haneler. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(18), 449-471.
- Hermes, N. (2014). Does Microfinance Affect Income Inequality? *Applied Economics*, 46(9), 1021-1034.
- Hermes, N., & Lensink, R. (2007). The empirics of microfinance: what do we know?. *The Economic Journal*, 117(517), F1-F10.
- Hermes, N., & Lensink, R. (2011). Microfinance: its impact, outreach, and sustainability. *World development*, 39(6), 875-881.

- Honohan, P. (2004). *Financial Development, Growth and Poverty: How Close Are the Links?* (World Bank Policy Research Working Paper 3023). Washington, DC.: The World Bank.
- Hussain, I., & Hanjra, M. A. (2003). Does irrigation water matter for rural poverty alleviation? Evidence from South and South-East Asia. *Water policy*, 5(5-6), 429-442.
- <https://www.kedv.org.tr>. Erişim tarihi: 15.07.2019
- <http://tgmp.net> . Erişim tarihi: 15.07.2019
- İlman, T., & Tekeli, R. (2016). Dünya’da ve Türkiye’de Yolsuzluk Algısı. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 62-84.
- Işık, O., & Pınarcıoğlu, M. M. (2012). *Nöbetleşe Yoksulluk: Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği*. İletişim Yayınları.
- İncedal, (2013). Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları. Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Johnson, , & Rogaly, B. (1997). *Microfinance and poverty reduction*. Oxford: Oxfam.
- Jolis, A. (2001). *Banker to The Poor: The Autobiography of Muhammad Yunus, Founder of The Grameen Bank*. Oxford University Press, USA.
- Jonathan, M. (1998). Does Microfinance Really Help the Poor? New Evidence from Flagship Programs in Bangladesh. Working Papers No. 198, Princeton University, Woodrow Wilson School of Public and International Affairs, Research Program in Development Studies.
- Kabeer, N. (1998). Money Can't Buy Me Love? Re-evaluating Gender, Credit And Empowerment In Rural Bangladesh. Institute of Development Studies.
- Kaboski, J.P., & Townsend, R.M. (2012). The Impact of Credit on Village Economies. *American Economic Journal: Applied Economics*, 4(2), 98-133.
- Kale, H. T. (2007). Bölgesel yoksulluk ve farklılaştırılmış politika önerileri. Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Karlan, D. & Zinman, J. (2010). Expanding Credit Access: Using Randomized Supply Decisions to Estimate the Impact. *Review of Financial Studies*, 23(1), 433-464.
- Karluk, R. (2005). *Avrupa birliği ve Türkiye*. Beta Basım Yayım, İstanbul.
- Karluk, R., & Ünal, U. (2017). Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk, Yolsuzluk ve Gelir Dağılımı İlişkisi [Income Distribution, Poverty and Corruption in Turkey] (No. 70118). University Library of Munich, Germany.

- Katsushi, I., Raghav, G., Ganesh, T., & Samuel, K. A. (2012). Microfinance and Poverty - A Macro Perspective. *World Development*, 40(8), 1675-1689.
- Kay, T. (2002). Empowering Women Through Self-Help Micro-Credit Programme. *Bulletin on Asia-Pacific Perspectives*, 3, 2002.
- Kaya, F. (2011). Ağrı Kent Profi linde Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Kentsel Yoksulluk. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2).
- Keskingöz, H. (2016). Türkiye’de Yaşanan 2008 Ekonomik Krizinin Yoksulluk ve Emeklilik Kararları Üzerine Etkisi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 6(1), 126-158.
- Khandker, R. (1998). *Fighting Poverty With Microcredit: Experience In Bangladesh*. Oxford University Press.
- Khandker, R., & Faruquee, R. R. (2003). The Impact of Farm Credit in Pakistan. *Agricultural Economics*, 28(3), 197-213.
- Khavul, (2010). Microfinance: Creating Opportunities For The Poor?. *Academy of Management Perspectives*, 24(3), 58-72.
- Kocatepe, H. (2011). Yoksulluk ve Kent Yoksulluğu: Yalova İli Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova.
- Korkmaz, T., & Bayramoğlu, M. F. (2007). Yoksullukla Mücadelede Mikrofinans Modeli ve Mikrofinans Kuruluşlarının Finansal İşlevleri. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (34), 98-113.
- Ledgerwood, J. (1998). Rural development in Cambodia: the view from the village. *Cambodia and the International Community: The Quest for Peace, Development, and Democracy*, 127-147.
- Littlefield, E., Morduch, J., & Hashemi, (2003). Is microfinance an effective strategy to reach the Millennium Development Goals?. *Focus note*, 24(2003), 1-11.
- Lui, M., Leondar-Wright, B., Brewer, R., & Barbara, R. (2006). *The color of wealth: The story behind the US racial wealth divide*. The New Press
- Lustig, N., Bourguignon, F., & Ferreira, F. H. (Ed). (2004). *The Microeconomics of Income Distribution Dynamics In East Asia and Latin America*. The World Bank.
- Mahjabeen, R. (2008). Microfinance In Bangladesh: Impact on Households, Consumption And Welfare. *Journal of Policy Modeling*, 30(6), 1083–1092
- Maldonado, J. H. & González-Vega, C. (2008). Impact of Microfinance on Schooling: Evidence from Poor Rural Households in Bolivia. *World Development*, 36(11), 2440 - 2455.

- Mehta, A. K., & Shah, A. (2001). Chronic poverty in India: overview study. *Chronic Poverty Research Centre Working Paper*, (7).
- Meyer, R. L., & Nagarajan, G. (2006). Microfinance in developing countries: accomplishments, debates, and future direction. *Agricultural Finance Review*, 66(2), 167-193.
- Miliband, R. (1974). Politics and poverty. Poverty, inequality and class structure.
- Miller, M., & Roby, P. (1967). Poverty: changing social stratification. The concept of poverty, 124-145.
- Morduch, J., & Armendariz, B. (2005). *The economics of microfinance*. MIT Press.
- Mosley, P., & Hulme, D. (1998). Microenterprise Finance: Is there A Conflict Between Growth And Poverty Alleviation?. *World Development*, 26(5), 783-790.
- Ngo, T. V., Mullineux, A. W., & Ly, A. H. (2014). The impact of scale of operation on financial performance in microfinance. *Eurasian Economic Review*, 4(2), 177-198.
- Norwood, C. (2011). Women, Microcredit And Family Planning Practices: A Case Study From Rural Ghana. *Journal of Asian and African Studies*, 46(2), 169-183.
- Oktik, N. (2008). Yoksulluk Olgusuna Kavramsal ve Kuramsal Yaklaşımlar. Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları, 21-57.
- Önder, H. ve Şenses F.,(2006),“Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluk Düşüncesi” ,içinde İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine Yazılar (Prof. Dr. Kemali Saybaşılı’ya Armağan), Burak Ülman ve İsmet Akça (der.), Bağlam, İstanbul.
- Öner, E., Okan, P., Gökten, , & Aypek, N. (2008). Mikrofinans Sistemi ve Ticari Bankaların Mikrofinans Sistemindeki Yeri. *Sosyoekonomi Dergisi*, 8(8), 55-74.
- Öz, C. S., & Çolakoğlu, C. (2014). Türkiye’ de Mikro Kredi Uygulamasının Sakarya İli Özelinde İncelenmesi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (43), 177-205.
- Özey, R. (2003). Yoksulluk Coğrafyası. Yoksulluk, I. Cilt, Deniz Feneri Yayınları: İstanbul.
- Öztürk M. ve Çetin, B. I. (2009). Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar. *Journal of Yaşar University*, 4(16), 2661-2698.
- Parlakkaya, R., & Çürük, A. (2016). Bir Yoksullukla Mücadele Aracı Olarak İslami Mikrofinans ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 1(2).
- Pehlivan, V. (2010). Küreselleşme, Yoksulluk ve Türkiye. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- Peprah, J. A. (2012). Access to Micro-Credit Well-Being Among Women Entrepreneurs in the Mfantseman Municipality of Ghana. *International Journal of Finance & Banking Studies*, 1(1), 1-14.
- Pire, Ö. (2011). Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Uygulanan Sosyal Politika Programları: Isparta İli Örneği. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Pitt, M., & Khandker, (1998). The Impact of Group-Based Credit on Poor Households In Bangladesh: Does The Gender of Participants Matter?, *Journal of Political Economy*, 106(5), 958-996.
- Rhyne, E. (2001). Mainstreaming Microfinance: How Lending To The Poor Began, Grew, And Came of Age In Bolivia (No. 332.1 R4.). Bloomfield, CT: Kumarian Pres
- Rhyne, E. (2009). *Microfinance For Bankers And Investor*. McGraw-Hill Professional Publishing.
- Robinson, M. (2001). The microfinance revolution: Sustainable finance for the poor. The World Bank.
- Roodman, D., & Morduch, J. (2009). The impact of microfinance on the poor in Bangladesh: revisiting the evidence. *Center for Global Development (CGD) Working Paper*, 174.
- Rutherford, S. (2000). *The Poor And Their Money*. New Delhi: Oxford University Press.
- Rutherford, S. & Arora, S. (2009). *The Poor And Their Money: Microfinance From A Twenty-First Century Consumer's Perspective*. Warwickshire, UK: Practical Action.
- Sakarya, Ş. (2008). Yerel Kalkınmanın Finansal Dinamiği: Mikro Finans ve Türkiye'deki Gelişmeler. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (37), 98-107.
- Schicks, J. (2013). The definition and causes of microfinance over-indebtedness: a customer protection point of view. *Oxford Development Studies*, 41(sup1), 95-116.
- Schiller, B. R. (2004). *The Economics of Poverty and Discrimination*. Pearson Prentice Hall, New Jersey.
- Seibel, H. D. (2003). History Matters In Microfinance (No. 2003, 5). Working Paper.
- Seyyar, A. (2003). Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele. Yoksulluk Sempozyumu, stanbul: Deniz Feneri Derneği Yayınları, CI, 38-69.

- Shapiro, T. M., Oliver, M. L., & Meschede, T. (2009). The asset security and opportunity index. Research and Policy Brief. Waltham: Brandeis University, Institute on Assets and Social Policy.
- Shrestha, J. (2001). Taxonomic revision of fishes of Nepal. Environment and Agriculture: At the Crossroad of the New Millennium, 171-180.
- Simmel, G. (1908). The stranger. Social theory: *The multicultural and classic readings*, 4.
- Skarlatos, K. (2004). Microfinance and Women's Economic Empowerment: Bridging the Gap. Wisconsin Coordinating Council of Nicaragua, Working Paper Series (1), 1-60.
- Sofracı, İ. E. (1999). Parafiskal Bir Yükümlülük Olarak İşsizlik Sigortası ve Uygulaması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Soyak, M. (2013). Kadın Girişimciliği Ve Mikrofinans: Türkiye Deneyimi. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, (24), 129-144.
- Şeker, D., & Jenkins, P. (2015). Poverty trends in Turkey. *The Journal of Economic Inequality*, 13(3), 401-424.
- Şengür, M., & Taban, S. (2012). Yoksullukla Mücadele Stratejisi Olarak Mikro Kredi Uygulaması: Eskişehir İli Örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(34), 59-89.
- Şenses, F. (2006). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- Şenturan, Ş., & Şentürk, N. (2016). Girişimciliğin Gelişimi ve Mikrofinans Uygulamalarının Önemi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 30, 812-822.
- Tan, N., & Karşlıoğlu, G. (2010). İşsizlik Sigortası Fonu'ndan Elinizi Çekin. İnsana Saygı, İnsan Onuruna Yakışır İşsizlik Sigortası İstiyoruz. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu. Mart.
- Taşpınar, Ç. (2013), Yoksulluğun Azaltılmasında Mikro Kredi Uygulamalarının Yeri: Afyonkarahisar Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Tosuner, Ö. (2007), Dünya Bankası ve Yoksullukla Mücadele, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Törüner, M. (1991). *İşsizlik sigortası*. Friedrich Ebert Vakfı.
- TÜİK. (2017). Göstergeler 1923-2016. Ankara.

- Vathana, R., Abdelkrim, A., Bopharath, , & Dalis, P. (2017). The Dynamics of Microcredit Borrowings In Cambodia. (PEP Working Paper 2017-17). KENYA, PEP: Partnership for Economic Policy.
- Visconti, L. M. (2015). A conversational approach to consumer vulnerability: performativity, representations, and storytelling. *Journal of Marketing Management*, 32(3-4), 371-385.
- Kurmanalieva, E., Montgomery, H., & Weiss, J., (2003). Micro Finance And Poverty Reduction In Asia: What Is The Evidence?. ADB Institute Research Paper Series No. 53.
- Westover, J. (2008). The record of microfinance: The effectiveness/ineffectiveness of microfinance programs as a means of alleviating poverty. *Electronic Journal of Sociology*, 12(1), 1-8.
- Whelan, B. J., & Whelan, C. T. (1995). *In what sense is poverty multidimensional. Beyond the threshold*. Policy Press, Bristol.
- Woller, G. M., Dunford, C., & Woodworth, W. (1999). Where To Microfinance?. *International Journal of Economic Development*, 1(1), 29-65.
- Wright, G. A. N. (2000). *Microfinance systems: designing quality financial services for the poor*. London New York Dhaka: Zed Book
- Wright, G. A. N. ve Mutesasira, L. K. (2001). The Relative Risks To The Savings of Poor People. *Small Enterprise Development*. 12 (3): 33–45
- Yalçın, N. (2008). Sivil Toplum Kuruluşları ve Yoksulluk. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Yılmaz, B. (2006). Göçmenlik, Yoksulluk, Dışlanma ve Şiddet Sarmalında Fransız Banliyöleri. *Mülkiye Dergisi*, 30(251), 131-150.
- Zülfikar, B. Ş. (2010), Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Yöntemleri: Katılımcı Bir Yaklaşımla Sosyal Riski Azaltma Projesi'nin Başarı Değerlendirmesi-Ankara İli Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Fatma ADIYAMAN
Doğum Yeri-Yılı : Karaisalı – 01.03.1982
Tel : 0543 2317821
E-mail : fatma.adiyamantekin@gmail.com

EĞİTİM DURUMU

Yüksek Lisans : Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Adana.
Lisans : Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Adana.

MESLEKİ DURUM

2011-Halen : Posta ve Telgraf Teşkilatı A.Ş., Memur
2007-2010 : Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., Memur
Yabancı Dil : İngilizce